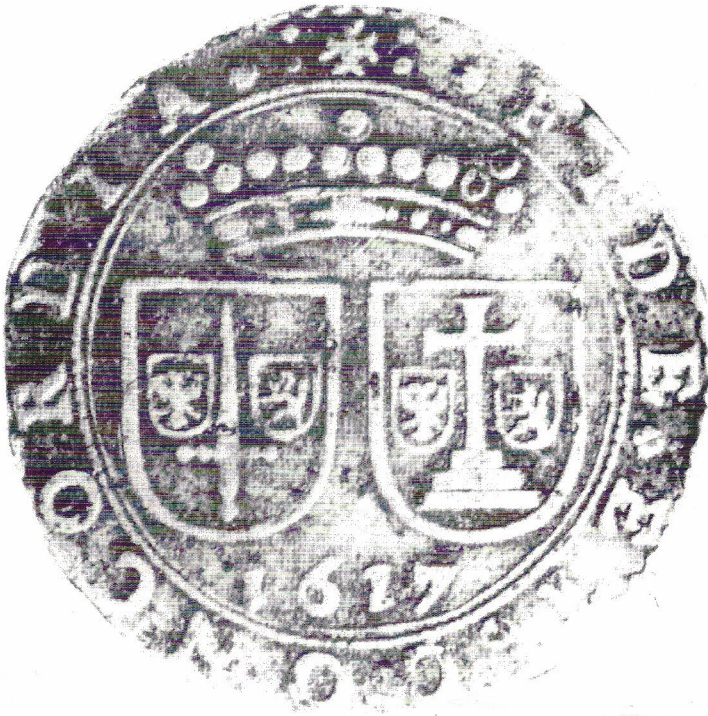

HET LAND VAN AALST

Tijdschrift van de
Geschiedkundige
Vereniging
Het Land van Aalst

Het Land van Aalst

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging "Het Land van Aalst", met de steun van Vlaamse Gemeenschap, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Stad Aalst en Stad Ninove.

Prijs voor een jaarabbonnement:

Leden: € 17 - Steunende leden: € 25 - Beschermende leden: € 35

Te storten op rek. 393-0303276-46 van Het Land van Aalst,
Asserendries 118, 9300 Aalst

Internationale betalingen: IBAN: BE33 3930 3032 7646

BIC:BBRUBEBB

De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid het "Land van Aalst" in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oostvlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender). Initiatiefnemers en stichters waren + Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en + Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens + Arthur Broeckaert, + Hendrik Vangasen (voorzitter 1954-63), + Jozef Van Cleemput, + Jozef De Brouwer, + Valère Gaublomme, + Frits Van Acker, + Basiel Boel, + Marcel Cornelis en + Jules Pieters. Latere voorzitters waren + Jozef Borremans (1953-1954), + Frits Courteaux (1963-1980) en + Luc De Rijk (1980-1984).

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:

Luc Robijns, voorzitter

Marcel Cock, ondervoorzitter

Lieve De Mecheleer (verslaggever), Luc Geeroms, Michel Igual Pacheco, Wenceslaus Mertens, Marc Uyttersprot (bibliothecaris-archivaris), Geert Van Bockstaele, Mieke Van Damme (beheerder), Dirk Van de Perre (redactiesecretaris), Georges Vande Winkel (bibliografie en website), Wilfried Vernaeye (bibliografie).

Ledenadministratie en algemene correspondentie:

Mieke Van Damme, Asserendries 118, 9300 Aalst

tel. 053 21 63 30

e-mail: vdmieke@skynet.be

Redactiesecretariaat en toezending kopij:

Dirk Van de Perre, Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare

tel. 054 33 73 27

e-mail: dirkvandeperre@skynet.be

E-mail vereniging: hetlandvanaalst@telenet.be

Website: <http://www.hetlandvanaalst.be>

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Zetel van de vereniging: Krokusstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade

Kaftontwerp: Bart Maris

Druk: De Riemaecker Printing, Nukerkeplein 9, 9681 Nukerke 055 21 14 04

ISSN 0778-7731

Dirk PODEVIJN
150 Jaar Katholieke
Kring De Eendracht
1863-2013

Luc ROBIJNS
Van 'Hoofdwachtpost'
tot 'Brasserie Borse van
Amsterdam'

Aalst 2014

HONDERDVIJFTIG JAAR KATHOLIEKE KRING DE EENDRACHT 1863-2013

Dirk PODEVIJN

Inleiding

Eendracht maakt macht, *l' Union fait la Force* is de nationale wapenspreuk van België.

Gelanceerd door enkele Luikse krantenuitgevers voor de Belgische revolutie verwijst deze spreuk onder meer naar het Monsterverbond dat in 1828 tot stand kwam tussen liberalen en katholieken. Het Unionisme was er het logisch gevolg van: de samenwerking op politiek vlak tussen de katholieken en liberalen in het unionistisch verbond leidde tot de Belgische Revolutie en het beheerste de Belgische politiek tot 1846, het jaar van de stichting van de liberale partij.

Het einde van het politieke unionisme in 1847 betekende het begin van de politieke organisatie van de liberalen en de katholieken. De liberalen organiseerden zich als eersten. De Liberale Associatie van Aalst werd opgericht op 21 mei 1846. Het was een kiescomité dat de liberale kandidaten selecteerde voor de verkiezingen, het liberale idee-engoed wou verspreiden en hierdoor in conflict kwam met de katholieken (de schoolstrijd met het lager onderwijs als inzet, de kloosterwet, de secularisering van de begraafplaatsen,...). Overigens waren de liberalen niet antigodsdienstig, wel antiklerikaal.

In navolging van de liberale politieke organisatie werden vanaf 1852 door de katholieken constitutionele en conservatieve kiesverenigingen gesticht om de kiezerslijsten te controleren en propaganda te voeren en dit op drie niveaus: arrondissementeel, kantonnaal en lokaal. Op het lokale vlak in Aalst ontstond in 1861 de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* van Aalst, gevolgd door de Katholieke Kring *l'Union* in 1863.

Vandaag worden beide verenigingen soms in één adem genoemd en terecht want omstreeks 1874 fuseerden ze de facto, toch waren het aanvankelijk twee verschillende verenigingen. In onderstaande bijdrage traceren we het ontstaan en de ontwikkeling van beide met bijzondere

aandacht voor de Katholieke Kring *l'Union*. We bekijken haar sociale stratificatie en de oprichting, de vestigingsplaats en het lokaal, de statuten, de financiën, de ledenrekrutering en het bestuur. Tevens weerhouden de culturele en politieke activiteiten voor de Eerste Wereldoorlog onze bijzondere aandacht en behandelen we de propagandamiddelen waarvan de Katholieke Kringen -naast de Katholieke Kring *l'Union* bestond er nog een Katholieke Kring De Vriendschap- van Aalst zich bedienden: de Bokkenrijders, de Katholieke Jonge Wacht en de Katholieke Strijdersbond.

We onderzoeken hoe na de Eerste Wereldoorlog de Katholieke Kring *l'Union* reageerde op de democratisering van de samenleving door de invoering van het Algemeen Enkelvoudig Stemrecht voor mannen in 1919. Welke schokgolven veroorzaakten de verschillende transformaties van de katholieke partij in de Katholieke Kring *l'Union* tussen 1920 en 1945? De katholieke partij evolueerde van het Katholiek Verbond van België in 1921, in de volksmond beter bekend als de Katholieke Unie, naar het Katholiek Blok in 1936 met in Vlaanderen de Katholieke Vlaamse Volkspartij en in Wallonië de *Parti Catholique Social*, en de oprichting van CVP in 1945. Hoe evolueerde het juridisch statuut van de Katholieke Kring *l'Union* in deze periode? Werd de Katholieke Kring *l'Union* een anachronisme of kon deze een nieuwe invulling aan haar oorspronkelijke opdracht geven? Welk was en is de betekenis van het historisch monument de *Borse van Amsterdam*, een icoon op de Aalsterse Grote Markt voor de kringleden?

Het zijn vragen die ter gelegenheid van de 150ste verjaardag van de Katholieke Kring De Eendracht mogen en moeten gesteld worden. In de hiernavolgende bijdrage proberen we er een antwoord op te geven. Een boom van 150 jaar oud heeft een verhaal met allure, de sterkte van de boom wordt bepaald door zijn wortelstelsel, dat een boeiend verleden heeft en diep geworteld zit in religie, politiek, tradities, invloed en macht. De geschiedenis van 150 jaar Katholieke Kring *l'Union* in Aalst werd een boom met diepe wortels, een boomstam getekend door de vele groeiringen of jaarringen. Je zou ze ook kringen kunnen noemen.

De katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* van Aalst (1861-1921)

In het arrondissement Aalst bestond er sinds 1852 een katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging van het arrondissement* waarin afgevaardigden uit de verschillende kantons zetelden, deze vereniging werd door senator en baron Hippolyte della Faille d'Huyse voorgezeten. De jaarlijkse vergadering werd in Aalst, Ninove of Geraardsbergen georganiseerd in aanwezigheid van de katholieke politieke mandatarissen. Ze bespraken er de middelen om een grotere katholieke invloed op het politieke leven na te streven en de katholieken meer armslag te geven bij onder meer de uitvoering van openbare werken in het arrondissement. Om de bestaande organisatie een bredere basis te geven werd er in elke stad van het toenmalige arrondissement Aalst een deelorganisatie opgericht.

In 1861 werd in de stad Aalst de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* of de *Association Constitutionnelle Conservatrice* opgericht. Tot de stichters -die zichzelf tot het kruim van de Aalsterse katholieken rekenden- behoorden: textielbaron Léon Leirens-Eliaert en zijn schoonbroer Paul de Bethune, dokter Charles Van der Haegen, dokter François Monfils, Jean-François Possemiers, Gustaaf Cammaert, Jean-Baptist Temmerman, Charles Vermoesen, Pierre D'Herde, de advocaten Wilfried de Clippele, Victor Van Wambeke en Charles Verbrugghen en de handelaars Jean-Baptist Moyersoën en Jean Van Bogaert-Leybaert. Deze vereniging vormde het lokale katholieke kiescomité en werd opgericht met de bedoeling om de politiek op lokaal vlak in goede -katholieke- banen te leiden.

In Aalst vond de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* aanvankelijk een onderkomen in de Gouden Leeuw, het lokaal 'der bewarende gezindheid', aan de Hopmarkt. Vanaf 1868 vergaderde de vereniging in de Katholieke Kring De Vriendschap en nadat Léon Leirens in 1874 voorzitter werd van de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereniging van het arrondissement* gingen de vergaderingen ook door in zijn Katholieke Kring *l'Union*. De kantonnale en arrondissementele vergaderingen vonden eveneens in Ninove en Geraardsbergen plaats.

De oprichting van katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereenigingen*, in Aalst en elders in het land, was mede het gevolg van de politieke gebeurtenissen in 1857: de val van het kabinet onder leiding

van de katholiek Pieter De Decker. Zijn opvolging door de liberale eerste minister Charles Rogier betekende het begin van de partijstrijd in België en de liberale regeringsperiode met een sterk overwicht van de doctrinairers die uitgesproken antigodsdienstig waren (1857-1870). Een afdoend antwoord kon enkel via een degelijk georganiseerde katholieke beweging gegeven worden, om te beginnen op lokaal vlak op voorwaarde dat men over voldoende financiële middelen kon beschikken, wat de afhankelijkheid en de invloed van de *haute bourgeoisie* alleen maar versterkte, in Aalst met de figuur van Léon Leirens. Deze textielbaron, die sinds 1854 het garenbedrijf van zijn schoonvader Corneille Eliaert in de Pontstraat had overgenomen, koesterde grote politieke ambities.

Belangrijkste doelstelling van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* of de *Association Constitutionnelle Conservatrice* was de 'juiste' interpretatie en toepassing van de grondwettelijke vrijheden die in de Belgische grondwet uit 1831 werden geformuleerd na te streven zoals deze gedurende het eerste decennium in het onafhankelijke België werden toegepast. De vereniging verzette zich tegen een te sterke liberale interpretatie van de Belgische grondwet waardoor de invloed van het katholicisme werd teruggedrongen.

De spreekbuis van de 'behoudsgezinde of conservatieve' katholieken werd het Aalsterse weekblad *De Denderbode*. Gesticht als katholiek-liberaal weekblad in 1846 en gedrukt bij drukker-uitgever Adolf Bijl, groeide het uit tot de katholieke tegenhanger van het liberale weekblad *Het Verbond van Aelst*.

Deze lokale kiesvereniging die de samenstelling van de kiezerslijsten bepaalde bleef, mede dankzij het cijnskiesrecht dat enkel voor vermogende burgers was bestemd, een zeer gesloten genootschap dat het politieke systeem gebruikte om vooral de belangen van de rijke katholieken en de katholieke kerk te verdedigen.

De belangrijkste activiteit van deze vereniging was het voorbereidend werk bij de organisatie van de verkiezingen: het samenstellen van de lijsten met de kandidaten, het samenstellen van de lijsten met de kiesgerechtigden, het uitoefenen van toezicht bij het verloop van de verkiezingen en het verwerken van de resultaten. Jaarlijks werden de kiezerslijsten nagekeken, een langdurig werk dat nauwgezet moest uitgevoerd worden. De lijsten met kiesgerechtigden werden in het lokaal van de vereniging geafficheerd en vormden tevens de basis voor het voeren van propaganda in de stad, het kanton en het arrondissement Aalst. De katholieke politici, ondernemers en grondeigenaars

onder leiding van baron della Faille d'Huyse en Léon Leirens, en de geestelijken onder leiding van deken Charles De Blicck oefenden een directe invloed op de kiesgerechtigden uit. Enkele weken voor de verkiezingen mochten de leden zich tijdens een algemene vergadering bij geheime stemming over de samenstelling van de lijst uitspreken.

De dag van de verkiezingen begeleidden medewerkers van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* hun kiezers naar het kiesbureau om deel te nemen aan de stemming. Deze controle werd als zeer belangrijk omschreven voor het succes van de katholieke kandidaten. Kardinaal Sterckx instrueerde de katholieke geestelijken, zoals de Aalsterse invloedrijke deken Charles De Blicck, in deze zin omstreeks 1859.

Na de kiesstrijd verviel de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* meestal in een dufheid en mentale inertie, waarbij deze verenigingen zich beperkten tot het bekritisieren van de nationale politiek. Zo protesteerde de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* van Aalst, samen met de andere verenigingen eind 1871 tegen het ontslag van de liberale regering d'Anethan en de katholiek Pieter De Decker-gedurende enkele weken gouverneur van Limburg. Beiden waren echter betrokken bij de financiële malversaties van een onderneming met katholieke signatuur, Langrand-Dumonceau. Ook bij de wijziging van de wetgeving op de kiesverrichtingen (1877) en de nieuwe schoolwetgeving van Van Humbeeck liet de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* van zich horen.

Een stuwende kracht achter de oprichting van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereenigingen* was de Kortrijkzaan Felix de Bethune, wiens zoon Paul zich, na zijn huwelijk met Adelaïde Eliaert op 24 april 1856, in Aalst vestigde. Het gezin de Bethune-Eliaert lag aan de basis van de Aalsterse vertakking van de de Bethunes met als bekendste in de nationale en Aalsterse politiek Félix, Léon, Charles en Louis de Bethune. Overigens zetelde grootvader Félix de Bethune als Kortrijks textielhandelaar in de raad van bestuur van de 'Nationale Vereniging voor den Voordgang der Vlasnyverheid' samen met de liberaal Charles-François Cumont, een Frans ondernemer die zich in Aalst had gevestigd en als volksvertegenwoordiger een belangrijke rol speelde bij de electorale successen van de Liberale Associatie van Aalst.

In 1864 en 1865 nam de Aalsterse katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* deel aan de voorbereidende vergaderingen met het oog op de oprichting van een overkoepelende federatie van

de *Grondwettelijke en Bewarende Vereenigingen*. Op deze bundeling van de katholieke politieke krachten werd sterk aangedrongen tijdens de katholieke Congressen van Mechelen en de ministeriële crisis in de winter van 1863-1864 versnelde de oprichting ervan.

De overkoepelende Federatie - *Fédération des Associations Conservatrices de Belgique* - werd op 15 juni 1864 opgericht. Hierbij werd de autonomie van de lokale verenigingen betreffende de keuze van de kandidaten bij de verkiezingen en de financiële autonomie sterk beklemtoond. De federatie had in deze zaken enkel een ondersteunende rol. Baron Hippolyte della Faille d'Huyse verdedigde dit standpunt met verve bij de overkoepelende federatie en vond gehoor. Hij stelde dat indien het centraal comité van de federatie te uitgebreide bevoegdheden zou krijgen men er 'een parlement op dwergvoeten (*un parlement aux petits pieds*)' zou van maken. della Faille moest zich echter geen zorgen maken, de Federatie slaagde er nooit in-ook niet na de heroprichting onder impuls van Charles Woeste in 1871- om de vooropgestelde-beperkte-doelstellingen te realiseren mede bij gebrek aan financiële middelen en een gebrekkige communicatie met de eigengereide lokale afdelingen.

Vanaf 1874 zocht de *Federatie van de Grondwettelijke en Bewarende Vereenigingen* toenadering tot de *Federatie van Katholieke Kringen*. Onder druk van de liberale overmacht bewerkstelligde Charles Woeste de samenwerking en de uiteindelijke fusie in 1878 maar aanvankelijk haakten vele *Grondwettelijke en Bewarende Vereenigingen* af. Hun autonomie prevaleerde op de federale samenwerking. In Aalst werd de samenwerking gepersonaliseerd in de figuur van de oppermachtige senator en bankier Léon Leirens die vanaf 1874 het voorzitterschap van de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereniging van het arrondissement* combineerde met het voorzitterschap van de Katholieke Kring *l'Union*. Zijn machtsgreep voltrok zich in de lente van 1874.

Aanvankelijk zette de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* haar werking in Aalst gewoon verder. Regelmatig werd er door het bestuur vergaderd. Op 8 maart 1874 vergaderde het midden comité van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* van het arrondissement Aalst in de Katholieke Kring *l'Union* onder leiding van baron della Faille d'Huyse over het vertrek van volksvertegenwoordiger Jean De Naeyer. Voor zijn opvolging waren er twee kandidaten: Jean Van Cleemputte, advocaat in Gent en Charles Woeste, advocaat in Brussel. Met de steun van Léon Leirens-Eliaert en Jean-

Baptist Moyersoen werd Charles Woeste als opvolger gekozen. *De Denderbode* van 15 maart 1874 schreef: "Als overtuigde katholiek is de kandidatuur van Woeste een oprecht geluk voor ons land en ons arrondissement".

Tijdens een vergadering van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* in de Katholieke Kring De Vriendschap op 6 april 1874 werd meegedeeld dat Jean-Baptist Moyersoen zijn mandaat als provinciaal raadslid niet meer zou uitoefenen. Het ontslag van arrondissementeel voorzitter della Faille werd in dezelfde vergadering genoteerd. Tijdens de algemene ledenvergadering van 3 mei 1874 volgde Léon Leirens-Eliaert baron della Faille als voorzitter van de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging van het arrondissement Aalst* op. Een functie die hij cumuleerde met zijn voorzitterschap van de Katholieke Kring *l'Union*. In 1888 trok Léon Leirens-Eliaert zich terug uit de actieve politiek. De *Cercle l'Union à Alost* opgericht in 1864 werd toen ontbonden en hij verkocht het gebouw *de Borse van Amsterdam* aan advocaat Odilon Van der Haegen, zoon van Dr. Charles Van der Haegen en schoonbroer van Romain Moyersoen. Uiterlijk veranderde er weinig. *De Borse van Amsterdam* bleef nog steeds het lokaal van de Katholieke Kring *l'Union* alleen fuseerde deze met de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* van Aalst waardoor er slechts één maatschappij bestond die de katholieke partij vertegenwoordigde: de Katholieke Kring *l'Union, Grondwettelijke en Bewarende Vereniging*. Kortweg: de Katholieke Vereniging.

Op arrondissementeel niveau veranderde er niets. De *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging van het arrondissement Aalst* werd vanaf 1889 voorgezeten door de Aalsterse burgemeester Victor Van Wambeke en hij combineerde dit met het voorzitterschap van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* van de stad Aalst. Na zijn overlijden in 1896 volgde Charles Van Vreckem hem op. Arrondissementele voorzitters na de Eerste Wereldoorlog waren Vincent Diericx (1919), Romain Moyersoen (1921) en Dr. Emiel Rubbens.

Opvallend was de nauwe band met de katholieke geestelijkheid van het arrondissement. Voor de Eerste Wereldoorlog was deze nadrukkelijk aanwezig tijdens de jaarlijkse algemene vergaderingen van de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging van het arrondissement Aalst*. Dikwijls voerden ze er het woord.

De Katholieke Kring l'Union (1863-2013)

1. De Cercle l'Union à Alost (1863-1888)

DIVERSITEIT IN EENHEID: HOGE EN LAGE BOURGEOISIE

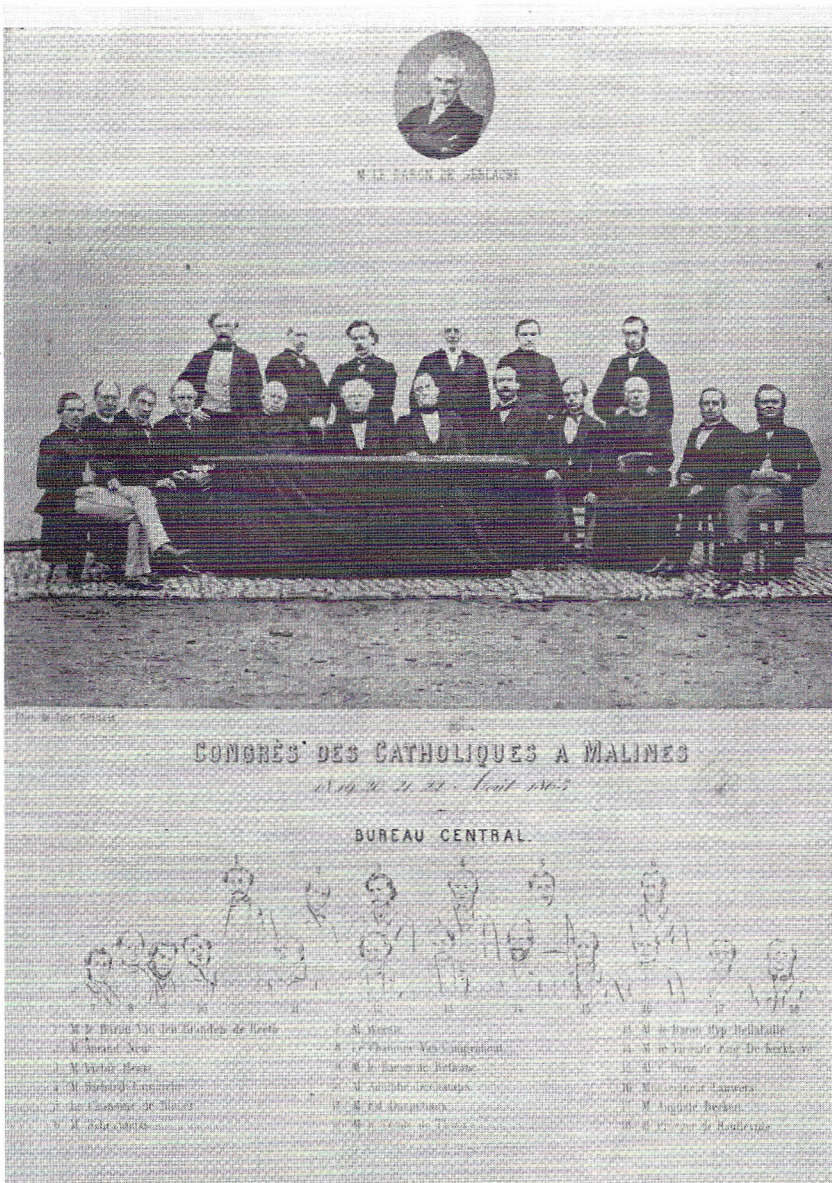
De Katholieke Kring l'Union werd opgericht in Aalst op 8 december 1863 naar het voorbeeld van de bestaande katholieke kringen. In 1863 bestonden er al een vijftal katholieke kringen in België: Brugge (1851), Sint-Niklaas (1855), Gent (1862), Brussel (1863) en Luik (1863).

Naast de *copycat* functie van de andere kringen is een tweede belangrijke factor bij de oprichting de invloed van de katholieke Congressen van Mechelen geweest. Tijdens het eerste Congres van Mechelen in augustus 1863 werden de talrijke aanwezigen er opgeroepen om het katholieke leven lokaal beter te organiseren en te structureren dit in het verweer tegen de liberale politiek. Zowel de toenmalige als de latere katholieke politieke leiders van het arrondissement Aalst zetelden in het bestuur van het Congres: Hippolyte della Faille d'Huyse zetelde als ondervoorzitter en de jonge Charles Woeste als secretaris.

Een derde belangrijke factor was de vorming van de publieke opinie via de pers. In het weekblad *De Denderbode* werd de Aalsterse katholieke publieke opinie herhaaldelijk opgeroepen om zich te organiseren en afstand te nemen van de liberalen. *Het Verbond van Aelst* en de *Liberale Letterkring* werden er regelmatig op de korrel genomen, onder meer omdat het liberale stadsbestuur de liberale letterkring subsidieerde.

Ten slotte speelde de antiklerikale houding van het liberale stadsbestuur in Aalst een rol. Een voorbeeld. Op 14 april 1862 besliste het liberale stadsbestuur onder leiding van burgemeester De Gheest om de stedelijke lagere school aan het Vredeplein, die sinds 1843 in handen van de Broeders van de Christelijke Scholen was, niet langer aan hen toe te vertrouwen. Nog geen maand later, begin mei 1862, werd de lagere school van de Broeders ondergebracht in de bestaande zondagschool in de Sint-Jorisstraat onder de benaming Sint-Georges, een vrije katholieke lagere school. Een feitelijke vereniging met deken Charles De Blicq, Léon Leirens-Eliaert, Pierre De Hert, Dr. Charles Van der Haegen en Jacques Van den Bossche huurde de grond van Frédéric Brisart. Alle betrokkenen behoorden tot het kransje van de stichters van de Katholieke Kring l'Union.

In Aalst werd de *Katholieke Kring l'Union* opgericht door de Aal-

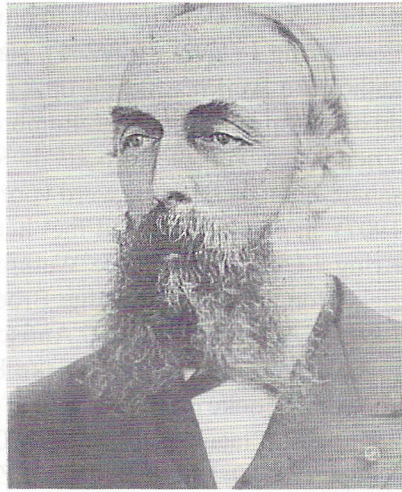
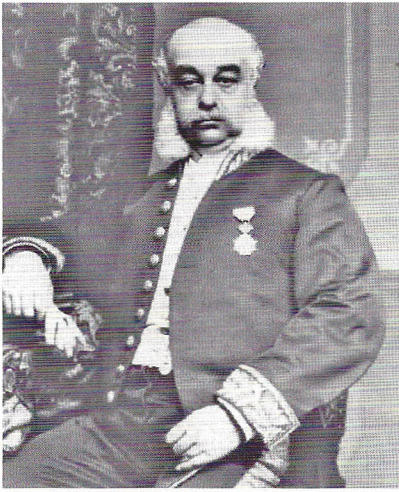
1. Drie van de 18 leden van het centraal bureau van het eerste Congres van Mechelen van 18 tot 22 augustus 1863 speelden een belangrijke rol in het Aalsterse politieke leven: baron Hippolyte della Faille d'Huyse (ondervoorzitter, zittend, zesde van rechts), baron Félix de Bethune (lid, zittend, derde van links) en Charles Woeste (secretaris, zittend, uiterst links).

sterse katholieke en rijke bourgeoisie én de adel, oorspronkelijk als de 'catholyken letterkring'. Op 12 december 1863 juichte *De Denderbode* de oprichting toe. "Met de innigste voldoening komen wy aekondigen dat onze stad thans ook het groot geluk heeft eenen Catholyken Letterkring te bezitten. Verleden dynsdag is den zelven plechtiglyk, in het voorlopig lokaal, geopend onder voorzitting van M. Baron Hyp. Dellafaille." Belangrijke doelstellingen waren op te komen tegen de godsdienstaat, het ongeloof en het zedenbederf. Hiervoor zou de Katholieke Kring de juiste boeken en kranten adviseren en lezingen, ontspanning, concerten en vergaderingen organiseren.

Léon Leirens-Eliaert en zijn schoonbroer Paul de Bethune-Eliaert, beiden kasteelheer en textielbaron, maakten van de nood een deugd. De feitelijke verdeeldheid bij de Aalsterse katholieken door het onderscheid tussen enerzijds de hoge burgerij of bourgeoisie en de adel en anderzijds de lage burgerij en het werkvolk werd door deze heren handig-gecombineerd met hun onderlinge politieke naijver- gebruikt om de katholieke politieke taart in Aalst onder hen beiden te verdelen. Elk had zijn eigen katholieke kring in Aalst.

Léon Leirens-Eliaert werd de eerste voorzitter van de Katholieke Kring *l'Union*. Zijn schoonbroer Paul de Bethune koesterde eveneens nationale politieke ambities en samen met deken Charles De Blieck richtte hij op 10 september 1864 een tweede katholieke kring in Aalst voor de lage burgerij op: De Vriendschap. Ze kregen een lokaal in de Korte Zoutstraat. In het bestuur van de Katholieke Kring De Vriendschap vinden we enkele mensen terug die bij het ontstaan van de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* en de Katholieke Kring *l'Union* waren betrokken: deken Charles De Blieck, Paul de Bethune en Charles Verbrugghen. Op deze wijze werden de onderlinge relaties gestroomlijnd, ontstond er een personele band en bleef men van elkaars doen en laten in de mate van het mogelijke op de hoogte.

Het eerste bestuur van de Katholieke Kring De Vriendschap werd als volgt samengesteld: deken De Blieck werd erevoorzitter, Paul de Bethune werd voorzitter voor het leven, Jean-François Possemiers en François Monfils ondervoorzitter, Judocus Mertens werd schatbewaarder en de overige bestuursleden waren Gustaaf Cammaert (secretaris), Jean-Baptist Temmerman, Charles Vermoesen, Pierre D'Herde en Charles Verbrugghen. Deze katholieke kring richtte zich aanvankelijk - met een lidgeld van 4fr. - tot de lage burgerij en had een uitgesproken Vlaams karakter wat bleek uit de regelmatige samenwerking met het Davidsfonds van bij de stichting. Vijf jaar na de oprichting telde de Ka-

2a. Léon Leirens-Eliaert, eerste voorzitter van de Katholieke Kring *l'Union*, 1863-1889 (boven links).

b. Senator Paul de Bethune, schoonbroer van Léon Leirens en eerste voorzitter van de Katholieke Kring De Vriendschap (boven rechts).

c. Deken Charles De Blicq (1814-1889), stuwende kracht bij de organisatie van het katholieke leven in Aalst (onder links).

d. Dokter Charles Van der Haegen, de eerste schatbewaarder van de Katholieke Kring *l'Union*, werd in Aalst de dokter der armen genoemd en ijverde voor de bouw van een nieuw hospitaal aan de Hertshage in Aalst. Zijn broer Bernard was priester in Steenhuize-Wijnhuize waar hij als Vlaamsgezinde de Daensistische beweging steunde (onder rechts).

tholieke Kring De Vriendschap bijna dubbel zoveel leden als de Katholieke Kring *l'Union* (460/245). Na de afsplitsing en oprichting van de katholieke Werkmanskring op 27 februari 1887 in aanwezigheid van de bisschop van Gent Mgr. Lambrechts, bleef de Katholieke Kring De Vriendschap voortbestaan als de Katholieke Burgerskring De Vriendschap. Léon de Bethune werd voorzitter van de Werkmanskring (1887-1907) en combineerde dit met het voorzitterschap van de Katholieke Kring *l'Union*. Binnen de Werkmanskring werd op 14 juli 1890 het ziekenfonds de Eendrachtige Broederliefde opgericht en op 18 maart 1891 de Aalsterse Bond der Antisocialistische Vakverenigingen.

Overigens was de Katholieke Kring De Vriendschap een hefboom voor de politieke carrière van Paul de Bethune. Hij was provincieraadslid in Oost-Vlaanderen (1860-1870), gemeenteraadslid (1866-1895) en schepen (1889-1895) van Aalst. Zijn nationale politieke ambitie ging pas in 1870 in vervulling toen hij senator werd voor het arrondissement Kortrijk, in opvolging van zijn vader die overleden was. Hij zetelde er samen met zijn schoonbroer Léon Leirens (senator, 1874-1888), tot aan zijn dood in 1901.

EEN AUTOCRATISCH BESTUUR

Het eerste bestuur van de Katholieke Kring *l'Union* bestond uit Léon Leirens-Eliaert (voorzitter), Wilfried de Clippele (secretaris), Charles Van der Haegen (schatbewaarder) en de bestuursleden waren Jean-Baptist Moyersoën, Charles Verbrugghen, Victor Van Wambeke en Jean Van Bogaert-Leybaert.

Het bestuur bepaalde de werking van de Katholieke Kring: controle en beheer van de financiën, het lidgeld en intredevergoeding vaststellen, toezien op de toepassing van het reglement, boetes opleggen aan overtreders, de rust verzekeren en ruzies tussen de leden oplossen. Ze hadden de supervisie over de toepassing van het reglement en lichten de doopceel van de nieuwe leden, een taak die in Aalst gedurende de eerste vijf jaar noodzakelijk was, nadien daalde het ledental gestadig. De komst van de Nederlands onkundige Charles Woeste naar Aalst in 1874 versnelde de ledenuitstroom bij de Katholieke Kring *l'Union*, zowel van effectieve maar vooral van ereleden.

Sterke man van de Katholieke Kring *l'Union* én van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* van het arrondissement Aalst was textielbaron, grootgrondbezitter, bankier en senator Léon Leirens, voorzitter vanaf 1863. Hij bezette politieke sleutelposities en

tekende de lijnen uit van de Katholieke Kring, zijn katholiek machtsbastion. De rauwe kantjes van zijn politieke en economische machtsuitoefening werden gecompenseerd door de goede werken van de christelijke liefdadigheid: bij zijn huwelijk met Joséphine Eliaert in januari 1852 liet het jonge echtpaar in Aalst 3.000 broden onder de Aalsterse armen-ruim 15% van de Aalsterse bevolking- verdelen, in zijn thuisbasis Wetteren werd er gratis steenkool bedeed aan de armen. Jong geleerd, is oud gedaan.

Léon Leirens was ook grootgrondbezitter. Als succesrijk textiel-fabrikant kocht Léon Leirens - Eliaert in 1860, 550 hectaren van de gemeente Helchteren-Houthalen in de provincie Limburg en bouwde, op een hoger gelegen plek, een buitenverblijf. Het werd een neorenaissance kasteeltje in Toscaanse stijl met een boswachterswoning, stallingen en een wagenshuur. Hij liet er een Engelse tuin aanleggen met sequoia, thuyadreef, paardekastanjes, rode en groene beuken, *Picea orientalis*, robinia, evenals een groenten- en fruittuin, afgeboord door twee buxushagen. Hij plantte een voor die tijd nieuwe soort, de Amerikaanse eik, waarvan gezegd werd dat deze op korte termijn uitstekend productiehout zou leveren. In 1896 ging het domein over naar zijn schoonzoon, Charles Liénart (1847 - 1921), zelf senator, bankier en sponsor van de lokale fanfare Hoeverheidegalm van Lillo, gesticht in 1903 met de fondsen van de familie, die overigens nog steeds bestaat.

In 1889 volgde advocaat Odilon Van der Haegen - gehuwd met Helene Moyersoën, zus van Romain Moyersoën en provincieraadslid tot 1918 - hem als eigenaar van de *Borse van Amsterdam* op, Victor Van Wambeke werd voorzitter van de Katholieke Kring *l'Union, Grondwettelijke en Bewarende Vereniging*. Als senator werd hij door zijn schoonzoon Charles Liénart-Leirens opgevolgd.

Woorden wekken, voorbeelden strekken. Ook andere katholieke en liberale kopstukken investeerden in vastgoed en hadden het statuut van grootgrondbezitter: Paul de Bethune, Louis Burny, Francis Moyersoën, Charles Cumont, Cornelis De Pauw en Charles Van der Haegen .

LOKAAL: DE BORSE VAN AMSTERDAM

3. De Katholieke Kring l'Union vóór 1908, toen het centrale torentje nog niet toegevoegd was.

Betreffende het ontstaan en de werking van de Katholieke Kring l'Union moeten we een duidelijk onderscheid maken tussen enerzijds het verwerven en het beheer van het gebouw, de *Borse van Amsterdam*, wat notarieel werd geregeld en anderzijds de eigenlijke werking van de Katholieke Kring l'Union, wat statutair werd geregeld.

Om zijn politieke macht en deze van de hoge bourgeoisie en de adel te lokaliseren kocht Léon Leirens-Eliaert de *Borse van Amsterdam* op 6 juli 1863. Dokter Charles Van der Haegen, die in de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* zetelde, werd penningmeester van de Katholieke Kring. Volgens *De Denderbode* telde de Katholieke Kring bij haar oprichting 70 leden.

Vanaf 16 maart 1864 mocht de Katholieke Kring l'Union officieel gebruik maken van de *Borse van Amsterdam* als vergaderlokaal voor haar activiteiten doordat er tussen leden van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* enerzijds en anderzijds een twintigtal leden van het Comité van de Katholieke Kring een onderhandse overeenkomst-voor een periode van 30 jaar-werd afgesloten die voorzag in de financiële meerderheidsparticipatie van deze laatste groep in de aankoop van de *Borse van Amsterdam*. De onderhandse overeenkomst

voorzag de mogelijkheid dat na de voorziene termijn van dertig jaar de vereniging kon heropgericht worden én kon beschikken over hetzelfde onroerend goed indien dezelfde doelstellingen werden nagestreefd.

De leden van het Comité van de Katholieke Kring omvatte leden van de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* aangevuld met een schare vooraanstaande, vermogende en dus kiesgerechtigde katholieken en geestelijken, voornamelijk Aalstenaars: Louis Burny (brouwer), Pierre De Hert-Van de Putte (eigenaar), François Seminck (handelaar), Jean-Baptist Van der Maeren (eigenaar), Philemon De Wolf-Van der Noot (handelaar), Frédéric Brisart (eigenaar), François Moyersoën (handelaar), Jean-Corneille Monfils (handelaar), Désiré Van der Heyden (advocaat), Jacques Van den Bossche-Matthijs (steendrukker), Paul Moens-de Hase (handelaar), Josse Borreman-Van Melkebeke (ondernemer), weduwe Jean-Baptist De Gheest-Van der Meersch (eigenaar), Constant De Sadeleer (brouwer), Paul Bethune-Eliaert (eigenaar), weduwe Joseph De Schaepdryver-De Gheest (eigenaar), Bernhard Van der Haegen (priester), Hippolyte della Faille (senator), Albertine De Wolf (eigenaarster) en Virginie Van Achter (eigenaarster). Deken Charles De Blicke vertegenwoordigde baron Théophile van de Woestijne de Liedekerke (senator), baron Antoine de Meer de Moorsel (eigenaar), Charles van Puyvelde (priester) en Auguste Verbustel (eigenaar) wat zijn stuwende en leidende rol in de stichting van de Katholieke Kring *l'Union* bevestigt.

STATUTEN: OORSPRONG EN TOEPASSING

De statutaire werking van de Katholieke Kring *l'Union* verdient bijzondere aandacht. De statuten van de Katholieke Kring onderscheiden zich van de onderhandse overeenkomst die enkel betrekking had op het verwerven en het beheer van het gebouw. De inspiratie voor het ontwerp van de statuten haalden de Aalstenaars bij het eerste katholieke congres in Mechelen waar er een 300-tal exemplaren van modelstatuten voor de oprichting van een katholieke kring werden verspreid. De *Notice pour servir à la fondation des cercles catholiques* was gebaseerd was op de werking van de katholieke kring in Parijs en deze modelstatuten bevatten 41 artikelen. Dit reglement werd in onderling overleg aan de lokale Aalsterse situatie aangepast. Op 8 december aanvaardde de algemene vergadering van de Aalsterse Katholieke Kring *l'Union* de voorgestelde statuten en werd er een bestuur verkozen.

Naar het voorbeeld van de modelstatuten werden in een eerste

hoofdstuk de algemene beschikkingen opgenomen: de oprichting en de naam van de maatschappij (art.1), de verschillende soorten leden (art. 2 & 3), de duur van de vereniging, de aanvang van het werkjaar en de voorwaarden om de vereniging te ontbinden (art. 4 & 5), de jaarlijkse bijdrage en de toetredingsvoorwaarden (art. 6,7,8 & 9). Betreffende lidmaatschap legde de Aalsterse Katholieke Kring eigen accenten: volgens de statuten omvatte de maatschappij effectieve leden, Aalstenaars en ereleden, niet-Aalstenaars evenals de officiers van het lokale garnizoen. De jaarlijkse bijdrage bedroeg 15 fr. voor de effectieve of werkende leden en 5 fr. voor de ereleden met als gevolg dat de Kring meer ereleden dan werkende leden had, waardoor deze voor de buitenwereld eerder mondain overkwam. Overigens moesten de effectieve leden nog een éénmalige toetredingsbijdrage van 5fr. betalen, de zonen van de effectieve leden werden hiervan vrijgesteld en over de dochters werd er met geen woord gerept, het was een herensociëteit voor de hoge burgerij en de adel. De Katholieke Kring *l'Union* werd voor onbepaalde duur opgericht en de vereniging kon slechts ontbonden worden indien 80% van de leden ermee instemde.

Het laatste artikel van de algemene beschikkingen (art. 10) was eveneens specifiek voor Aalst. Geen enkele politieke vergadering werd toegestaan in de lokalen van de Katholieke Kring waardoor deze zich aanvankelijk als een apolitieke vereniging probeerde te profileren én bewust de politiek overliet aan de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* die later in hetzelfde gebouw was ondergebracht. De niet-kiesgerechtigde katholieke burgers die minder vermogend waren bleven dus op hun politieke honger zitten en werden aanvankelijk niet verondersteld om zich met de organisatie van het politieke leven bezig te houden. Paternalisme *pur sang*. Door de personele samenwerking tussen de twee verenigingen en de voortschrijdende politisering van de Katholieke Kring zou deze bepaling aan belang inboeten.

In het tweede deel van de statuten werd het beheer van de maatschappij behandeld. Het bestuur van de Kring omvatte de voorzitter, de secretaris, de schatbewaarder en vier leden waaronder een bibliothecaris en vergaderde elke eerste dinsdag van de maand. De bevoegdheden van het comité en de taken van de secretaris en de schatbewaarder werden gedetailleerd omschreven (art. 11, 12, 13, 14, 15 & 16). Dagbladen, publicaties en andere geschriften die in strijd waren met de katholieke godsdienst waren verboden (art. 17). De modaliteiten om te voorzien in de vervanging van een bestuurslid bij overlijden of ontslag werden omschreven (art. 18).

Een apart deel werd gewijd aan de toetreding, ontslag of uitsluiting van leden. De kandidaat leden moesten van onberispelijk gedrag zijn en toetreden tot de Katholieke Kring kon enkel op voordracht van een lid en na de goedkeuring van het comité én de algemene vergadering (art. 19, 20, 21, 22, 23, 24). De modaliteiten in geval van uitsluiting, ontslag of overlijden werden nauwkeurig bepaald (art. 25, 26, 27, 28, 29 & 30).

Het voorlaatste deel behandelde de voorwaarden om de kring te bezoeken. In Aalst waren de lokalen van de kring toegankelijk van 8 uur 's morgens tot 23.30 u. (art. 31). De voorwaarden voor een bezoek aan de Kring door niet-leden kregen de nodige aandacht, deze moesten voor hun bezoek in een apart register worden ingeschreven (art. 32 en 33). Contacten onderhouden met andere kringen en de nodige stappen ondernemen om een Federatie van Kringen op te richten was de taak van het comité (art. 35). Kansspelen waren verboden en voor andere spelen was de toestemming van het comité vereist. Nog andere disciplinaire beperkingen werden opgelegd, onder meer betreffende het consulteren van kranten, boeken en tijdschriften in de lokalen van de Katholieke Kring (art. 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43 & 44).

Ten slotte waren er de strafbepalingen voor het geval het reglement niet werd nageleefd. Dit voorzag in boetes van 5 tot 25 fr. en bij recidive werden deze verdubbeld. Het aansprakelijkheidsbeginsel werd geponeerd zoals in het Burgerlijk Wetboek vermeld. Het bezit van de rijke burgerij verdiende de nodige bescherming (art. 45 & 46).

Opvallend in deze statuten is de almacht van de notabelen die in het bestuur van de Katholieke Kring *l'Union* zetelden en het gebrek aan inspraak van de leden wat kenschetsend is voor de paternalistische katholieke organisaties in de 19de eeuw. De mandaten waren onbeperkt in duur, dus levenslang voor de voorzitter en de bestuursleden. In Aalst werd noch in de Katholieke Kring *l'Union*, noch in de Katholieke Kring De Vriendschap het bestuur verkozen en was het aan niemand verantwoording verschuldigd, dit in tegenstelling tot de andere katholieke kringen. In dit verband sprak de Aalsterse Katholieke Kring De Vriendschap, waar eenzelfde situatie bestond - Paul de Bethune was er levenslang voorzitter -, van een 'autocratie getemperd door christelijke liefdadigheid'. Er werden in de statuten zeven artikels gewijd aan de organisatie van de bibliotheek van de kring waardoor het literaire karakter-althans volgens de statuten-prevaleerde op de socio-culturele werking, het was aanvankelijk een 'Catholyken Letterkring'.

FINANCIËN: WIENS BROOD MEN EET, DIENS WOORD MEN SPREEKT

De financiering van de katholieke kringen was een permanente zorg voor de bestuurders. Bepalend hierbij was de financiële *goodwill* van de lokale politieke en industriële leiders. In de 19de eeuw konden verenigingen geen roerende of onroerende goederen bezitten in functie van hun doelstellingen. Hiervoor werden er burgerlijke maatschappijen opgericht waar de goederen op naam van een persoon werden geschreven, in het geval van de Katholieke Kring *l'Union* was dit Léon Leirens-Eliaert. Het is pas met de invoering van het vzw-statuuut in 1921 dat hierin verandering kon komen. De Katholieke Kring *l'Union* en de Aalsterse katholieke politici aten uit de hand van haar conservatieve voorzitter Léon Leirens-Eliaert. Wiens brood men eet, diens woord men spreekt.

De schatbewaarder, dokter Charles Van der Haegen, was verantwoordelijk voor alle financiële verrichtingen en werd door het bestuur en de algemene vergadering gecontroleerd. Met een jaarlijkse bijdrage van 15fr. voor de effectieve leden richtte de kring zich naar de gefortuneerde katholieke elite van Aalst. Het jaarlijkse lidgeld van de Vriendschap bedroeg 4fr. waardoor deze zich naar een ruimer en minder gefortuneerd publiek richtte. Ereleden betaalden er 5fr., dus meer dan de effectieve leden wat tegengesteld was aan de situatie in de Katholieke Kring *l'Union*. Bijkomende beperking was het toetredingsgeld, een eenmalige te betalen bijdrage. Bepaalde kaartspelen en het biljart zorgden in beperkte mate voor inkomsten. Toch was het niet de bedoeling van de kring een kroeg te maken. De kosten voor het onderhoud van het gebouw en de elementaire voorzieningen, water en gas voor de verlichting, waren hoog.

De uitbating van de Katholieke Kring *l'Union* was een bron van inkomsten. De eerste conciërge die in opdracht van de Katholieke Kring *l'Union* het lokaal openhield was Ferdinand De Muynck. Afkomstig uit Sleidinge noemden vele Aalstenaars hem de Gentenaar, hij was herbergier van de herberg onder de Wacht waar voorheen het hotel De Vetzak (de *Borse van Amsterdam*) was.

Om de band met de geestelijkheid te onderhouden konden deze in de Katholieke Kring *l'Union* bij Ferdinand De Muynck vanaf mei 1870 wierook kopen, die hij zelf produceerde en - naar eigen zeggen - van een ongekende kwaliteit was. De geestelijken konden kiezen uit eerste soort, bloem en Turkse wierook. Hij kon de geestelijken op schrifte-

lijke aanvraag zo nodig van andere zaken voorzien. Karel Vanden Bosche volgde hem op als conciërge van het lokaal in maart 1891.

MERKWAARDIG: DE LEDENRECRUTERING EN EVOLUTIE

De Katholieke Kring *l'Union* werd gesticht en uitgebouwd door relatief jonge en dynamische mensen: de eerste voorzitter Léon Leirens was in 1863 35 jaar, Jean-Baptist Moyersoën was 41, Charles Woeste was 26 jaar, Paul de Bethune was 33. Ze behoorden tot de generatie van katholieken die de Congressen van Mechelen hadden beleefd en die bereid waren om al hun energie in de organisatie van het katholieke leven te engageren, in Aalst en op nationaal vlak. Bij hen leefde de zorg om de jeugd te beschermen tegen het liberalisme en deze te verenigen voor de katholieke zaak waarin zijzelf sterk geëngageerd waren en belangen hadden.

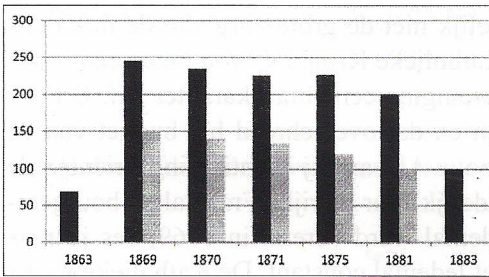
Het ledenaantal was duidelijk niet de grote zorg van de initiatiefnemers. De statuten van de Katholieke Kring *l'Union* lieten een brede rekrutering niet toe wat de vereniging een elitair karakter gaf. Een effectief lid moest 15fr. betalen en dat overschreed het budget van de meeste katholieken ruimschoots. Al van bij de stichting oriënteerde de Katholieke Kring zich duidelijk naar de rijke Franstalige bourgeoisie in Aalst. Het hoogste ledental werd bereikt in 1869, zes jaar na de stichting, nadien daalde het ledental constant. De Katholieke Kring *l'Union* telde vooral ereleden, 61% in 1869, wat toelaat te stellen dat het aantal werkende leden eerder bescheiden was. Nog in 1881 waren 50% van de leden ereleden.

Vrouwen werden slechts uitzonderlijk toegelaten deel te nemen aan de activiteiten van de kring, vooral aan feesten, lezingen en concerten. Het ledenstatuut liet geen vrouwen toe. Door de vrouwen op de bijzondere activiteiten van de kring toe te laten hoopte het bestuur om aan ledenwerving te kunnen doen. Door druk uit te oefenen op hun echtgenoot om een lidmaatschap bij de kring aan te vragen, werden de vrouwen als de ideale rekruteringsagenten beschouwd. De Katholieke Kring was en bleef een herensociëteit.

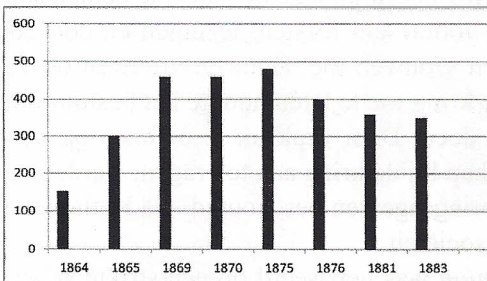
De Katholieke Kring *l'Union* was gebaseerd op een strikte scheiding van de sociale klassen om de economische ongelijkheid tussen de mensen doelbewust in stand te houden. Zo was er weinig of geen concurrentie met de Katholieke Kring De Vriendschap in Aalst omdat deze een ander segment van de sociale stratificatie aansneed: de lage burgerij en naarmate Aalst geïndustrialiseerd werd ook de werklieden.

Binnen de Katholieke Kring de Vriendschap werd dan nog eens zeer duidelijk een onderscheid tussen deze beiden gemaakt: voor de lage burgerij was de toegang tot de kring via de Korte Zoutstraat en de toegang voor de werklieden tot dezelfde kring was via de Zonnestraat. De Katholieke Kring De Vriendschap had echter een uitgesproken Vlaams-Nederlandstalig profiel terwijl de Katholieke Kring *l'Union* een uitgesproken francofoon karakter had waardoor er voor de meeste Aalstenaars al een taalbarrière ontstond. Tevens bedroeg de lidmaatschapsbijdrage voor effectieve leden in de Katholieke Kring *l'Union* het viervoudige van deze in de Katholieke Kring De Vriendschap.

Het afnemend ledental bij de beide kringen is opvallend na 1874. Kwantitatief waren de katholieke kringen in Aalst duidelijk op de terugweg na het eerste decennium. De schoolstrijd vanaf 1878 bracht hierin blijkbaar geen positieve verandering, integendeel.

Evolutie van het ledenaantal van de Katholieke Kring *l'Union*, 1863-1883, het tweede balkje is de weergave van het aantal ereleden dat het aantal effectieve leden overtrof (in 1869 bedroeg dit 61%, in 1881 nog 50%).

Evolutie van het ledenaantal van de Katholieke Kring De Vriendschap, 1864-1883. In 1869 waren er 87% effectieve leden en slechts 13% ereleden. Toch is er hier een dalende trend na 1875 en met de oprichting van de Werkmanskring in 1887 werd de uitstroom nog versterkt.

CULTURELE ACTIVITEITEN MET EEN POLITIEK RANDJE

Het idee om conferenties in katholieke kringen te organiseren werd tijdens de katholieke Congressen van Mechelen van 1864 en 1867 sterk verdedigd. In de Aalsterse Katholieke Kring *l'Union* werden er vooral Franstalige conferenties georganiseerd waarbij de geschiedenis en de literatuur centraal stonden. Katholieke politici en geestelijken voerden er het woord. Hierbij richtten deze zich vooral naar de jongeren die hun humaniora bijna hadden afgewerkt en deze conferenties werden als aanvullend bij het onderwijs beschouwd. De katholieke kring was de plaats bij uitstek om de religieuze, politieke en sociale opvoeding van de oud-humaniora studenten te voltooien. Als voorbeeld werden de katholieke studentenverenigingen van Parijs, Brussel, Leuven en Gent geciteerd. Charles Woeste was een fervent voorstander hiervan en beschouwde deze conferenties als het katholieke antwoord op de liberale propaganda. Vanaf 1868 ondersteunde de Federatie van Katholieke Kringen dit initiatief maar dit liep op een sisser uit onder meer bij gebrek aan voldoende financiële middelen én sprekers.

Op 20 december 1863 vond de eerste conferentie in de Katholieke Kring *l'Union* plaats. Le Pas sprak er over 'de legende'. De conferentie van de Katholieke Kring werd op de korrel genomen door het liberale weekblad *Het Verbond van Aelst* omdat deze geen openbaar karakter had.

Het apolitieke karakter van de vereniging bleek vooral een statutaire aangelegenheid te zijn. Twee maand na de oprichting van de Katholieke Kring *l'Union*, op 28 februari 1864, maakte Charles Woeste er zijn opwachting om er te spreken 'Over de noodlottige uitwerksels van den Franschen invloed op België'. Een andere bekende die in de Katholieke Kring een lezing kwam geven was dichter en prozaschrijver Jan De Laet die sinds 1863 als eerste Vlaamsgezinde volksvertegenwoordiger in de Belgische Kamer zetelde, sprak over 'het Vlaamsch of onze schoone en maer al te veel verdrukte Moedertaal' op 11 december 1864. Deze conferentie werd bijgewoond door volksvertegenwoordigers Auguste Royer de Behr, Jean De Naeyer, Victor Van Wambeke, Jean-Baptist Coomans en senator della Faille d'Huyse, misschien wel uit bezorgdheid over het onderwerp en de spreker. Was Jan De Laet niet de rebel binnen de conservatieve katholieke parlementaire fractie die zijn grondwettelijke eed als eerste in de Belgische geschiedenis in het Nederlands had afgelegd? Een week later sprak Adolphe Delvigne, kanunnik en hoogleraar filosofie aan het Klein Seminarie in Mechelen,

over Mary Stuart.

Op 27 februari 1865 sprak volksvertegenwoordiger Auguste Royer de Behr over de economische politiek en de oplossing van de sociale problemen.

Begin november 1865 werd in de Katholieke Kring een literaire afdeling heropgericht. Als eerste gaf advocaat en provincieraadslid Désiré Van der Heyden een drietal lezingen over de wetgevende en de rechterlijke macht; de uitvoerende macht en de gemeentelijke bevoegdheden en ten slotte over de burgerrechten.

Op 26 februari 1866 had Eugène de Kerckhove, ondervoorzitter van de Katholieke Kring *La Loyauté* in Mechelen, het over het katholicisme en de revolutie. In maart 1866 sprak Charles Woeste over de plichten van de katholieken en de vrijheid van onderwijs, vereniging en de persvrijheid.

Tot 1870 maakte *De Denderbode* melding van de conferenties in de Katholieke Kring *l'Union* met onder meer Guillaume Verspeyen, journalist en hoofdredacteur van *Le Bien Public*, over de Spaanse auteur en diplomaat Donoso Cortes op 19 december 1869. Nadien werden deze niet langer aangekondigd in dit weekblad.

Historische en actuele onderwerpen werden er behandeld: Lincoln en de Verenigde Staten door Victor Jacobs, volksvertegenwoordiger en beheerder van maatschappijen, op 17 maart 1867, op 26 november 1871 sprak Jean Baptist Coomans, volksvertegenwoordiger en hoofdredacteur van *La Paix*, over België in de 17de en de 18de eeuw en in 1874 sprak Mgr. Charles Cartuyvels, voorzitter van de Katholieke Kring van Sint-Truiden en vice rector van de Katholieke Universiteit in Leuven, over de catacomben.

We noteerden nog één conferentie in 1880 door advocaat de Thibault over de Franstalige juridische welsprekendheid in Frankrijk. Nadien doofde deze activiteit waarschijnlijk uit.

In 1875 werd de literaire afdeling voor de derde maal opgericht met de bedoeling de leden te oefenen in de kunst van het schrijven en voor een publiek te leren spreken. In de pers werd er hiervan echter geen spoor teruggevonden.

Op muzikaal vlak waren de activiteiten van de Katholieke Kring *l'Union* eerder bescheiden. In tegenstelling tot de andere kringen elders in het land was er hier geen muzikaal animo: geen fanfare, geen harmonie, geen koor, geen symfonie. We noteerden één muzikaal optreden eind oktober 1869. In de 19de eeuw was er eveneens geen toneelafdeling, heel uitzonderlijk trad er al eens een goochelaar op.

Met uitzondering van een aankondiging van een lezing door Paul Mussche over de Franstalige auteur Oscar Pirmez in november 1898 maakte *De Denderbode*, spreekbuis van de Katholieke Kring *l'Union*, tot zolang ze werd uitgegeven in januari 1925 geen enkele melding meer van enige andere culturele activiteit.

POLITIEKE ACTIVITEITEN: MET MAN EN MACHT?

Op enkele uitzonderingen na-Brugge, Mechelen, Bergen en Nijvel- werden de meeste katholieke kringen gesticht om aan de liberale politieke overmacht het hoofd te kunnen bieden en zich uitdrukkelijk politiek te engageren. Bij de stichting van de Katholieke Kring *l'Union* in Aalst was dit duidelijk niet het geval. Het laatste artikel van de algemene beschikkingen (art. 10) bepaalde dat geen enkele politieke vergadering werd toegestaan in de lokalen van de Katholieke Kring *l'Union* waardoor deze zich aanvankelijk als een apolitieke vereniging probeerde te profileren én bewust de politiek overliet aan de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* die in de herberg de Gouden Leeuw aan de Hopmarkt vergaderde. Op zich betekende de stichting van een katholieke kring een reëel gevaar voor de politieke werking van de *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* tenzij er een soort van personele unie tussen beiden zou bestaan waarbij het personeel van de *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* ook de dienst uitmaakte in de Katholieke Kring, wat in Aalst het geval was. Vrij snel haalden de politieke het op de culturele activiteiten in de Katholieke Kring *l'Union*.

Zoals eerder vermeld maakte Charles Woeste zijn opwachting in de Katholieke Kring *l'Union*, twee maand na de oprichting ervan op 28 februari 1864, om er te spreken over 'den Franschen invloed in België'. Het was voor Charles Woeste een gedroomde gelegenheid om goede contacten te onderhouden met de voorzitter, Léon Leirens. Enkele maanden later, op 14 juli 1864, schreef hij aan Leirens over de nakende ontbinding van de Kamer op 9 augustus 1864. Hun politieke vrienden Adolphe Dechamps, Eduard Ducpétiaux en Eugène de Kerckhove spoorden Woeste aan om zijn kandidatuur te stellen voor de verkiezingen van 11 augustus 1864. Probleem voor Woeste was een arrondissement te vinden waar hij welkom was, hij had er verschillende op het oog maar was van geen enkel zeker. Hij vroeg Leirens uitdrukkelijk of hij in het arrondissement Aalst een verkiesbare plaats kon krijgen, ook al omdat hij wist dat Victor Van Wambeke de plaats van de pas

overleden-op 10 juli 1864- liberale volksvertegenwoordiger Charles-François Cumont zou innemen. In het geval dat de 77-jarige Constant de Ruddere zou terugtreden, zou hij graag Geraardsbergen vertegenwoordigen. Hierbij rekende Woeste op de grote invloed van Leirens op de rechtse parlementairen, hij beklemtoonde het confidentiële karakter van zijn brief en vroeg uitdrukkelijk de inhoud aan niemand mee te delen. In zijn antwoord loofde Léon Leirens de capaciteiten van Charles Woeste, gaf zijn verzoek door aan Charles Verbrugghen en stelde dat Victor Van Wambeke de Aalsterse kandidaat zou zijn en dat Albert de Clippele waarschijnlijk de kandidaat voor Geraardsbergen was. Wel moesten de kantonnale afgevaardigden onder leiding van della Faille nog definitief beslissen. Charles Woeste contacteerde vervolgens Charles Verbrugghen maar hij kreeg voorlopig nul op het rekest want de kantonnale afgevaardigden duiden Jean De Naeyer, Constant de Ruddere en Victor Van Wambeke aan als kandidaten. Woeste moest nog 10 jaar geduld oefenen.

Zijn optreden in de Katholieke Kring *l'Union* in Aalst in maart 1866, wanneer Woeste het had over de plichten van de katholieken en de vrijheid van onderwijs, vereniging en de persvrijheid was politiek getint en kaderde in het plan van Edouard Ducpétiaux en andere katholieke leiders om in oktober 1866 de *Union Catholique de Belgique* op te richten. Overigens werd de voorzitter van de *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* van het arrondissement Aalst Hippolyte della Faille d'Huyse, voorzitter van deze overkoepelende federatie van katholieke kringen. Doel van de overkoepelende vereniging was de katholieke belangen en vrijheden te verdedigen en te beschermen en de katholieke religieuze en goede werken uit te breiden en de onderlinge samenwerking te bevorderen. De *Union Catholique de Belgique* zou zich van elke theologische en politieke inmenging onthouden, waarmee vooral het territorium ten aanzien van het ultramontanisme werd afgebakend, tegenover de politiek gedroeg de *Union Catholique de Belgique* zich grensoverschrijdend door de verdediging van de katholieke belangen. Deze *Union Catholique de Belgique* zou Edouard Ducpétiaux, die overleed op 21 juli 1868, niet overleven. In de marge van het streven naar samenwerking van de Belgische katholieke conservatieve hoge burgerij en de adel, om tot eendrachtige samenwerking te komen organiseerden ook de christelijke werknemers zich. In 1867 werd de *Fédération des Sociétés Ouvrières Chrétiennes* opgericht. In 1891 zou deze federatie deel gaan uitmaken van de Belgische Volksbond of *Ligue Démocratique*, voorloper van het *Algemeen Christelijk*

Werkersverbond of ACW. Conclusies: de *Union Catholique de Belgique* als overkoepelende organisatie van de Katholieke Kringen was een miskraam en de federale samenwerking tussen de hoge burgerij en de adel vlotte bijzonder moeilijk.

In Aalst bleven ze niet bij de pakken zitten. Naarmate de deelname aan de macht op gemeentelijk en nationaal vlak op zich liet wachten ruilde de Katholieke Kring *l'Union* het sociaal culturele karakter in voor politiek-combattieve acties. Propaganda werd niet enkel via de pers en publicaties gevoerd, er werden verenigingen opgericht die de katholieke standpunten met slaande argumenten zouden verdedigen. Op 29 november 1866 werd de maatschappij De Bokkenrijders opgericht, tijdens de daaropvolgende jaren ontstonden er elders in de stad gelijkaardige verenigingen-katholieke wijkkringen zoals de Waterratten- die, vooral tijdens de verkiezingsstrijd gewapend met stokken, hard en combattief optraden. *La Patrie* formuleerde het als volgt: "Le cercle catholique est l'arène où les lutteurs se forment et les athlètes grandissent (...). Des cercles au lutte politique, il n'y que la main".

Overeenkomst artikel 34 van de statuten engageerde het bestuur de Katholieke Kring *l'Union* van Aalst zich om contacten met andere kringen te onderhouden en om mee te werken aan de oprichting van een overkoepelende federatie van kringen. Zo stuurde de Katholieke Kring *l'Union* in 1866 bij de inhuldiging van het nieuwe lokaal voor de Kring *Concordia* in Luik een delegatie.

Op 22 oktober 1866 werd de *Fédération des cercles catholiques* opgericht. De Katholieke Kring *l'Union* was één van de 22 stichtende kringen, hierbij was er een duidelijk overwicht (16) van kringen uit het Vlaanderen. De Kringen stuurden jaarlijks een verslag van hun werking naar de federatie. De Katholieke Kring *l'Union* stuurde in de periode 1869-1884 een achttal jaarverslagen door. Overigens was Aalst in het bestuur van de federatie rechtstreeks vertegenwoordigd met Paul de Bethune-voorzitter van de Katholieke Kring De Vriendschap-, die er sinds 1868 de functie van schatbewaarder uitoefende.

DE KATHOLIEKE SCHOOLPENNING

Om het katholiek volksonderwijs financieel te ondersteunen werden er tijdens de jaren zeventig van de 19de eeuw verschillende initiatieven genomen. Zo bijvoorbeeld organiseerde de Katholieke Kring *l'Union* in januari 1873 een *fancy-fair* of liefdadigheidsbazaar in haar lokalen boven de politiewacht.

Naar het Gentse voorbeeld waar Guillaume Verspeyen en Alfons Siffer met de Katholieke Schoolpenning startten op 17 oktober 1876 werd deze in Aalst op 11 augustus 1879 opgericht onder impuls van deken Charles De Blicck en de voorzitters van de Katholieke Kringen *l'Union* en De Vriendschap. De belangrijkste aanleiding om in Aalst een maatschappij van de Katholieke Schoolpenning op te richten was de uitvaardiging van de wet op het Lager Onderwijs van 1 juli 1879. Hierbij kreeg de overheid de voogdij over het lager onderwijs en dit staatsonderwijs moest een neutraal lekenonderwijs zijn. Dit druiste in tegen de katholieke interpretatie van art. 17 van de grondwet, namelijk dat het onderwijs moest vrij zijn. Om deze vrijheid te garanderen gingen de katholieken in Aalst in het verweer en besloot men om nieuwe katholieke scholen op te richten.

Om de oprichting van nieuwe katholieke scholen mogelijk te maken en te financieren werden er in Aalst twee raden opgericht: een Decanale Raad onder het voorzitterschap van deken Charles De Blicck en met Léon Leirens-Eliaert en Paul de Bethune als ondervoorzitters en een Bureau van de Katholieke Schoolraad met hetzelfde bestuur: Charles De Blicck, Léon Leirens-Eliaert en Paul de Bethune.

Belangrijkste doelstelling van de Katholieke Schoolpenning was het verzamelen van de nodige financiële middelen voor de uitbouw van het katholiek onderwijs in het Aalsterse. Niet enkel de rijken gaven een bijdrage maar ook op de lagere sociale klassen werd er een beroep gedaan. Advocaat Rodolphe Eeman werd voorzitter van de maatschappij van de Katholieke Schoolpenning. Aanvankelijk vergaderde men in de Katholieke Kring *l'Union*, nadien vergaderden de werkende leden op verschillende plaatsen in de stad, meestal in cafés en estaminets. Tijdens katholieke manifestaties werden er omhalingen voor de katholieke scholen gedaan.

In 1880 bereikte de schoolstrijd een hoogtepunt nadat de liberale regering maatregelen nam tegen de succesvolle katholieke oppositie: het verbreken van de diplomatieke betrekkingen met Rome, maatregelen tegen de Belgische geestelijkheid en de oprichting van een Commissie voor Schoolonderzoek. Op haar beurt stuurde de Katholieke Kring *l'Union* op 1 juli 1880, samen met 41 andere katholieke kringen, een petitie aan de liberale regering waarin ze het regeringsbeleid verwierp.

De katholieke acties resulteerden in de oprichting van nieuwe scholen in Aalst: zes lagere en vier kleuterscholen. De nieuwe scholen werden met 'de fanfare op kop' door de katholieke geestelijkheid ingewijd, waar de liberalen zich dan weer aan ergerden en soms aanleiding gaf

tot vechtpartijen zoals bij de opening van het schooltje in Hofstade in oktober 1880 waarbij elf herrieschoppers werden opgepakt. Een ervan, Gustaaf Van Gijsegheem overleed in de gevangenis van Dendermonde waardoor de Aalsterse katholieken over een echte martelaar beschikten.

De uitbreiding van het katholiek lager onderwijs was het kernpunt van de vergadering van het Verbond der Katholieke Kringen van België op 14 en 15 mei 1881 in de feestzaal van de Katholieke Kring *l'Union* in Aalst onder het voorzitterschap van François de Cannart d'Hamale. Léon Leirens verwelkomde de afgevaardigden van de verschillende kringen.

Nationaal secretaris Amand Neut loofde de werking van de twee Aalsterse kringen, *l'Union* en de Vriendschap evenals de voorzitters Leirens en de Bethune 'welke niets verzuimen om onze twee kringen te doen groeien'-ondanks het dalend ledental-. Neut riep de aanwezige leiders van de verschillende katholieke kringen op om de gepaste maatregelen te nemen ten gunste van het katholiek onderwijs. Hij pleitte voor de organisatie van Vlaamse kermissen als bron van inkomsten en verdedigde het verzet tegen de vrijmetselaars loges. Ook voor de oprichting van letterkundige- en toneelverenigingen werd er gepleit omdat deze inkomsten voor de katholieke schoolpenning zouden genereren. De toespraken versterkten de katholieke oppositie tegen de liberale regering zonder de contouren van een toekomstig katholiek beleid uit te tekenen. Charles Woeste benadrukte het belang van de eenheid tussen de katholieke parlementairen en de Federatie van Kringen sinds de katholieke verkiezingsnederlaag van 1880. Nadien brachten de verschillende aangesloten kringen verslag uit over hun werking en woonden de aanwezigen een banket bij in het jezuïetencollege.

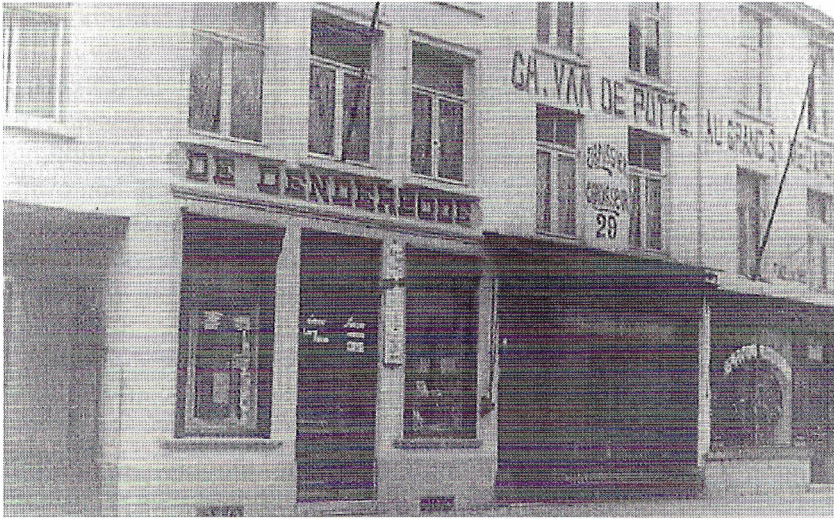
Uiteindelijk verloren de liberalen deze schoolstrijd over gans de lijn. Terwijl enerzijds een groot aantal gemeentescholen leegliep of nauwelijks nog enkele leerlingen telde, werd het katholiek onderwijsnet uitgebreid. Bovendien versterkte de schoolstrijd de eenheid van de Aalsterse katholieken en bestendigde deze de heerschappij en almacht van de conservatieve katholieken. Het leverde de katholieken in 1884 een klinkende verkiezingsoverwinning op die hen voor meer dan 30 jaar aan de macht zou brengen.

CHRISTELIJKE LIEFDADIGHEID EN SOCIALE SEGREGATIE

In de 19de eeuw hadden de arbeiders een sociaal-economische achterstand inzake inkomen, onderwijs, opleiding en vorming, huisvesting, welzijn en gezondheid, vrijetijdsbesteding en cultuur, politieke en maatschappelijke participatie. De katholieke leiders -geestelijken, grootgrondbezitters, industriëlen en politici- waren er van overtuigd dat de kansarmoede bij de arbeiders enkel via de caritas kon worden verholpen door het organiseren van goede werken en steunden deze, soms financieel. Twee voorbeelden.

Voor de oprichting van een lagere school in de Geraardsbergsestraat van de zusters van Sint-Vincentius à Paulo organiseerden de *leading ladies* van het katholieke heir onder leiding van de vrouw van de burgemeester E. Van Wambeke-Van der Noot een tombola in de pastorie aan de Sint-Martinuskerk die vier maand duurde, vanaf de eerste zondag van mei tot de eerste zondag van september. In een tweetalige aankondiging in *De Denderbode* werden de Aalsterse katholieken aangemaand tot deelname: "Het Goddelijk gebod der aalmoes staat voor ons met zijn strenge noodzakelijkheid (...) Hij die aan den arme geeft, leent aan God, die altijd met winst, rijkelijk terugbetaalt." De lagere school voor meisjes startte in 1879 samen met een gelijkaardige stichting in de Bergemeersen.

Oproep tot liefdadigheid was de titel van een open brief die door de dames van de bestuursleden van de Katholieke Kringen *l'Union* en De Vriendschap op 28 november 1889 in *De Denderbode* werd gepubliceerd. Zoals in 1888 hadden ze zich verenigd in de 'dames des comiteits van het werk der soep'. Ze bereidden soepbedelingen voor, tegen betaling, alle dagen vanaf 16 december van 10.00u tot 11.30u, behalve op zon- en feestdagen. Ze verzochten de lezers om financiële giften, giften in natura en om soepbonnen te kopen. De lezers moesten de behoeftigen-die laag geletterd waren- er toe aanzetten om soep te komen kopen. Deze hulpactie kaderde in de zware recessie die de Aalsterse textielsector trof door de massale import van textielproducten uit het buitenland sinds 1885 door de lage invoerrechten en de delokalisatie van de Aalsterse textielbedrijven onder meer naar Duitsland. Dat de wetgever kon ingrijpen door de invoerrechten te verhogen stond voor de katholieke meerderheid in het parlement niet ter discussie. Voor de behoeftige leden van de Katholieke Kring De Vriendschap werd er in januari 1891 een liefdadigheidsconcert gegeven. Gezien de hoge ledenbijdrage en het afnemend ledenaantal in de Katholieke Kring *l'Union*

4. *De Denderbode*, spreekbuis van de Katholieke Kring *l'Union*.

is het weinig waarschijnlijk dat er daar veel behoeftige leden waren.

Wetens en willens werd de hulp beperkt tot het organiseren van liefdadigheidsacties. Dat de wetgever moest ingrijpen ten gunste van de kansarmen lag voor de hand en dat de taal-het Nederlands- een hefboom tot emancipatie was stond haaks op het francofone conservatieve katholieke gedachtengoed waarvan Charles Woeste de verpersoonlijking werd. Een nieuwe generatie van Aalsterse christelijke politici-Daens, Van Schuylenbergh, Moyersoens- dacht hier terecht anders over. Ze verdedigden de oprichting van sociale werken, de sociale wetgeving, de sociale zekerheid en de taalwetgeving waarbij het Nederlands als hefboom voor de emancipatie van de werknemers werd beschouwd. De francofone Katholieke Kring *l'Union* moest haar nationale leider volgen, versterkte hierdoor de sociale segregatie in de katholieke partij in Aalst en bevorderde het ontstaan van de katholieke standenpartij, ook in Aalst waar de Christene Volkspartij met Adolf Daens als boegbeeld een te duchten concurrent werd. Deze Katholieke Kring *l'Union* maakte zichzelf hierdoor langzaam maar zeker politiek *contournable*.

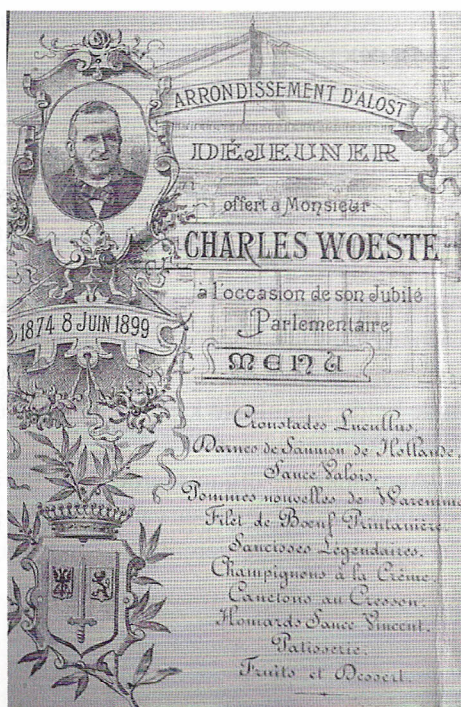
‘SAUCISSEN ETEN WIJ’: DE PROPAGANDA

Katholieke kringen moesten plaatsen zijn waar de katholieken elkaar dagelijks konden ontmoeten. Via informele gesprekken konden de verantwoordelijken of de katholieke zendelingen bijdragen tot de vorming van de leden. De uitwisseling van ideeën moest de leden in hun overtuiging versterken. Vooral in de Katholieke Kring De Vriendschap probeerde men via deze aanpak te werken omdat deze een bredere rekruteringsbasis had dan de Katholieke Kring *l'Union*. Binnen de perken van de socio-culturele actie probeerde men een politieke boodschap mee te geven.

Wanneer katholieke belangen ter discussie stonden zoals de militaire problematiek in 1872, de kieswethervorming van 1877 en de organieke wet op het lager onderwijs van 1879 werden deze in de katholieke kringen besproken. De Katholieke Kring *l'Union* ondersteunde de actie van de katholieke parlementairen of de katholieke overheden. De impact hiervan op de werking ter plaatse was eerder beperkt omdat de doelgroep van deze kring de conservatieve Franstalige hogere burgerij van Aalst was, een kleine minderheid van de Aalsterse bevolking.

De Katholieke Kring *l'Union* probeerde de kloof met de Aalsterse bevolking te dichten door de organisatie van parapolitieke activiteiten: feestelijke optochten, vieringen en met worsten en bier tijdens de verkiezingsstrijd.

In 1899 werd het zilveren jubelfeest voor Woeste georganiseerd. Het feest ging door in de Werkmanskring. Woeste werd er bewierookt door burgemeester Michel-Léon Gheeraerds, baron Léon de Bethune roemde de aanpak van het sociale probleem door Woeste (!) en liet-als enige- niet na zeer scherp en venijnig uit te halen naar de Daensisten die hetzelfde kiespubliek beoogden. Tijdens het feestmaal stonden er onder meer nieuwe aardappelen met worst op het menu. *De Denderbode* schreef: “Met smaak werden de legendarische sauciesjes gegeten en allen vonden ze zoo smakelijk dat het hen niet verwonderde dat de blauwen, de roden en groenen er zich door laten verleiden. Vergeten wij niet te vermelden dat terwijl de sauciesjes bediend werden, het liedje ‘saucissen eten wij’ door de Aalstenaars werd aangeheven en al de vreemde gasten mee zongen”. Ook bij andere eetgelegenheden werden er saucissen opgediend waardoor deze een haast legendarisch karakter in de politieke propaganda kregen, een geducht wapen in de handen van de politieke opposanten.... Met ‘worsten van Woeste’ probeerde men stemmen te winnen om de eigen machtspositie te kunnen consolideren.

5. Menu naar aanleiding van het parlementaire jubileum van Charles Woeste in 1899.

Tijdens de verkiezingsstrijd stelde de Katholieke Kring *l'Union* mensen ter beschikking van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* van Aalst ter ondersteuning van de propaganda activiteiten. De bekendste en meest beruchte waren de Bokkenrijders, later werd de Katholieke Jonge Wacht ingeschakeld.

De pers vormde een belangrijk en machtig instrument in de politieke strijd. Dé conservatieve spreekbuis van de Katholieke Kring *l'Union* was het weekblad *De Denderbode*. Toch besteedde de Katholieke Kring extra aandacht aan de verspreiding van de katholieke bladen in het Aalsterse. In 1881 bestond er een comité binnen de Katholieke Kring dat zich bezighield met de verspreiding van de katholieke pers. Venters werden belast met de verkoop van katholieke bladen, in 1883 ontvingen ze hiervoor een dagloon van 4fr. aangevuld met een klein percentage van de verkoopprijs. De jaaromzet bedroeg ongeveer 55.000 exemplaren. Tevens ontwikkelde men een systeem waarbij de krant na lezing aan een derde werd gestuurd waarvan men het adres op een adresband mét postzegel van de Katholieke Kring *l'Union* had gekregen.

VAN CARNAVALSGROEP TOT KNOKPLOEG: DE BOKKENRIJDERS

De maatschappij de Bokkenrijders werd op 29 november 1866 gesticht. Hun vergaderingen en festiviteiten gingen door in de Katholieke Kring *l'Union*. Frans (Sisken) Van de Maele was de eerste voorzitter en Achille Eeman werd secretaris-schatbewaarder samen met August Van de Meerssche, Jef Verleysen, Pieter De Winter en Jan Boeykens. Andere notoire leden waren Frans Druwé, Livinus Foselle, Camille Liénart, Camille Eeman, Clemens Van de Putte en Arthur Clinckaert. Hun belangrijkste doelgroep waren jonge strijd lustige katholieken die in de beide katholieke kringen en andere katholieke verenigingen werden gerekruteerd.

Aanvankelijk organiseerde deze ludiek-culturele propagandamaatschappij initiatieven waarvan de opbrengst naar de goede werken ging. Zo organiseerde de vereniging op 3 februari 1867 een concert in Her-

6. Nieuwjaarswensen van de 'Bokkenrijders' uit 1869.

dersem ten voordele van het Sint-Vincentius à Paulogenootschap. Enkele weken later, op zondag 3 maart en dinsdag 5 maart 1867, organiseerden ze samen met andere verenigingen de zondagse carnavalstoet en Vastenavond. Verkleed als bokken vertrokken ze aan de Molendries en doorkruisten ze met een 14-tal groepen het Aalsterse stadscentrum waarna de carnavalstoet in de Molenstraat werd ontbonden. Ondertussen deden ze bij de toeschouwers een omhaling voor de armen.

De overwinning van de katholieken bij de nationale verkiezingen van 1870 en het daaropvolgende acht jaar katholieke bewind verscherpte de tegenstellingen tussen liberalen en katholieken waarbij de liberalen hun toevlucht tot intimidatie-soms met geweld-zochten en er bijvoorbeeld niet voor terugschrokken om processies uiteen te knuppelen. Ook voor Aalst had dit gevolgen.

In november 1878 waren er gewelddadige incidenten tussen liberalen en katholieken in Aalst. In *De Denderbode* van 24 november 1878 lezen we: "Verscheidene onzer vrienden welke huiswaerts keerden, werden door zwervende liberale stokslagers aangevallen en mishandeld. De heer Petrus De Haeck welke rond 00.30 in gezelschap van de heren Achille Eeman, Amat Wauthier en Jozef Van der Poorten rustig naar huis ging, wierd aan de Rosemarynstraet, op de brutaelste wijze eerst door twee en later door vier liberale stokslagers aangevallen. De Heer De Haeck wierd ten gronde geworpen en bekwam erge en gevaerlyke wonden". Verkiezingen en verkiezingsuitslagen gingen dikwijls gepaard met gewelddadige confrontaties met de tegenpartij.

Naarmate de politieke polarisatie in Aalst toenam, aanvankelijk tussen katholieken en liberalen, later met socialisten en Daensisten, kreeg deze propagandamaatschappij een meer combattief karakter en symboliseerde deze het katholieke politieke overwicht in de Aalsterse samenleving, echter gebaseerd op het cijnskiesrecht waardoor talrijke Aalstenaars geen politieke stem hadden. De leden droegen steeds een bok mee, vlaggen waarbij op een geel veld een zwarte bokkenkop werd afgebeeld en begeleid door fakkels. Na de katholieke machtsverovering van 1884 taande het enthousiasme evenals de verbale branie van de Bokkenrijders.

DE KATHOLIEKE BEKWAAMHEIDSKIEZERSBOND

'Heil U mannen die door vlijt, kiezers van bekwaamheid zijt', was een slagzin die de katholieken in Aalst gebruikten om de potentiële kiezer er toe aan te zetten om via een examen het statuut van bekwaamheids-

kiezer te verwerven en dus kiesgerechtigd te worden.

Met de wet van 23 augustus 1883 behield de liberale wetgever de bestaande categorie van cijskiezers maar voegde er bekwaamheids- of capaciteitskiezers aan toe. Dit bekwaamheidsstelsel werd ingevoerd voor de provinciale en gemeenteraadsverkiezingen. Een eerste groep bekwaamheidskiezers bestond uit de gediplomeerden van het hoger en het middelbaar onderwijs en een groot aantal dragers van functies. De tweede groep capaciteitskiezers bestond uit gediplomeerden van het lager onderwijs die slaagden in een bekwaamheidsexamen. In de katholieke kringen probeerde men de kandidaten voor te bereiden op het examen. Zo ook in Aalst.

Enkele weken na de publicatie van de wet in het Belgisch Staatsblad, in september 1883, organiseerde de Katholieke Kring *l'Union* openbare herhalingslessen voor de bekwaamheidskiezers. Op donderdag en zaterdag in het Nederlands, op woensdag en vrijdag in het Frans. In de Katholieke Kring De Vriendschap werden er herhalingslessen gegeven maar enkel in het Nederlands. *De Denderbode* noemde het een gewetensplicht van de katholieken om het examen af te leggen en zo stemgerechtigd te worden voor de provinciale en gemeenteraadsverkiezingen.

Op 25 juli 1886 werd de Bond der Katholieke Bekwaamheidskiezers opgericht. Leo Gheeraerds werd erevoorzitter, Felix de Bethune voorzitter en Celestin Ghysselinckx ondervoorzitter. Leden waren: Edward Schockaert, Camiel Van Mosselvelde, Charles Lievens, Camiel Verleysen, Leo Deghels, Victor Renders, Odilon Van der Haegen, Aimé Leleu en Emiel Vande Maelen. De jaarlijkse uitreiking van de bekwaamheidsdiploma's was telkens een plechtige aangelegenheid.

De invoering van het Algemeen Meervoudig Stemrecht in 1893 - tegen heug en meug van de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereniging van het arrondissement Aalst* en de Katholieke Kring *l'Union* die hierin haar onbetwiste leider moest volgen - maakte het bestaan van deze bond overbodig.

19de EEUWSE SCHARNIERMOMENTEN VOOR DE KATHOLIEKE KRING *L'UNION*

Enkele belangrijke politieke momenten voor de Katholieke Kring *l'Union* waren de benoeming van Victor Van Wambeke als burgemeester van Aalst in 1872; het aantreden van Charles Woeste als volksvertegenwoordiger in 1874; het korte ministerschap van Charles Woeste

als minister van Justitie (16 juni 1884-26 oktober 1884) in de regering Malou-Jacobs-Woeste, die zich nadien ontpopte tot voorzitter van de Federatie van Kringen waardoor hij de politieke leider van de Belgische katholieken werd; de politieke democratiseringsgolf waartegen de Katholieke Kring *l'Union* onder leiding van Woeste zich vruchteloos verzette; het conflict met priester Adolf Daens en andere politici en de ontluikende politieke standenvetegenwoordiging binnen de 'katholieke partij'.

Het afscheid van Léon Leirens-Eliaert van de Aalsterse en de nationale politiek in 1888 viel samen met het zilveren jubileum van de Katholieke Kring *l'Union* en was een belangrijk scharniermoment in de ontwikkeling van de vereniging.

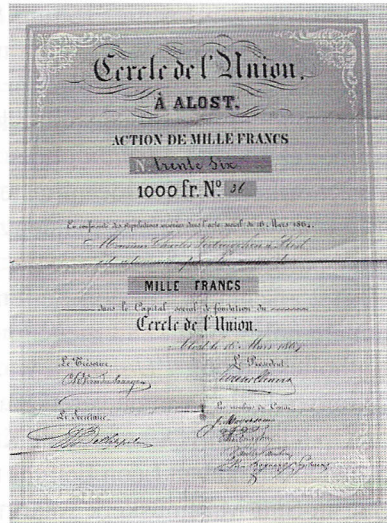
Op 6 januari 1889 vierde de Katholieke Kring haar 25-jarig bestaan en het afscheid van Léon Leirens uit de politiek. Na een eucharistieviering in Sint-Martinuskerk waarin deken Charles De Blieck voorging, werd er een feestmaal in de Katholieke Kring *l'Union* aangeboden aan alle leden van de verschillende katholieke kringen van het arrondissement. Burgemeester Van Wambeke prees Léon Leirens omdat hij als voorzitter de eenheid binnen de katholieke partij in Aalst kon bewaren. Dit laatste kon als een vingerwijzing voor sommige katholieke leiders, met name de reactionaire Charles Woeste, worden beschouwd. Het was alsof Victor Van Wambeke de bui voelde hangen en vreesde voor het ontstaan van een katholieke scheurlijst in Aalst door de onverzettelijkheid van Woeste voor wie de eenheid van de katholieken op politiek vlak heilig was.

2. De Katholieke Kring *l'Union*, Grondwettelijke en Bewarende Vereniging (1889-1921)

HAALT WOESTE ZIJN SLAG THUIS?

Op 14 november 1889 kocht Odilon Van der Haegen het gebouw van de *Borse van Amsterdam* voor de prijs van 20.000fr. van Léon Leirens-Eliaert. Volgens Charles Calewaert werd hiervoor de burgerlijke maatschappij die voor het beheer van het gebouw werd opgericht in 1864, *Cercle l'Union à Alost*, ontbonden. Charles Calewaert was de kleinzoon van Victor Van Wambeke, zijn vader Adolphe Calewaert was met zijn dochter Leonie gehuwd. Van 1908 tot 1948 was hij achtereenvolgens schatbewaarder, secretaris en voorzitter van de Katholieke Kring *l'Union*. In een brief van 26 april 1944 aan Louis Burny, afgevaardigd

7. Stichtersaandeel van de *Cercle de l'Union à Alost* opgericht op 16 maart 1864.

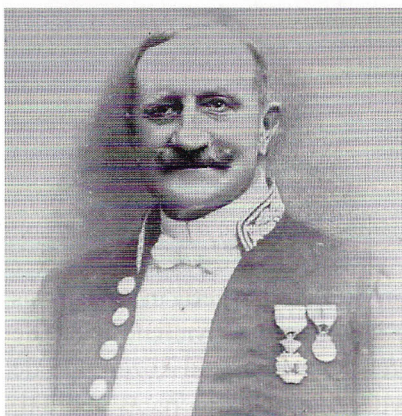

beheerder van de brouwerij Zeeberg, die zijn erfaandeel uit 1864 terugvorderde, stelde Calewaert dat de burgerlijke maatschappij *Cercle l'Union à Alost*, werd ontbonden in de periode dat Odilon Van der Haeg het gebouw verwierf.

Sinds 1874 combineerde Léon Leirens-Eliaert het voorzitterschap van de *Katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereniging van het arrondissement* met het voorzitterschap van de Katholieke Kring *l'Union*. In 1878 waren de twee federaties gefuseerd onder impuls van Charles Woeste. Door de opheffing van de burgerlijke maatschappij *Cercle l'Union à Alost* haalde Charles Woeste zijn slag thuis in Aalst. Victor Van Wambeke combineerde het burgemeesterschap met het voorzitterschap van de Katholieke Kring *l'Union, Grondwettelijke en Bewarende Vereniging*, kortweg de Katholieke Vereniging. Rodolphe Eeman werd ondervoorzitter van de Katholieke Kring *l'Union, Grondwettelijke en Bewarende Vereniging*. Na zijn overlijden in 1896 werd Van Wambeke opgevolgd door Léon de Bethune die op zijn beurt werd opgevolgd door Rodolphe Eeman in 1908 en Félix De Hert in 1912.

Eind 1902 vestigde de *Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* van het arrondissement Aalst haar secretariaat in de Katholieke Kring *l'Union*. Tijdens de vergadering van 14 december 1902 besliste de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging* van de stad Aalst dat er in de bovenzaal van de Katholieke Kring *l'Union* elke zaterdag van 9.00u tot 11.00 u. een volkssecretariaat was of sociaal dienstbeetoon werd georganiseerd waar men terecht kon voor vragen in verband

met de spoorwegen, de post en de douane, vragen van kandidaat-vrijwilligers voor het leger, briefwisseling met defensie, vragen in verband met het pensioen, de mutualiteit, de goedkope woningen en bijhorende goedkope leningen, vragen in verband met werknemers die in het buitenland werkten ('de Franschmans'), advies betreffende landbouw- of juridische zaken, vragen in verband met veeverzekeringen, arbeidsongevallen,... . Wie inlichtingen wenste diende een aanbevelingsbrief mee te brengen van een afgevaardigde van de katholieke kiezersbond of van de pastoor waarin de concrete vraag werd geformuleerd. Het sociaal dienstbetoon werd in 1903 waargenomen door Paul de Clippele, baron Léon de Bethune, Romain Moyersoen en pastoor Van der Schueren. Na 1903 vonden we van dit initiatief geen sporen meer terug in de Aalsterse pers.

8a. Odilon Van der Haegen, eigenaar van de Borse van Amsterdam (1889-1924) (boven links)
 b. Rodolphe Eeman (1847-1912), voorzitter van de Katholieke Kring *l'Union*, 1908-1912 (boven rechts).
 c. Felix De Hert (onder)

NIEUWE WETTEN, NIEUWE KIEZERS

Geconfronteerd met aan dalend ledenaantal en de organisatie van de standen in en buiten de katholieke partij moest de Katholieke Kring *l'Union* op zoek gaan naar een nieuw kiespubliek. De invoering van het Algemeen Meervoudig Stemrecht in 1893, de langzame ontwikkeling van de sociale wetgeving en de sociale zekerheid versterkte deze evolutie. Vertrekkend van de premisse dat de Katholieke Kring *l'Union* een standenloze vereniging wou zijn terwijl de leden zichzelf tot de Franstalige hoge burgerij rekenden was dit eigenlijk een *contradictio in terminis* en dus een onmogelijk te realiseren opdracht in een maatschappij waar de katholieke gemeenschap zich volgens de standen ging organiseren en het Nederlands een hefboom tot Vlaamse emancipatie werd. Waarom?

De Katholieke Kring *l'Union* was van bij de stichting door zijn elitaire en francofoon karakter, in tegenstelling tot de lage burgerij, de middenstanders, de boeren en de werklieden, niet aan een stand gebonden, tenzij aan de hoge burgerij en de adel wiens levensstijl door de rijke burgerij werd geïmiteerd door in een kasteel te gaan wonen en adellijke titels na te streven. De aversie voor een standenmaatschappij was bij haar leden ingebakken door de verworvenheden van de Franse Revolutie die slechts 74 jaar voor de oprichting van de Katholieke Kring in Aalst in 1863 met de standen van het Ancien Régime - adel, clerus, derde stand - komaf had gemaakt. Eindelijk was er geen maatschappelijke barrière meer tussen de rijke burgerij en de verarmde grondadel. De rijke burgerij -die voor 1789 tot de derde stand werd gerekend - kon dankzij de Belgische Revolutie met actieve Franse militaire hulp, de Belgische (economisch) liberale grondwet en de invoering van het wetboek dat naar de burgerij werd genoemd - de Code Civil van Napoleon - en op de bescherming van haar bezit was gericht, genieten van de verworven machtspositie. Een paramilitaire organisatie met zeer beperkte slagkracht ondersteunde deze: de Burgerwacht. Wiens brood men eet, diens woord men spreekt: Frans werd hun referentietaal. *La Belgique sera latine ou ne sera pas*.

Een standenloze en religieus niet gebonden (scheiding van kerk en staat) *Cercle de l'Union à Alost* die moest waken over de materiële verworvenheden en machtspositie van de rijke burgerij in Aalst, was voor deze een noodzakelijk en nuttig instrument. Opvallend is dat de aandeelhouders-stichters in 1864 eieren voor hun geld kozen. Op de stichtersaandelen uit 1864 staat het woord katholiek nergens gedrukt,

er is enkel sprake van *Cercle de l'Union à Alost*. Twijfelden deze rijke liberale katholieken aan de slagkracht van het katholicisme of hoopen ze op een nieuwe unionistische bestuursperiode? Het standenloze karakter en het streven naar eenheid werd een obsessie, de band met de katholieke zuil en het katholicisme een noodzaak om de verworven machtspositie te consolideren.

Haar bekendste 19de eeuwse lid paste perfect in dit plaatje. Graaf Charles Woeste (Wöste), een protestantse bekeerling met Duitse roots en de bijhorende *Gründlichkeit*, wilde kost wat kost de katholieke eenheid op politiek vlak bewaren, verwierp het standenmodel en zeker een machtsdeling met andere standen binnen de katholieke partij. Algemeen Enkelvoudig Stemrecht was aan hem niet besteed. Zijn uitgesproken verzet tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit voor, tijdens en na de Eerste Wereldoorlog bevestigde zijn *idée fixe*, naar analogie met de ideeën van kardinaal Mercier, dat het Nederlands geen geschikte taal voor wetenschappelijk onderzoek was. Zijn stagiairs, waaronder Romain Moyersoën, verschilden grondig van mening met Charles Woeste over al deze zaken behalve over het feit dat ook hij politiek niet tot de ene of andere stand wou gerekend worden en dus politiek standenloos was.

Vanaf 1889 was de machtsuitbreiding van de familie Moyersoën in de Katholieke Kring *l'Union* opvallend, waarschijnlijk met de welwillende steun van Charles Woeste, die zijn politieke carrière in het arrondissement Aalst aan Jean-Baptiste Moyersoën had te danken, maar ook de onderlinge familiale banden speelden een belangrijke rol. Op 14 november 1889 verkocht Léon Leirens-Eliaert de *Borse van Amsterdam* aan advocaat Odilon Van der Haegen, gehuwd met Helene Moyersoën en dus schoonbroer van Romain Moyersoën. Deze laatste was op zijn beurt, door zijn huwelijk in 1896 met Aline Liénart, via haar tante - Marie Leirens - familiaal verwant met Léon Leirens-Eliaert. Op 31 maart 1898 kocht Odilon Van der Haegen nog het kantoor van de politiewacht van de stad op de hoek van de Grote Markt en de Nieuwstraat. Aan het bezit van de *Borse van Amsterdam* werd niet langer het voorzitterschap van de Katholieke Kring *l'Union* gekoppeld omdat de *Cercle de l'Union à Alost* werd ontbonden. Odilon Van der Haegen stelde de *Borse van Amsterdam* ter beschikking van de Katholieke Kring *l'Union*. Een andere schoonbroer van Romain Moyersoën, Edouard Glénisson, die gehuwd was met Leonie Moyersoën en bestuurslid werd in de Katholieke Kring, werd in 1910 tot arrondissementscommissaris van Aalst benoemd. Ook zijn broer Auguste

Moyersoën, notaris in Lede, maakte deel uit van het bestuur van de Katholieke Kring *l'Union*.

Ondertussen bouwde Romain Moyersoën aan zijn politieke carrière. Als 20-jarige student in de rechten maakte hij samen met baron Léon de Bethune (Werkmanskring Aalst), advocaat Prosper De Pelsmaeker, Celestin Ghysseleynckx (Vlaamse Taalgilde-Davidsfonds), Paul Guillemain (Werkmanskring, Geraardsbergen), Frederik Raes (leraar, Helderger), Oscar Reyntens (Sint-Vincentiusgenootschap), Alexander Van de Velde (antisocialistische vakvereniging, Aalst) en Ivo Vlassenbroeck (secretaris van de Werkmanskring, Aalst) deel uit van het inrichtend comité van de Katholieke Landdag van het arrondissement Aalst. Tijdens de landdag die doorging in de Katholieke Werkmanskring in Aalst op 17 augustus 1891 werd de oprichting van een katholieke werkgeversvereniging, vakverenigingen, mutualiteiten, pensioenkas en boerenbonden in het arrondissement Aalst besproken. De oprichting van een permanent secretariaat voor sociale werken werd in het vooruitzicht gesteld. De geschiedenis wees uit dat hiermee de standenorganisatie binnen de katholieke partij in het arrondissement Aalst in de steigers werd gezet. Romain Moyersoën werd in 1895 gemeenteraadslid in Aalst.

Op 8 augustus 1898 werd de kredietmaatschappij *Eigen Haard van het Arrondissement Aalst* opgericht. In het bestuur zetelden bestuursleden van de Katholieke Kringen *l'Union* en De Vriendschap, Odilon Van der Haegen samen met Dr. François Monfils, baron Léon de Bethune, Romain Moyersoën, Achille Eeman en Arthur Van der Linden. Via 'Eigen Haard' wilde men financiële middelen verschaffen aan arbeidersgezinnen die een eigen woning wilden bouwen of kopen. Zowel de familie de Bethune als de familie Moyersoën telde elk vijf familiale beheerders in de beheerraad op een totaal van 27. François Monfils werd voorzitter. In 1922 werd de *Samenwerkende Maatschappij van Goedkope Woningen voor het gewest Aalst* opgericht door Romain Moyersoën. Een bekende realisatie waren de talrijke burgerswoningen op Sint-Annalaan en de werkmanswoningen in de aanpalende straten die tijdens het interbellum door de maatschappij werden gebouwd.

Tussen de Katholieke Kringen *l'Union* en De Vriendschap enerzijds en anderzijds de Werkmanskring met de aanverwante organisaties werden er nauwe bestuursbanden gesmeed, de (conservatieve) katholieke politici vonden er veel potentiële kiezers. Net voor de eeuwwisseling, eind 1899 telde de Werkmanskring in Aalst 1500 leden-mannen. Pas op 30 december 1906 werd een vrouwenvereniging opgericht 'Help

U zelve, zo helpt U God' die vrij snel een 400-tal leden telde, gevolgd door een ziekenfonds voor vrouwen in 1908, 'de Eendrachtige Zusterliefde', goed voor 500 leden. Barones Léon de Bethune kreeg het erevoorzitterschap. Emma Haegeman, tweede vrouw van Achille Eeman - drijvende kracht achter de Bokkenrijders - werd voorzitter van deze mutualiteit voor vrouwen.

In 1907 volgde Louis de Bethune zijn overleden broer Léon op als voorzitter en Romain Moyersoën werd ondervoorzitter van de Katholieke Werkmanskring. Het zilveren jubileum van de Werkmanskring in juli 1911 en van de mutualiteit in juni 1914 werd in aanwezigheid van de katholieke politici uitgebreid gevierd. Het gouden jubileum van de Katholieke Kring *l'Union* in 1913 werd met de stille trom gevierd, doordat de *Cercle de l'Union à Alost* eerder werd ontbonden.

Op het nationale vlak werd de benaming van de federatie 'het Verbond van Katholieke Kringen en der Conservatieve Verenigingen' omgevormd tot 'Bond der Katholieke Kringen der Grondwettelijke Katholieke Verenigingen en der Werkmansverenigingen' waarmee de Belgische Volksbond, de overkoepelende organisatie van de christelijke werknemersbewegingen opgericht in 1891, en zijn voorzitter Arthur Verhaeghen-de rode baron-, in de katholieke partij werden ingekapseld. Ten minste, dit beoogden de conservatieven in de katholieke partij onder leiding van Charles Woeste.

Om in Aalst de geest in de fles te houden probeerde Woeste 's thuisbasis, de Katholieke Kring *l'Union* een standenloze kring te zijn waar iedereen welkom was. Zo organiseerde de Katholieke Nering- en Burgersbond van Aalst op 16 mei 1897 een grote meting over het nut van burgersverenigingen en het wetsontwerp voor de vakverenigingen voor alle katholieke werklieden en burgers in de Katholieke Kring *l'Union*.

Door de wet op de ouderdomspensioenen van 10 mei 1900 rezen de pensioenkasen in het arrondissement als paddenstoelen uit de grond. De wet bepaalde dat een arbeider die vrijwillig voor zijn pensioen stortte bij een pensioenkas door de staat werd gesubsidieerd waardoor de uitbetaling van een jaarlijkse levensrente van 360fr. mogelijk werd. Voor de oudere werknemers waren er overgangsmaatregelen voorzien. Motor achter de pensioenkasen was priester Arthur Eeckhout, pastoor van de in 1900 opgericht parochie van Onze Lieve Vrouw Mijlbeek-de eerste parochie op de rechteroever-waar het buitengoed van de familie Moyersoën was gevestigd.

Op 17 november 1903 vergaderden de afgevaardigden van het verbond der Pensioenkasen van het kanton Aalst in de Katholieke Kring

l'Union. De toetreding van de kantons Herzele en Zottegem tot het verbond was voorzien voor 1904. Zottegem trad echter slechts enkele weken later toe. In 1903 werd onder impuls van Romain Moyersoën op arrondissementeel niveau een Verbond van Pensioenkassen opgericht met 56 aangesloten lijfrentekassen en ruim 5000 leden. De jaarlijkse algemene vergadering vond plaats in de Katholiek Kring *l'Union*. Begin januari 1908 werd onder impuls van Romain Moyersoën in de Katholieke Kring *l'Union* de Federatie van lijfrentekassen van het Kanton Aalst opgericht waarvan hijzelf het voorzitterschap waarnam. Van de 33 lijfrentekassen sloten er 25 aan bij de Aalsterse federatie. Afwisselend vergaderde men in Aalst, Herzele en Zottegem. Eind 1909 telde de federatie 98 aangesloten maatschappijen met 12.269 leden.

Na de verkiezingen van 1914, aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, was het hommeles binnen de katholieke partij in Aalst tussen de conservatieve katholieken met *Le XXième Siècle* als spreekbuis, *Het Volk* trad op als spreekbuis van de christen-democraten. Na een lichte achteruitgang bij de verkiezingen van 1914 op nationaal vlak lag de katholieke partij en de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* in Aalst onder vuur. In het katholiek-conservatieve dagblad *Le XXième Siècle* verscheen er een artikel waarin de gebrekkige organisatie van de partij en de alleenheerschappij van één bepaalde groep (werklieden) aan de kaak werd gesteld. *Het Volk* schreef het tegendeel: dat de katholieke werklieden ondervetegenwoordigd waren op de Aalsterse kieslijsten. Eugène Bosteels, de secretaris van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* probeerde de kerk in het midden te houden en diende de kranten van antwoord. Hij wees op de herziening van de statuten van de katholieke *Grondwettelijke en Bewarende Vereniging* in 1893 en 1911. Deze laatste leidde volgens hem tot de verkiezingsoverwinning van 1912. De Katholieke (*Grondwettelijke en Bewarende*) Vereniging was volgens Eugène Bosteels het ware orgaan van de katholieke partij en de katholieke ideeën, de algemene vertegenwoordigster van al de katholieke kiezers en van alle standen. De katholieke partij werd gaandeweg omgevormd tot een standenpartij. De echte hervorming werd pas in 1921 doorgevoerd, echter niet zonder slag of stoot.

Na de Eerste Wereldoorlog vestigde de christelijke arbeidersbeweging haar permanent secretariaat in de Sint-Jorisstraat, terwijl de algemene vergadering van de christelijke mutualiteiten nog steeds in de Katholieke Kring *l'Union* doorging. Ten slotte was Romain Moyersoën gedurende korte tijd in 1921 nationaal voorzitter van de Landsbond van Christelijke Mutualiteiten.

DE BOKKENRIJDERS WORDEN HEROPGERICHT

In 1891 werd de maatschappij de Bokkenrijders hersticht onder het voorzitterschap van Achille Eeman. Tijdens een algemene ledenvergadering in de Katholieke Kring *l'Union*, begin december 1891, werd besloten om jaarlijks een misviering in de Sint-Martinuskerk bij te wonen voor de overleden 'Rijders', de leden moesten de mis bijwonen op straffe van een boete van 50 centiemen, gevolgd door een avondmaal in de Katholieke Kring *l'Union*, de lidmaatschap bijdrage bedroeg 3fr. en jaarlijks werden er twee algemene vergaderingen gehouden. De katholieke politieke mandatarissen waren doorgaans goed vertegenwoordigd tijdens het jaarlijks treffen. Voor de Eerste Wereldoorlog werd er telkens hard-zowel verbaal als fysisch- uitgehaald naar de politieke tegenstanders: de Daensisten, de liberalen en socialisten.

Na de invoering van het Algemeen Enkelvoudig Stemrecht in 1919 en het overlijden van Woeste op 5 april 1922 liet de katholieke volksvertegenwoordiger van de Werkerskring, oud-Daensist van het eerste uur Petrus Van Schuylenbergh, er tijdens het jaarlijkse feest op 17 november 1923 in de Katholieke Kring *l'Union* een ander geluid horen. Als christen-democraat beklemtoonde hij vooral de noodzaak van een degelijke sociale wetgeving en pleitte hij voor een evenwichtige machtsdeling tussen de verschillende standen binnen de katholieke partij. De Bokkenrijders werden als exponent van de conservatieve katholieke politieke ideeën een anachronisme tijdens het interbellum. Na het overlijden van Achille Eeman op 82-jarige leeftijd op 14 september 1927 verdwenen samen met hem, na 60 jaar, de Bokkenrijders uit het Aalsterse straatbeeld.

DE KATHOLIEKE JONGE WACHT

Op 11 juni 1898 werd de Katholieke Jonge Wacht in Aalst opgericht. Op 18 september 1898 werd de stichting met groots katholiek machtsvertoon gevierd in de stad. In de grote feestzaal van de Katholieke Kring *l'Union* werden ze door hun erevoorzitter Charles Woeste toesproken, het banket ging door in de zaal van de katholieke Werkmanskring in de Zoutstraat.

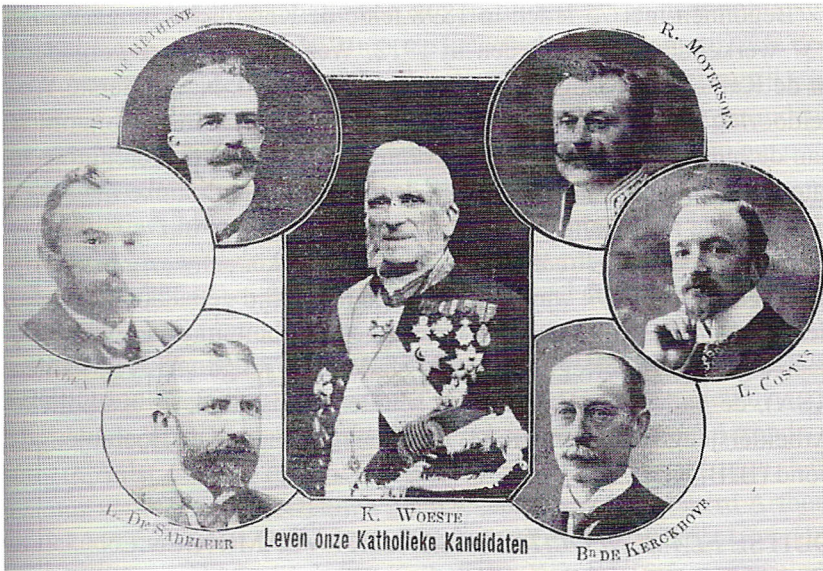
Volgens het persverslag ging het om een heroprichting van de Katholieke Jonge Wacht. In Aalst richtten de liberalen als eersten in augustus 1878 een Liberale Jonge Wacht op. Op 14 september 1884 vroeg Pieter Daens zich in *Het Land van Aelst* af wanneer er in Aalst een Ka-

tholieke Jonge Wacht zou opgericht worden. Gezien er in 1898 sprake was van een heroprichting mogen we veronderstellen dat de Katholieke Jonge Wacht eerder werd opgericht maar door de activiteiten van de Bokkenrijders in de schaduw werd geplaatst.

De Katholieke Jonge Wacht was ontstaan om de kiezers op het platteland te beschermen tegen het intimiderend optreden van de liberalen en nadien geëvolueerd naar een groep van jonge katholieke activisten waaruit de militanten van de katholieke partij werden gerekruteerd die tijdens de verkiezingsperiode instonden voor de propaganda en de ordedienst, het helpen van zieke kiezers, onbesliste kiezers overhaalden om voor de katholieke partij te stemmen en waar nodig een lijfwacht vormden rond belangrijke kandidaten. In Aalst werd Désiré De Wolf in 1898 de eerste nieuwe voorzitter, Hendrik Boone werd ondervoorzitter en Bernhard Goethals secretaris. De vergaderingen gingen door in de Katholieke Kring *l'Union*. Op 15 december 1898 sprak Léon de Bethune de leden toe.

Tijdens de oprichting in de Katholieke Kring *l'Union* formuleerde Woeste duidelijk de doelstellingen en doelgroepen van de Katholieke Jonge Wacht. Voor Woeste was de Katholieke Jonge Wacht het instrument tegen de 'zaaiers van verdeeldheid en scheuring', de liberalen, de socialisten en de Daensisten of leden van de Christen Volkspartij, de christen-democraten. Hij riep de aanwezige jongeren op om propaganda voor de katholieke pers te maken 'van hut tot hut', bijvoorbeeld door het zenden van kranten 'in tweede lezing'. Doelgroepen tot wie de Katholieke Jonge Wachters zich moesten richten waren de boeren, de werklieden en de arbeiders, de doelgroepen van de christen-democraten. Woeste verzette zich hevig tegen de politieke democratisering en de opkomende standen binnen de katholieke partij omdat dit alles, volgens hem, de eenheid van de katholieke partij en de belangen van de katholieke kerk in gevaar bracht.

Vanaf 1903 werd de Katholieke Jonge Wacht op arrondissementeel niveau georganiseerd met een jaarlijkse algemene vergadering. Vanaf 1906 gebeurde dit op provinciaal niveau met de oprichting van de Bond der Katholieke Jonge Wachten van Oost-Vlaanderen onder het voorzitterschap van Marc Rooman d'Ertbuer, Maurice Pirmez was voorzitter van het Verbond der Katholieke Jonge Wachten van België. De Katholieke Jonge Wachters concentreerden zich vooral op het paraderen tijdens optochten en missen, concerten en diners organiseren waarbij de liefdadigheid voor de armen niet uit het oog mocht verloren worden.

9. De kandidaten van de Katholieke Partij bij de verkiezingen in 1911.

De Aalsterse Katholieke Jonge Wachten onderhielden blijkbaar zeer goede contacten met *La Jeune Garde Catholique* van Kortrijk. In 1905 en 1907 organiseerde deze laatste een groot avondfeest in het Sint-Jozefscollege waarbij de aankondigingen in *De Denderbode* in het Frans werden gedrukt.

In augustus 1911 zag het bestuur van de Katholieke Jonge Wacht van Aalst er als volgt uit: Desiré De Wolf was voorzitter, Louis Meert ondervoorzitter, secretarissen waren Bernhard Goethals en August De Winter, Albert De Haeck was schatbewaarder. Leden waren L. De Paepe, F. De Vos, F. Eeman, P. Eeman, Emile Grillaert, A. Leleu, Romain Moyersoën, H. Quintyn en R. Van Eetvelde. In 1912 werd Desiré De Wolf schepen in Aalst. Na de Eerste Wereldoorlog nam Antoine De Hert het voorzitterschap waar, Arthur De Paepe was ondervoorzitter, Hendrik Matthieu secretaris en Fritz Keppens schatbewaarder.

Via een net van 13 katholieke wijkkringen in 1911 probeerde de Katholieke Jonge Wacht in de stad Aalst een machtsbasis uit te bouwen. De Aalsterse katholieke wijkkringen werkten samen in de Verenigde Katholieke Wijkkringen van Aalst: de Vrije Burgers, de Sterrekensvrienden, de Breidelszonen, de Vrome Strijders, de Iweinszonen, de Dirk Martenszonen, de Ridders van de Mot, Alles door het Werk, de Waterratten, de Mannen zonder Vrees, de Dompers, de Verenigde Hoveniers, de Schaarbeekse Boerenbond en lustige geburen.

Begonnen met 75 leden in 1898 telde de Katholieke Jonge Wacht 237 werkende en 37 ereleden in 1912. Wekelijks werd er vergaderd in de Katholieke Kring *l'Union* op zaterdagavond. Na de Eerste Wereldoorlog taande het ledenaantal. In 1924 werd er in het bijzonder aan de burgerij een oproep gericht om hun zonen bij de vereniging te laten aansluiten, de 'bakermat van de overtuigde katholieke mannen'. Toch daalde het belang en impact van de vereniging. In *De Volksstem* werden de leden regelmatig aangemaand om zeker aanwezig te zijn op de vergaderingen. Dit was voor de jeugd niet altijd gemakkelijk omdat deze binnen de katholieke zuil tijdens het interbellum voor elke stand haar eigen jeugdbeweging had: de studerende jeugd (AKVS, nadien KSA), de katholieke Burgers- en Middenstandsjeugd, de Katholieke Arbeidersjeugd (KAJ en VKAJ) en de boerenjeugd in de Boerenjeugdbond (BJB, KLJ).

DUITSE *FLAMENPOLITIK* MISBRUIKT VLAMINGEN EN VLAAMSE BEWEGING

Tijdens de Eerste Wereldoorlog had de Duitse bezetter de *Kommandatur* in het huis van Romain Moyersoën in de Nieuwstraat ondergebracht. De lokalen van de Katholieke Kring *l'Union* werden door de bezetter onder meer gebruikt om er metalen voorwerpen te verzamelen. In de lente van 1917 verplichtte de Duitse bezetter de Aalsterse bevolking om alle metalen, tinnen, nikkel en gemengde metalen in te leveren om er munitie van te maken. Ontevreden over het resultaat stelden ze een ultimatum aan de Aalsterse bevolking, de onderdanen van de Geallieerde landen en de neutrale landen. De uiterste datum was 18 juni 1917. Wie nog zaken achterhield zou strafrechtelijk worden vervolgd. De lokalen van de Katholieke Kring De Vriendschap werden voor hetzelfde doel gebruikt.

Om de Aalstenaars tijdens de Eerste Wereldoorlog financieel te hulp te komen richtte volksvertegenwoordiger en schepen Romain Moyersoën samen met de directeur van de *Banque Centrale de la Dendre*, Alfons Demain, notaris Albert De Windt, apotheker en later schepen Valéry De Valkeneer, ondernemer Eugène Moens de Hase, handelaar Isidoor Van Trappen en brouwer Odilon Van der Schueren op 15 maart 1915 de *Aalstersche Hulpbank* op. Doel was geld te lenen aan mensen in nood op voorwaarde dat ze een waarborg deponeerden, de aktekosten werden tot het absolute minimum beperkt. Sommige van deze stichters vonden we in 1919 terug in hun gemeenschappelijk verzet

tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit.

Na de Eerste Wereldoorlog en gesterkt door het activisme van de Vlaams-nationalisten en het anti-Vlaamse standpunt van Charles Woeste profileerden vele leden van de Katholieke Kring *l'Union* zich als francofonen die zich tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit verzetten. Begin januari 1919 stuurden vrederechter Adolphe Calewaert, zijn zoon advocaat Charles Calewaert, Frans Callebaut, Alfons Demain, Nicolas Louveigné, ondernemer Eugène Moens de Hase, referendaris Edmond Scheerlinck, handelaar Isidoor Van Trappen en brouwer Odilon Van der Schueren een omzendbrief rond waarin ze verzet aantekenden tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit. In *De Werkman* haalde Dr. Hilaire Gravez, adept van pater Desiderius Stracke en medestichter van de Frontpartij, snoeihard uit naar deze briefschrijvers.

Met hun standpunt stonden ze lijnrecht tegenover het standpunt dat volksvertegenwoordiger Romain Moyersoën in het parlement verdedigde waarbij hij resoluut de vernederlandsing van de universiteit van Gent verdedigde. In kringen van de Aalsterse bourgeoisie werd Romain Moyersoën verweten een flamingant te zijn. Dit conflict binnen de Aalsterse katholieke partij illustreert dat onder leiding van Charles Woeste de eenheid in de Katholieke Kring *l'Union* en op nationaal vlak in de 'katholieke partij' meestal ver te zoeken was. Er waren zeer weinig mensen met wie had niet overhoop lag.

In de marge hiervan noteren we dat Isidoor Van Trappen en Odilon Van der Schueren samen met notaris Albert De Windt, Petrus Van Schuylenbergh en andere Aalstenaars voor de Eerste Wereldoorlog de Vlaamse zaak zeker niet ongenegen waren. Een voorbeeld. In 1906 waren ze 'beschermende leden' van *Neerlandia*, het tijdschrift van het Algemeen Nederlands Verbond, een vereniging opgericht in 1895 om de relaties tussen Nederland en Vlaanderen te bevorderen.

Met de Duitse gruwel tussen 1914 en 1918 in Aalst voor ogen voelden de mensen die voor de Eerste Wereldoorlog de Vlaamse Beweging steunden zich bedrogen door de pro-Duitse houding tijdens de Eerste Wereldoorlog van de stichter van het Algemeen Nederlands Verbond, de Aalstenaar Hippoliet Meert. Hij werd hoogleraar aan de vervlaamste Universiteit van Gent en zetelde in de Raad van Vlaanderen. Na de Eerste Wereldoorlog vluchtte hij naar Duitsland, later naar Nederland waar hij overleed. Het verklaart de anti-Vlaamse houding van Van Trappen en Van der Schueren na de Eerste Wereldoorlog, resultaat van de Duitse *Flamenpolitik*.

3. De Katholieke Vereniging in de *Borse van Amsterdam* (1921-1944)

OVER KATHOLIEKE UNIE NAAR KATHOLIEK BLOK

De nationale verkiezingen van 1919 waren voor de katholieke partij een ramp met een zetelverlies van 23 op een totaal van 99, de socialisten waren de grote overwinnaars. Romain Moyersoen zag de ernst van de situatie in. Tijdens het congres van de Federatie van Katholieke Kringen op 1 en 2 mei 1920 in Brussel liet Romain Moyersoen als vertegenwoordiger voor Aalst een volksgezinde stem horen. Volgens hem vertegenwoordigde de Federatie van Kringen slechts een beperkte groep mensen en de Federatie moest in dialoog met de andere katholieke organisaties treden op basis van gelijkheid. Hij kreeg de wind van voor. Paul Segers, opvolger van Charles Woeste stelde dat de Federatie van Kringen de exclusieve katholieke politieke leiding in handen had en moest houden. De tijd dat arbeiders, boeren en flaminganten de hegemonie van de Federatie van Kringen aanvaardden in Vlaanderen was echter voorbij.

Met de oprichting van de Katholieke Unie in 1921 werden de kiesverenigingen op stedelijk, kantonnaal en arrondissementeel vlak gereorganiseerd op basis van de standen die vertegenwoordigd waren: de oude Federatie van Katholieke Kringen die zich voortaan tot de vrije beroepen richtte en alle conservatieve elementen groepeerde; de Boerenbond; het Algemeen Christelijk Werkersverbond en de Christelijke Federatie van de Middenstand. In Aalst werd senator Joseph De Clercq uit Ninove de nieuwe voorzitter van de arrondissementele katholieke kiesvereniging, Dr. Emiel Rubbens uit Lede werd voorzitter van de kantonnale kiesvereniging. Door de (re)organisatie van de katholieke partij was de politieke rol van de Katholieke Kring *l'Union* nagenoeg uitgespeeld, al probeerden de Aalsterse katholieke leiders aanvankelijk de schijn hoog te houden door de vrije beroepen te accaparereren als een aparte vierde stand met de *cercle* als thuisbasis.

Vanaf 1932 zetelde Romain Moyersoen in het hervormde nationaal bestuur van de Federatie van Kringen. Hij werd in het arrondissement Aalst steeds gesteund door de landbouwers en hij was een verruimingskandidaat die oog en oor had voor de belangen van de christen-democraten en de flaminganten in Aalst. Dat de politieke publieke rol van de Katholieke Kring *l'Union* was uitgespeeld blijkt uit de oprichting van een privéclub in 1930, een selecte burgerlijke ontspanningsclub zoals

in Leuven en Oostende het geval was.

In mei 1935 kandideerde Romain Moyersoën nog voor het voorzitterschap van de Katholieke Unie maar verloor nipt het pleit van Hubert Pierlot. Zijn zoon Ludovic Moyersoën werd samen met Louis Delvaux aangesteld als secretaris van de Katholieke Unie. Ze schreven er de krachtlijnen neer voor de oprichting van de CVP na de Tweede Wereldoorlog.

Na de katholieke nederlaag bij de verkiezingen in 1936 werd de Katholieke Unie omgevormd tot het Katholiek Blok met de Katholieke Vlaamse Volkspartij en *le Parti Catholique Social*, maar dit werd geen succes.

LA BOURSE D'AMSTERDAM, EEN COÖPERATIEVE VENNOOTSCHAP

Op 22 mei 1920 richtten een zevental ondernemers en eigenaars bij notaris Paul Eeman in Moorsel de coöperatieve vennootschap *La Bourse d'Amsterdam* op met als enige doel het beheer van het café-restaurant en het verhuur van de zalen voor feesten of vergaderingen. De waarde van het gebouw-het maatschappelijk kapitaal- werd vastgesteld op 31.000fr. Odilon Van der Haegen bracht het gebouw in en kreeg hiervoor 300 aandelen van 100fr., Romain Moyersoën, Félix De Hert, Amand D'Hondt en Désiré De Wolf kregen elk twee aandelen, Polydore Van Ghysegem en Léon De Meeter elk één.

Opmerkelijk in het vierjarig bestaan van deze coöperatie is dat het aantal coöperanten aanzienlijk aangroeide van zeven tot een dertigtal. Men kan zich moeilijk van de indruk ontdoen dat dit geen coöperatie met een dubbele bodem was. Enerzijds leek het op een poging tot reanimatie van de *Cercle l'Union à Alost* die in 1863 werd gesticht anderzijds probeerden de initiatiefnemers om de stand van de vrije beroepen die men binnen de *cercle* wou oprichten vorm en inhoud te geven. De spreiding van de coöperatieve aandelen over meerdere coöperanten bood aan Odilon Van der Haegen de mogelijkheid om het gebouw van de hand te doen. Bij de ontbinding in 1924 telde deze coöperatie 30 coöperanten die allen een 'vrij beroep' hadden. Opvallend is dat het hier ging om katholieke vooraanstaande families die eerder bij de oprichting van de Katholieke Kring *l'Union* in 1863 een rol hadden gespeeld.

Het waren advocaten, dokters, handelaars, notarissen en ondernemers. De advocaten: Odilon Van der Haegen, Romain Moyersoën, Félix De Hert en Charles Calewaert; de ondernemers Désiré De Wolf,

Fritz De Wolf, Achille Eeman, Amand D'Hondt, Victor Van Ghysegem, Léon De Meeter, Léon Geerinckx, Albert Borreman, Eugène Moens de Hase, Henri Moens de Hase, Paul Moens de Hase; referendaris Edmond Scheerlinck, notaris Léon Limpens, arrondissements-commissaris Edouard Glénisson; de eigenaars Léon de Coen de Call, Cyrille De Coen; notaris Oscar Tibaut; de dokters Joseph Heffinckx, Joseph Daelman en Jules Schelfhout; de drukker Jean Spitaels; handelaar Ferdinand De Gheest; fabrieksdirecteur Joseph Cappuyns; notaris Paul Eeman; de industriël Louis Callebaut en notaris Auguste Moyer-soen.

EEN BIJENKORF MET FOCUS OP DE VRIJE BEROEPEN

Tijdens de jaren twintig was de Katholieke Kring *l'Union* een gonzende bijenkorf: arbeiders, middenstanders, boeren en vrije beroepen waren er welkom. Vele groepen of verenigingen werden er opgericht of vonden er gedurende een lange of korte periode een onderkomen.

We noteerden het Verbond van Maatschappijen van Onderlinge Bijstand, vanaf 1926 het Verbond van Maatschappijen van de Christelijke Mutualiteiten van Aalst; de katholieke kunstkring De Barbaristen had er met de historische 'Barbarakamer' in de *Borse van Amsterdam* gedurende vele jaren haar thuisbasis en vierde er haar Sint-Ceciliafeest; op 23 november 1922 werd er een Katholieke Maatschappij van Gemengd Koor en Orkest opgericht; de Bokkenrijders, de Katholieke Jonge Wacht, de Katholieke Strijdersbond, de Vrije Vereniging der Katholieke Burgers van Aalst, de Landbouwcommissie van Aalst, de Bond der Katholieke Vlaamse Gemeenteraadsleden van het arrondissement Aalst vergaderden er en de katholieke politici van het arrondissement hielden er hun spreekuur. De vergaderingen van de Katholieke (*Grondwettige en Bewarende*) Vereniging van het arrondissement, het kanton en de stad Aalst, van het Verbond der Boerengilden, van de Katholieke Middenstandsbond van het arrondissement Aalst, van de Burgersbank van Aalst werden er georganiseerd. Er werden lezingen georganiseerd voor de verschillende doelgroepen, de katholieke werkgevers werden er over de sociale wetgeving geïnformeerd. Voor het ruime publiek ging er op zaterdag onder de arcaden een markt door en in het lokaal werden er regelmatig openbare verkopen georganiseerd. De *Borse van Amsterdam* was het katholieke zenuwcentrum bij verkiezingen

De politieke stemmen van al deze verschillende standen-boeren, arbeiders en middenstanders- waren meer dan welkom voor de katho-

lieke partij in Aalst. In functie van de consolidering van haar politieke macht binnen de Katholieke Unie, de katholieke standenpartij, was de Vrije Vereniging der Katholieke Burgers van Aalst de belangrijkste stand voor de Katholieke Kring *l'Union*. De vrije beroepen vormden voor de Aalsterse conservatieve katholieken de laatste strohalm om politiek te overleven.

Onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog probeerde de leiding van de katholieke partij de vrije beroepen onder de paraplu van de Katholieke Kring *l'Union* onder te brengen, zonder veel succes. Op 5 oktober 1919 verscheen er een oproep in *De Volksstem* gericht aan de katholieke burgers, handelaars en winkeliers om een belangrijke vergadering in de Katholieke Kring *l'Union* op 7 oktober bij te wonen. Een maand later zou de Vrije Vereniging der Katholieke Burgers van het Arrondissement Aalst worden opgericht in de Katholieke Kring *l'Union*, het bestuur verkozen en de statuten goedgekeurd. Voorzitter werd Arthur Clinckaert en Zenon De Vos werd secretaris. Het secretariaat van de nieuwe vereniging werd in de Katholieke Kring *l'Union* gevestigd en de leden konden er op dinsdag, donderdag en zaterdag terecht met

BIJ DE BARBARISTEN

KAREL DE METTE
 RIDDER IN DE KROONORDE
 KUNSTLEIDER DER BARBARISTEN
 BEIAARDIER DES KONINGS
 BEIAARDIER DER STAD AALST

10. Na de Eerste Wereldoorlog kreeg ook de toneelgroep de Barbaristen een plaats in de Borse van Amsterdam.

uiteenlopende verzoeken zoals steun aan de oud-strijders, mogelijke klachten en vragen, de kiezerslijsten voor de werkrechtshraden inkijken, een aanvraag indienen voor het spaarboekje met 100fr. voor de kinderen van de oud-strijders, Er werd gedacht aan een aparte afdeling voor vrouwen, deze zou opgericht worden op 27 mei 1920.

Enkele weken later, op 11 juni 1920, verscheen er een nieuwe oproep in *De Volksstem* dat de katholieke kiezers die niet wensten aan te sluiten bij de bestaande standenorganisaties van de katholieke werklieden, middenstanders en boeren lid konden worden van de 'Groep der Vrije Beroepen'. De 'bestendige stichting' zou plaats vinden op maandag 14 juni 1920 in de Katholieke Kring *l'Union* en men kon zich lid van de vereniging laten maken bij Romain Moyersoën of advocaat Frans Eeman. Doel van de organisatie was de verdediging van de katholieke en godsdienstige vrijheden, de vrije instellingen en een goede samenwerking met de andere standen na te streven. De Vrije Vereniging der Katholieke Burgers van Aalst steunde de 83-jarige Charles Woeste zeer uitdrukkelijk voor de verkiezingen van 1920. Na augustus 1922 verscheen er in de pers geen informatie meer betreffende deze organisatie.

De oprichting van een arrondissementale organisatie gebeurde in augustus 1924. Op 20 september 1924 berichtte *De Volksstem* dat er binnen de Bond der Katholieke Burgers en Vrije Beroepen van het arrondissement Aalst sinds 19 augustus een bestuur was samengesteld en besloot dat alle standen op arrondissementeel niveau waren opgericht en dat men 'op zuivere standsvertegenwoordiging in onze Katholieke Partij' stond. Deze organisatie bleek een eendagsvlieg te zijn, nadien werd niet meer over gecommuniceerd.

Zoveel drukte in de *Borse van Amsterdam*, de proliferatie van katholieke kringen in Aalst tijdens het interbellum door de uitbreiding van de stad (de Katholieke Kring *l'Union* op de Grote Markt, de Katholieke Burgerskring in de Korte Zoutstraat, de Katholieke Volkskring in de Meuleschettestraat, het permanent sociaal ACW-secretariaat in de Sint-Jorisstraat en de Katholieke Werkmanskkring op de Moorselbaan) en de mislukking van de Bond der Katholieke Burgers en Vrije Beroepen zette de afstammelingen van de stichters van de Katholieke Kring *l'Union* in 1930 er toe aan om deze tot een privéclub om te vormen, *le cercle privé l'Union*.

EEN VZW MET TWEE KRINGEN: DE *CERCLE POLITIQUE* EN DE *CERCLE PRIVE*

Op 23 juli 1924 werd de coöperatie omgevormd tot een vzw en het sociaal kapitaal, dat voor de oprichting van de coöperatie geen wettelijk statuut had, werd door de coöperanten aan de nieuwe vzw de Katholieke Kring De Eendracht overgedragen. Bij de bestaande groep van 30 coöperanten sloten er zich 12 nieuwe leden bij de vzw aan. De nieuwkomers waren: Eugénie Van den Hende, weduwe van Jean-Baptist Moyersoos en moeder van Romain Moyersoos; Marie Van Overstraeten, weduwe van Camille Liénart en schoonzus van Romain Moyersoos; textielfabrikant Léopold Bosteels, wiens zoon Gustave later huwde met Monique Moyersoos, dochter van Romain Moyersoos; Alice de Clippele; Hélène de Clippele; dokter Alphonse Van Egroo; apotheker Valéry De Valkeneer; ondernemer Etienne Eeman; Josephine Stobbaerts, weduwe van Léon Borreman; handelaar Emile Grillaert en bankdirecteurs Lambert Thoné en Fernand Moisse.

Belangrijkste ambitieuze doelstelling van de vzw was alle katholieke organisaties van het arrondissement Aalst te verenigen, deze morele en materiële steun te verzekeren en aan de leden en hun familieleden een aangename plaats aan te bieden waar ze konden vergaderen, zich ontspannen, feesten organiseren en concerten bijwonen. Om de vooropgestelde doelstellingen te realiseren kon de vzw de lokalen gedeeltelijk verhuren om zo aan de nodige financiële middelen te komen.

De leiding van de vzw was in handen van een raad van beheer die negen leden telde. Odilon Van der Haegen werd voorzitter, Charles Calewaert werd secretaris-schatbewaarder en Auguste Moyersoos afgevaardigd beheerder. De overige beheerders waren: Amand D'Hondt, Félix De Hert, Léon Limpens, Désiré De Wolf, Paul Eeman en Henri Moens de Hase.

Tijdens de raad van beheer van 5 januari 1925 werd de waarde van het gebouw verhoogd tot 80.000fr. en de inboedel op 5.000fr. geschat. Charles Ranson en Paul Louvraux werden als lid aanvaard. In een volgende vergadering werden de herstelwerkzaamheden besproken evenals het huurcontract met de uitbater Karel Van den Bossche. Eind 1927 werden Willy Stichelmans, Lucien de Clippele en Joseph de Cocquéau des Mottes lid van de kring. Bankier Lambert Thoné had ontslag genomen omdat hij de stad had verlaten. Er werd besloten om in januari 1928 een concert te organiseren. Men besliste om geen nieuwe leden meer te aanvaarden die 500fr. intredegeld moesten betalen tenzij kinderen van leden en erfgenamen.

Of de werking van de vzw en de *Borse van Amsterdam* écht goed vlotte is zeer de vraag. Gedurende verschillende jaren tijdens het interbellum werd er niet vergaderd. Dit was het geval in 1928, 1931, 1932, 1936, 1937. Ook het voorzitterschap was door ziekte (?) van Odilon Van der Haegen tussen 1935 en 1940 vacant. Ad interim voorzitters -Fritz De Wolf, Charles Calewaert-leidden de vergaderingen.

Tijdens de vergadering van 25 juni 1929 deelde Calewaert aan de beheerraad mee dat Karel Van den Bossche stopte met de uitbating van de *Borse van Amsterdam* eind 1929. Een nieuwe uitbater moest worden gevonden, evenals een bekwame architect om het gebouw te restaureren. Om de kosten hiervoor te dekken dacht men er aan om een lening bij de leden aan te gaan. Eind 1929 zat de *Borse* zonder uitbater.

Tijdens de algemene vergadering van 17 februari 1930 beslisten de leden om een privéclub in de *Borse van Amsterdam* op te richten, het lidgeld voor de leden bedroeg 75fr. voor de niet-leden 100fr. Er werd een reglement opgesteld. Auguste Moyersoën werd voorzitter, Charles Calewaert schatbewaarder, Etienne Eeman secretaris en Emile Geerinckx, Charles Van der Haegen en Joseph Borreman waren de leden.

Op 10 april 1933 besprak de beheerraad van de vzw het ter beschikking stellen van de vrijstaande kamers voor de Katholieke Vereniging. De Katholieke Vereniging verzocht de beheerraad te mogen beschikken over het lokaal op de eerste verdieping met zicht op de Kattestraat, ze betaalden licht en verwarming. De beheerraad stemde in met een tijdelijk gebruik ervan. Clément, de uitbater, moest de toegang van de leden tot hun lokaal verzekeren. In 1934 bestond de raad van beheer uit Odilon Van der Haegen, Fritz De Wolf, Charles Calewaert, Etienne Eeman, Paul Eeman, Henri Moens de Hase, Joseph Borreman, Auguste Moyersoën en Jacques De Wolf.

Op 3 januari 1935 ging de algemene vergadering door onder het ad interim voorzitterschap van Fritz De Wolf, opvallende aanwezige was de 64-jarige Romain Moyersoën.

Op 19 september 1938 was er nog een vergadering van de beheerraad onder het voorzitterschap van Charles Calewaert. Er was een conflict met de uitbater die weigerde de zaal ter beschikking van het comité van de privéclub te stellen waardoor er een einde aan zijn opdracht werd gesteld vanaf 15 januari 1939.

Tijdens de raad van beheer van 16 oktober 1939 was de politieke reorganisatie van de Kring De Eendracht een agendapunt waarvan de bespreking werd uitgesteld. De reorganisatie van de privéclub Kring

De Eendracht werd wel besproken: het comité dat in 1930 werd opgericht bleef in functie, het bestuur ging op zoek naar nieuwe leden voor de vzw en de lidgelden werden niet verhoogd.

Tijdens de vergadering van 28 december 1939 werd onderzocht om aan de privéclub een permanent karakter te geven. Auguste Moyersoën bleef voorzitter, Charles Calewaert schatbewaarder, Etienne Eeman secretaris en Henri Moens de Hase, André Van der Haegen en Joseph Borreman waren de leden. In januari 1940 werd er een reglement voor de privéclub opgesteld en deze startte met een 50-tal leden. In september 1945 hervatte de privéclub haar activiteiten. Voor een viertal vergaderingen in 1945 werd er een verslag opgemaakt, nadien werd het verslagboek niet langer bijgehouden. Overigens kreeg deze privéclub concurrentie in Aalst van pas opgerichte serviceclubs zoals de Rotary (°1940) en de Lions (°1948).

DE KATHOLIEKE STRIJDBOND, LOS VAN DE KATHOLIEKE KRING *L'UNION*

Een alternatief voor de Katholieke Jonge Wacht was de oprichting van de Katholieke Strijdersbond in Aalst in maart 1933 naar aanleiding van de niet-herverkiezing van Romain Moyersoën tot burgemeester van Aalst. Elders, bijvoorbeeld in Lokeren waar Prosper Thuysbaert - de schoonvader van Ludovic Moyersoën - burgemeester was geweest, bestond een dergelijke organisatie al sinds 1894 en deze had een uitgesproken Vlaams profiel. Voorzitter van de Katholieke Strijdersbond werd Ludovic Moyersoën, Frans Paelstermans-secretaris van de katholieke partij in Aalst- en Jozef Bessems werden ondervoorzitters en Georges Eeman werd secretaris. In 1936 werd Ludovic Moyersoën door advocaat Alphonse De Hovre opgevolgd als voorzitter. De bestuursvergaderingen gingen door in de Katholieke Burgerskring in de Korte Zoutstraat, de algemene vergaderingen in het Groen Kruis in de Sint-Jorisstraat. In de Katholieke Kring *l'Union* werden er geen vergaderingen meer georganiseerd.

Tijdens de jaren dertig werd in Aalst de katholieke bevolking gemobiliseerd en de wijkclubs, zoals deze bestonden in het laatste decennium van de 19de eeuw, werden heropgericht. De oude kringen werden hersticht en de vroegere benamingen doken weer op: de Sterrekensvrienden in de katholieke Burgerskring, de wijkkringen Sint-Job en Holleweg, 'Alles door het werk' in de Nieuwstraat, de Iweinszonen in het Paviljoen, de Slotzonen, wijkkring De Jefkensvrienden, de wijk-

kring 'Recht Door' in de Botermelkstraat, de Breidelszonen in de Ge-raardsbergsestraat, de Ware Vrienden, de Mannen zonder Vrees in de Bredestraat, de Sint-Lievenszonen op de H.Hartparochie, de Vrome Strijders, de Sint-Annavrienden, In oktober 1934 telde de Katholieke Strijdersbond 662 leden in elf wijkkringen.

In een protestmotie uit 1934 van de Katholieke Strijdersbond tegen een verhoging van de belastingen door het stadsbestuur van Aalst werd de Katholieke Kring *l'Union* vermeld naast de Katholieke Burgerskring, het Groen Kruis en de talrijke wijkkringen met elk hun eigen lokaal.

In juli 1934 besliste het Katholiek Verbond van het arrondissement Aalst om de werking van de Katholieke Strijdersbond tot het kanton Aalst uit te breiden. Opvallend hierbij is dat het zwaartepunt van de activiteiten van de bond in het 'Groen Kruis' in de Sint-Jorisstraat lag en dat de onderwerpen en sprekers - Edmond Rubbens, Frans Van Cauwelaert, Alfons Verbist, Jan Boon - nauw bij de christelijke arbeidersbeweging en de christen-democratie aansloten. Op basis van het gevoerde personderzoek in het dagblad *De Volksstem* stelden we vast dat er geen enkele ledenvergadering nog in de Katholieke Kring *l'Union* plaats vond. Het politieke gewicht van de katholieke partij in Aalst lag tijdens de jaren dertig bij de verschillende standen en geen enkele stand had zijn thuisbasis in de Katholieke Kring *l'Union*, ondanks de pogingen van onder meer Romain Moyersoën die probeerde de Katholieke Kring na de Eerste Wereldoorlog nieuw leven in te blazen door er de vrije beroepen als stand te lokaliseren maar daar niet in slaagde. Overigens beschouwde hij zich als een standenloze politicus. Het katholieke politieke epicentrum lag voortaan niet langer in de Katholieke Kring *l'Union*, al beschikte de Katholieke Vereniging er tijdens de jaren dertig over een lokaal.

4. De Katholieke Kring De Eendracht overleeft de XXste eeuw (1945-2013)

WISSELING VAN DE MACHT, EENDRACHT OF TWEEDRACHT?

In 1957 overleed André Van der Haegen, voorzitter van de privéclub Kring *l'Union*. De beheerraad van de Kring *l'Union* nodigde de leden uit tot het bijwonen van een rouwmis in Sint-Martinuskerk. Op de drukproef voor de uitnodiging werd het woord katholiek uitdrukkelijk geschrapt, er werd enkel nog een Kring vermeld, niet de Katholieke

Kring, nochtans de correcte benaming van de vzw. De band met de katholieke zuil was niet langer een noodzaak om de verworven machtspositie te consolideren. Het zegt veel over de mentale gesteldheid van de beheerders van de Katholieke Kring De Eendracht ten aanzien van de toenmalige katholieke partij en haar standen, de Christelijke Volkspartij, die zeker tot 1969 over een partijlokaal op de eerste verdieping van de *Borse van Amsterdam* beschikte.

Toch zou de Katholieke Kring nog haar gram halen. Met het CVP-burgemeesterschap (1947-1953) van haar lid en voorzitter (1967-1983) Joseph Borreman. Zijn burgemeesterschap zorgde voor een momentane heropflakking van de politieke grandeur van de Katholieke Kring *l'Union* na de Tweede Wereldoorlog. De Katholieke Kring De Eendracht vierde zijn aanstelling samen met deze van schepenen Jules Schelfhout op 27 maart 1947. De politieke carrière van Ludovic Moyersoens als minister van Justitie (1950-1952), Binnenlandse Zaken (1952-1954) en Landsverdediging (1965-1966) kwam officieel nooit ter sprake tijdens de vergaderingen van de Katholieke Kring *l'Union*.

De organisatie van de CVP na de Tweede Wereldoorlog ging voorbij aan de *Borse van Amsterdam*, ooit het katholieke politieke machtscentrum van het arrondissement Aalst. Vanaf juni 1945 werd de CVP in het arrondissement uitgebouwd onder leiding van Ludovic Moyersoens, die nauw betrokken was bij de oprichting van de nieuwe partij en Aalst in het nationaal organisatiecomité vertegenwoordigde. Het Voorlopig Arrondissementeel Organisationscomité slaagde er in om tussen 23 juni en 18 november de partij uit te bouwen. Onder het voorzitterschap van industrieel Albert Carlier uit Geraardsbergen en met Wim Verleysen als secretaris werden er in 77 van de 81 gemeenten CVP-afdelingen opgericht en 13.660 nieuwe leden sloten zich in het arrondissement Aalst aan bij de nieuwe partij. Aalst-stad telde 1.200 leden, Denderleeuw 793 leden.

De eerste CVP-kamerlijst voor de nationale verkiezingen van februari 1946 werd geleid door de onderwijzer Albert Vanden Berghe uit Overboelare, advocaat Ludovic Moyersoens, ACW-secretaris Eugene Moriau, Odilon Meerschout, een landbouwer uit Vlierzele, "fruithandelaar" Guy della Faille d'Huyssse uit Elene en "landbouwer" Etienne de Bethune uit Aalst. Beiden afstammelingen van de gelijknamige katholieke politici uit het arrondissement Aalst in de 19de eeuw.

DE BORSE VAN AMSTERDAM EIST ALLE AANDACHT OP

Dé belangrijkste constante in de geschiedenis van de Katholieke Kring *l'Union* is het gebouw, de *Borse van Amsterdam*. Het gebouw overleefde met de nodige littekens en restauratiewerken alle transformaties die de Katholieke Kring *l'Union* in haar 150-jarige geschiedenis onderging: vanaf 1863 privé-eigendom van Léon Leirens-Eliaert, de feitelijke vereniging *Cercle l'Union à Alost*, opgericht in 1864 en ontbonden omstreeks 1890; nadien werd het gebouw privé-eigendom van advocaat Odilon Van der Haegen. Na de Eerste Wereldoorlog werd het gebouw juridisch toevertrouwd aan een rechtspersoon, eerst een coöperatieve vennootschap, vanaf 1924 een vereniging zonder winstgevend doel. Na de Tweede Wereldoorlog werd de *Borse van Amsterdam* de belangrijkste drijfveer voor het voortbestaan van de Katholieke Kring *l'Union*. De zorg en de conservering van het gebouw, dat sinds 27 september 1945 het statuut van een geklasseerd monument had gekregen, motiveerden haar beheerders om hun opdracht met de nodige *sérieux* uit te voeren.

Op 1 maart 1945 vond een algemene vergadering van de vzw plaats, nog tijdens de Tweede Wereldoorlog die in Europa op 8 mei 1945 eindigde. Door het overlijden van Odilon Van der Haegen nam zijn schoonbroer Auguste Moyersoën het voorzitterschap waar. De oudgedienden werden bevestigd in hun functie als beheerder: Charles Calewaert, Fritz De Wolf, Etienne Eeman, Paul Eeman, Henri Moens de Hase, Joseph Borreman, Georges Eeman en André Van der Haegen. Doordat tijdens de Tweede Wereldoorlog de gevel van de *Borse van Amsterdam* onder invloed van de voorbij denderende tanks van het gebouw was losgekomen werden er dringende stutwerken uitgevoerd. De kostprijs liep op tot ruim 50.000fr. waardoor de beheerraad op zoek ging naar bijkomende financiële middelen.

In één week slaagden de leden van de beheerraad in hun missie door het kruim van de Aalsterse katholieke bourgeoisie te mobiliseren voor de restauratie van de *Borse van Amsterdam*, icoon van de katholieke politieke macht in Aalst. Philemon De Wolf, Jean De Geyter, Louis Bosteels, Edmond Clinckaert, Jean de Clippele, Joseph De Gheest, Edouard de Beer, Alphonse De Hovre, Joseph Hertecant, Jean-François Hoefnagels, Odilon Van der Haegen, Eugène Van der Haegen, Jean Van Innis, Henri Wambacq, André De Wolf, Max Wolters samen goed voor 40.000fr. in 1945. Jacques Moyersoën, Tony Meeuws, Charles Borreman, Ludovic Borreman namen de plaats van een overleden

11a. Notaris August Moyersoens, voorzitter van de Katholieke Kring *l'Union*, 1945-1947 (boven links).
 b. Charles Calewaert (1908-1948) was schatbewaarder tot de oprichting van de vzw in 1925, waarna hij eerst secretaris-schatbewaarder en vanaf 1947 voorzitter van de Katholieke Kring *l'Union* werd. Hij overleed in 1948 (boven rechts).
 c. Baron Romain Moyersoens, voorzitter van de Katholieke Kring *l'Union*, 1948-1967 (onder).

familielid in. Ook de arrondissementcommissaris, Georges Bouckaert werd lid. Op 10 mei 1945 telde de vzw Katholieke Kring *l'Union* 61 leden. Met Remi Berckmoes werd een nieuwe uitbater van het café-restaurant aangesteld. Op 19 juli 1945 besliste de beheerraad om in de schoot van de vereniging een drietal comités op te richten.

Een politiek comité om leden te werven, om aan de politieke desiderata van de leden de nodige ruchtbaarheid te geven en politieke conferenties te organiseren. Het comité bestond uit Edouard de Beer, Eugène Moens de Hase, Alphonse De Hovre, André Van der Haegen en Jean De Geyter.

Een tweede comité werd opgericht met de bedoeling om educatieve en instructieve infosessies te organiseren. Jacques Moyersoën, Edouard de Beer, Charles Van der Haegen, Joseph Borreman en Jean Van Innis werden hiervoor aangesteld.

Een derde comité werd belast met de organisatie van feesten, bridge tornooien, de groepering van de katholieke jeugd en de organisatie van een aangename ontmoetingsplaats. André Van der Haegen, Philemon De Wolf, Louis Bosteels, Georges Eeman, Tony De Wolf en Christian Calewaert nam dit voor hun rekening. De groep noemde zich 'le petit cercle' en probeerde een eigen financiële koers binnen het bestuur te varen, maar dit lukte niet ondanks het verzet van Georges Eeman. Romain Moyersoën stelde dat 'le petit cercle' door de beheerraad gemandateerd was om initiatieven te organiseren, maar onder controle en met de toestemming van de beheerraad. Uiteindelijk werd beslist dat de helft van de maandelijkse winst werd doorgestort naar de vzw, de andere helft kon gebruikt worden voor de verfraaiing van de grote zaal, de organisatie van feesten, conferenties, Overigens viel er van de eerste twee comités geen nieuws te rapen.

ROMAIN MOYERSEN WORDT VOORZITTER

Na het overlijden van zijn broer Auguste Moyersoën nam de 77-jarige Romain op 17 november 1947 zijn plaats in als beheerder van de Katholieke Kring *l'Union*. Charles Calewaert volgde Auguste Moyersoën op maar was slechts gedurende enkele weken voorzitter, zijn ziekte belette hem de uitoefening van zijn functie en hij overleed in januari 1948. Pas na herhaaldelijk aandringen van de beheerraad aanvaardde Romain Moyersoën begin maart 1948 het voorzitterschap van de Katholieke Kring *l'Union*. Zijn voorzitterschap omvatte een periode van 19 jaar, een van de langste voorzitterstermijnen na Léon Leirens en de

huidige voorzitter Rodolphe Eeman. Op 12 november 1964 woonde Romain Moyersoën voor de laatste maal een vergadering van de beheerraad als voorzitter bij, hij was toen 94 jaar oud. Na zijn overlijden in 1967 werd hij op 22 juni als lid van de beheerraad opgevolgd door Rodolphe Eeman, Joseph Borreman werd voorzitter. In de marge van de voorzitterswissel volgde Christian Calewaert zijn oom Charles als schatbewaarder op.

De hoofdthema's tijdens de vergaderingen na de Tweede Wereldoorlog waren: de financiële toestand van de vzw, de restauratie en het onderhoud van het gebouw, de relatie met de uitbater en de brouwerij en het organiseren van ontspanning voor de leden. Het spreekt voor zich dat elke restauratie, elke herstelling en elke verfraaiing door de beheerraad met de gepaste luister werd gevierd. Zo werden de CVP-coryfeeën minister van Onderwijs Pierre Harmel, minister van Binnenlandse Zaken Ludovic Moyersoën, burgemeester Joseph Borreman en Romain Moyersoën bij de ingebruikname van de gerestaureerde lokalen uitgenodigd op 27 november 1952. Pierre Harmel moest echter verstek geven en kwam op 9 maart 1953 een kijkje nemen. De relatie met de CVP werd misschien wel besproken tijdens de vergaderingen maar in de notulen van de beheerraad is er nauwelijks een spoor van te vinden.

Tijdens de tweede helft van de jaren vijftig werd een bovenzaal gebruikt voor de wekelijkse bijeenkomsten van de CVP-jongeren. Deze werden in Aalst geleid door Jean-Pierre de Clippele.

Onder invloed van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken van 18 juli 1966 werden de verslagen van de beheerraad van de vzw Katholieke Kring De Eendracht in het Nederlands genoteerd vanaf 22 februari 1967. De uitnodigingen voor de vergaderingen bleven tweetalig.

Het gebouw van de Katholieke Kring *l'Union* werd voor de CVP-standpunten (vb. koningskwestie) en verkiezingen als uithangbord gebruikt.

De relaties met de standen binnen de CVP waren erg bekoeld en bij wijlen sarcastisch in de lokale pers. Tot 1969 beschikte de CVP er nog steeds over een partijlokaal-secretariaat. Naar aanleiding van verbouwingswerken sprak men vanaf januari 1969 van het vroegere CVP-lokaal. Voor een drietal kandidaten (CVP en Vrije Democraten) werd er financiële steun gegeven voor de verkiezingscampagne in 1985.

EEN EENDRACHTIGE KRING IN DE COULISSEN

De wijziging van de vzw-wet door de Programmawet van 2 juli 2004 vormde de aanleiding om de oorspronkelijke statuten uit 1924 aan te passen en ook in het Nederlands te vertalen.

Het doel van de vereniging werd ontstoft en als volgt geformuleerd: "De vereniging heeft tot doel, met uitsluiting van elk winstoogmerk: steun verlenen aan de katholieke organisaties van de regio Aalst, het behoud en het beheer van het historisch patrimonium van de vereniging, en bevorderen van de vriendschap en samenhang van de leden."

Deze nieuwe omschrijving houdt er rekening mee dat de vereniging geen politieke rol meer speelt. De uitdrukking 'katholieke organisaties' is geen politieke verwijzing, maar wordt uitsluitend als levensbeschouwelijk gelezen.

De voorbije dertig jaar evolueerde de Katholieke Kring De Eendracht naar een vriendenkring die instaat voor het behoud van een historisch pand en in de mate van het mogelijke financiële middelen verstrekt aan initiatieven van christelijke inspiratie.

Besluit: van protagonist over figurant naar toeschouwer

De geschiedenis van de Katholieke Kring De Eendracht is een verhaal van en over mensen. Hoe sterk en eendrachtig deze katholieke kring op bepaalde momenten voor de buitenwacht ook leek, niets is wat het lijkt. Deze geschiedenis verliep niet gestroomlijnd en over rozen, ze werd gekenmerkt door talrijke *ups* en *downs*. Het beeld dat de Aalsterse publieke opinie kreeg van deze katholieke kring werd bepaald door de sterke-politieke-protagonisten die de kring *de facto* leidden: de autoritaire Léon Leirens-Eliaert, de francofone Charles Woeste, de standenloze Romain Moyersoën.

Het verzekeren van de permanente werking van de Katholieke Kring De Eendracht is lange tijd een uitdaging geweest. In zijn meest florissante jaren-1863-1921- was het een burgerlijke maatschappij waarbij de werking afhankelijk was van de *goodwill* van één persoon, aanvankelijk was dit Léon Leirens, nadien werd dit Odilon Van der Haegen die beiden de *Borse van Amsterdam* ter beschikking van de Katholieke Kring De Eendracht stelden. Merkwaardig genoeg is deze periode betreffende de uitbating-het dagelijks aanwezig zijn en instaan voor de logistieke voorzieningen- van de *Borse van Amsterdam* de

meest constante geweest. Met uitzondering van de bouw van het torentje in 1908, was de zorg voor het gebouw tijdens deze periode een mineur probleem.

Na de Eerste Wereldoorlog werd de politieke aanwezigheid en standvastigheid ingeruild voor juridische statutaire zekerheid met het statuut van coöperatieve vennootschap en het vzw-statuut. Parallel hiermee doofde de politieke impact van deze kring heel langzaam uit wat ook verband hield met de hervorming van de katholieke partij en de oprichting van de CVP in 1944. In deze periode haalt de zorg voor de restauratie en conservering van het gebouw *de Borse van Amsterdam* het op het katholieke politieke engagement.

De Katholieke Kring De Eendracht heeft vele watertjes doorzwommen- soms met frisse tegenzin- en interne stormen doorstaan: de democratisering van de samenleving met de invoering van het algemeen stemrecht en het vrouwenstemrecht, de vernederlandsing van het openbaar en verenigingsleven en de omschakeling van harde confrontatie naar dialoog met andere politieke strekkingen. Politieke verwevenheid werd ingeruild voor politieke verbondenheid. De protagonist werd een figurant.

Het voorbije decennium werd deze figurant een toeschouwer van de politiek. De Katholieke Kring De Eendracht profileerde zich uitdrukkelijk als een apolitieke organisatie die steun verleent aan katholiek geïnspireerde initiatieven. 150 Jaar geleden, bij de oprichting in 1863, bepaalden de statuten uitdrukkelijk dat er in de Katholieke Kring De Eendracht niet aan politiek mocht worden gedaan en steunden de stichters katholieke initiatieven. De *cercle* is rond.

Dirk Podevijn
Ouden Dendermondsesteenweg 291
9300 Aalst

Lijst van de voorzitters

Léon Leirens-Eliaert (1863-1889)
 Victor Van Wambeke (1889-1896)
 Léon de Bethune (1896-1907)
 Rodolphe Eeman (1908-1912)
 Felix De Hert (1912-1920)
 Odilon Van der Haegen (1920-1935)
 Fritz De Wolf (1935, waarnemend voorzitter)
 Charles Calewaert, (1938, 1939, waarnemend voorzitter)
 Auguste Moyersoén (1945-1947)
 Charles Calewaert (1947-1948)
 Romain Moyersoén (1948-1967)
 Joseph Borreman (1967-1973)
 Eugène Moens de Hase (1973-1993)
 Rodolphe Eeman (1993-)

Geraadpleegde bronnen

Stadsarchief Aalst

Archief van de Katholieke Kring *l'Union* (niet geordend)

Iconografische verzameling

De Gazet van Aalst, 1946-1985.

De Werkman, 1872-1931.

De Denderbode, 1863-1925.

Het Land van Aelst, 1878-1933.

De Volksstem, 1901-1942.

Bibliografie

De Ridder, E. en Cordemans, M. *Verkiezingen en verkozenen in het arrondissement Aalst, 1831-1878*. Gent, 1968.

De Ryck, Luc. *Romain Moyersoén in de gemeentelijke politiek van Aalst en in het parlement, 1920-1940*. Aalst, 2004.

De Wolf, Koenraad. *Ontstaan en ontwikkeling van de C.V.P. in het arrondissement Aalst, 1945-1952*. Leuven, 1978. (onuitgeg. lic. verh.)

Gerard, Emmanuel. *De Katholieke Partij in crisis. Partijpolitiek leven in België (1918-1940)*. Leuven, 1985.

Gerard (E.), Van Den Wijngaert (M.). *In het teken van de regenboog. Geschiedenis van de katholieke partij en van de Christelijke Volkspartij*. Antwerpen-Amsterdam, 1976.

Ghysens, Jos en De Ryck, Luc. *De geschiedenis van een kasteel te Aalst*. Overham. Aalst, 1999.

Guyot de Mishaegen, *Le Parti Catholique Belge de 1830 à 1884*. Brussel, 1946.

Luykx, Theo en Platel, Marc. *Politieke geschiedenis van België van 1789 tot 1985*, 2 dln. Antwerpen, 1985.

Melot, Guy. *Le Parti catholique en Belgique*. Leuven, 1934.

Moyersoën, Ludovic. *De stamboom van de familie Moyersoën te Aalst*, in: *Het land van Aalst*, jg.30, 1978, nr. 2 en 3.

Moyersoën, Ludovic. *Baron Romain Moyersoën en politieke problemen van zijn tijd*. Aalst, 1986.

Podevijn, Dirk, Van Gyseghem, Jan en Baert, Karel. *Van Paternalisme naar emancipatie. Een bijdrage tot de sociaal-economische geschiedenis van het arrondissement Aalst, uitgegeven n.a.v. 150 jaar Kamer van Koophandel en Nijverheid van Aalst en Gewest (1841-1991)*. Aalst, 1991.

Podevijn, Dirk. *Brieven van Charles Woeste aan Jean-Baptiste en Romain Moyersoën, 1874-1921*. Nukerke, 1992.

Soete, Jean-Luc. *Structures et organisations de base du parti catholique en Belgique 1863-1884*. Louvain-la-Neuve, Leuven, 1996.

Van Bockstaele, Geert. *Het Sint-Maarteninstituut 1881-1980*. Aalst, 1980.

Verdoodt, Frans-Jos. *De zaak – Daens. Een priester tussen Kerk en christen democratie*. Leuven, 1993.

Verspeyen, Guillaume. *Le Parti Catholique Belge, son avenir et ses moyens d'action*. Gent, 1893.

Wils, Lode. *Van Clovis tot Happart. De lange weg van de naties in de lage landen*. Leuven, Apeldoorn, 1992.

Wils, Lode. *De katholieke partij in de 19e eeuw: organisatie, programma en aanhang*, in: Lamberts, Emiel, ed. *1884: un tournant politique en Belgique. De machtswisseling van 1884 in België*. Brussel, 1986, p. 69-95.

Herkomst van de afbeeldingen

Voorblad. Postkaart Edit. Romedenne, Bruxelles

1. Luyckx, Politieke geschiedenis van België.

2a. Podevijn, Van paternalisme van emancipatie.

2b&c. Van Bockstaele, Het Sint-Maarteninstituut.

2d & 8a. Fam Vander Haegen, Asse.

3, 7 & 11b. Katholieke Kring, Aalst.

4, 5, 8c, 9. Privé-collectie, Aalst.

6 & 10. Stadsarchief, Aalst.

8b. Fam. Eeman, Aalst.

11a & c. Fam. Moyersoën, Aalst.

Inhoudstafel

Dirk PODEVIJN

150 jaar Katholieke Kring De Eendracht (1863-2013)

Inleiding	3
De katholieke Grondwettelijke en Bewarende Vereeniging van Aalst (1861)	5
De Katholieke Kring l'Union (1863)	10
1. De <i>Cercle l'Union à Alost</i> (1863-1888)	10
Diversiteit in eenheid: hoge en lage bourgeoisie	
Een autocratisch bestuur	
Lokaal: de <i>Borse van Amsterdam</i>	
Statuten: oorsprong en toepassing	
Financiën: wiens brood men eet, diens woord men spreekt	
Merkwaardig: de ledenrekrutering en evolutie	
Culturele activiteiten met een politiek randje	
Politieke activiteiten: met man en macht?	
De Katholieke Schoolpenning	
Christelijke naastenliefde en sociale segregatie	
'Saucissen eten wij': de propaganda	
Van carnavalsgroep tot knokploeg: de Bokkenrijders	
De Katholieke Bekwaamheidskiezersbond	
19 ^{de} Eeuwse scharnierzakken voor de Katholieke Kring l'Union	
2. De Katholieke Kring l'Union, Grondwettelijke en Bewarende Vereniging (1888-1921)	37
Haalt Woeste zijn slag thuis?	
Nieuwe wetten, nieuwe kiezers	
De Bokkenrijders worden heropgericht	
De Katholieke Jonge Wacht	
Duitse Flamenpolitiek misbruikt Vlamingen en Vlaamse Beweging	
3. De Katholieke Vereniging in de <i>Borse van Amsterdam</i> (1921-1944)	50
Over Katholieke Unie naar Katholiek Blok	
La Bourse d'Amsterdam, een coöperatieve vennootschap	
Een bijenkorf met focus op de vrije beroepen	
Een vzw met twee kringen: de cercle politique en de cercle privé	
De Katholieke Strijdersbond, los van de Katholieke Kring l'Union	
4. De Katholieke Kring De Eendracht overleeft de XX ^{ste} eeuw (1945-2013)	58
Wisseling van de macht, eendracht of tweedracht?	
De Borse van Amsterdam eist alle aandacht op	
Romain Moyersoen wordt voorzitter	
Een eendrachtige kring in de coulissen	
Besluit: van protagonist over figurant naar toeschouwer	64
Lijst van de voorzitters	66
Geraadpleegde bronnen, bibliografie, herkomst van de afbeeldingen	

VAN 'HOOFDWACHTPOST' TOT 'BRASSERIE BORSE VAN AMSTERDAM'

Luc ROBIJNS

Inleiding

Als tweede luik in deze herdenkingsbrochure spitsen we de aandacht toe op het gebouw, algemeen gekend als "De Borse van Amsterdam". Voor deze bijdrage hebben we geopteerd voor de benadering van de monumentenzorger. We gaan uit van het gebouw zoals het zich nu voordoet en van de algemeen bekende gegevens over de bouwgeschiedenis en over de evolutie ervan doorheen de tijd, om deze gegevens dan systematisch verder te onderzoeken en uit te diepen.

Een monumentaal gebouw kan uitgroeien tot een symbool, waarmee een gemeenschap of een instelling vereenzelvigd wordt. Zo identificeren zowel gelovigen als ongelovigen van een parochie zich met een parochiekerk, dorpsbewoners en stedelingen met een gemeentehuis of een stadhuis, wijkbewoners met een kapel. Deze symbolen overtreffen hun functie en worden een herkenningsteken, in hedendaagse termen, ze worden een icoon, en soms een logo.

De Aalstenaar identificeert zich graag met zijn belforttoren en schepenhuis. De afbeelding ervan wordt gebuikt op reclamepanelen en op briefpapier. De folklore maakt er dankbaar gebruik van. Het is mooi meegenomen als het over een imposant of bijzonder herkenbaar gebouw gaat en zeker als het fungeert als onderdeel van het oudste schepenhuis van de Nederlanden, dat dan bovendien nog een plaats vindt op de lijst van het beschermde Unesco Werelderfgoed.

Vlak naast dit beschermde werelderfgoed ligt de "Borse van Amsterdam", een ander imposant en fascinerend gebouw, op de achtergrond en in de schaduw van de belforttoren en het schepenhuis, maar in tweede orde beeldbepalend voor deze wand van de Grote Markt en een gedeelte van de Nieuwstraat. In de volksmond draagt het vele namen: het oude Vrije Vleeshuis, de oude Barbarakamer, de oude Corps de garde, de Cerkel, de Kring of de Katholieke Kring, het lokaal van de tjeven, maar vooral de Bours of de Borse van Amsterdam, blijkbaar

ook voordien nog 'De Vetzak' genoemd. Sedert mensenheugenis en tot vandaag is het een vermaarde drank- en eetgelegenheid met feestzalen.

Bij een eerste contact roept dit imposante bouwwerk vele vragen op: de breed uitgesmeerde zuilengalerij, de kleurrijke bak- en zandsteenstijl, het Renaissancistisch voorkomen in deze omgeving, de vier identieke topgevels, het sierlijke torentje... Is dit bouwwerk nu bekend als brasserie, restaurant en banketgelegenheid, dan rijzen er vragen over de oorspronkelijke bestemming, over vorige functies en over het gebruik van een dergelijk ondiep gebouw: was het een 'beurs' zoals in Brugge of in Antwerpen, een hal, had het een commerciële functie of diende het voor bewoning? Had dit bouwwerk iets met Amsterdam of met Nederland? De monumentale waarde ervan staat hoe dan ook buiten kijf.

Beschermd monument

De bescherming van dit beeldbepalende gebouw op de Grote Markt als monument op 27 september 1945 - kort na de bescherming van het schepenhuis en belfort (1943), de oudste bescherming in Aalst en nog vóór de bescherming van de Sint Martinuskerk (1946) - wijst op de vroege erkenning van het algemeen belang van dit gebouw, én omwille

1. De Borse van Amsterdam in de bloemetjes, omstreeks 2000.

van zijn intrinsieke kwaliteiten én omwille van zijn ligging in een monumentale omgeving.

Ongetwijfeld speelde hierbij de invloed in Brussel van de machtige katholieke politici, industriëlen en notabelen om hun 'Cerkel' te laten *klasseren* als monument en om zo beroep te kunnen doen op de niet onaanzienlijke subsidiëring voor de instandhouding van het gebouw en de restauratie ervan. Nochtans is deze vroege bescherming toch merkwaardig, omdat we hier voor een kleinstedelijk gebouw staan, waarvan de bescherming in die periode, in de onmiddellijke nasleep van de oorlog, zeker geen prioriteit was, zeker niet in kringen van *Monuments men* die verantwoordelijk waren voor het toenmalig beschermingsbeleid. Gebeurde dit omdat de Borse onverbrekelijk deel uitmaakte van de omgeving en het gezicht op het schepenhuis en de belfortoren, waarvan de waarde en de betekenis in 1999 nogmaals werd beklemtoond door de reeds hoger vermelde opname op de lijst van het Unesco Werelderfgoed?

Het beschermingsbesluit, ondertekend door de Regent Charles (prins Karel) en tegengetekend door de Minister van Openbaar Onderwijs A. Buisseret, motiveert de beslissing: *Worden gerangschikt als "monument", overeenkomstig de bepalingen der wet van 7 Augustus 1931, om reden van hun artistieke, oudheidkundige, historische en aesthetische waarde, de hieronder vermelde gebouwen in de Provincie Oost-Vlaanderen : 1) Het voormalige lokaal de Katharinisten, genaamd "De Katholieke Kring" te Aalst, eigendom van de Samenwerkende Maatschappij "Katholieke Kring" L'Union" te Aalst; kadaster : artikel 9424, Sectie A, Nr. 274 A (01a. 80ca.). Als 2) volgt dan het gemeentehuis van Wichelen. (Beschermingsbesluit dd 27 09 45: N.K./M.L./O. VI./198/186, met bijgevoegd kadastraal plan.)*

Het is merkwaardig dat het gebouw hier het voormalige lokaal van de Katharinisten wordt genoemd, in het Frans "l'ancien local des Catharinistes", daar waar het algemeen bekend staat als de oude Barbarakamer, twee toch wel rivaliserende rederijkers- en toneelverenigingen en dat men de katholieke kring "L'Union" noemt en niet "De Eendracht"; maar hierover verder meer. Aan de kunstzinnige, oudheidkundige historische en esthetische waarde van dit gebouw kan inderdaad moeilijk worden voorbijgegaan.

Hierbij weze nog vermeld dat dit iconisch gebouw niet zonder navolging bleef in Aalst en bij de verdere stadsuitbreiding meerdere keren als inspiratie diende. In 1852-54 diende het als inspiratiebron voor architect Jean-Pierre Cluysenaer (1811-1880) bij het eclectisch

ontwerp van het pittoreske, romantische stationsgebouw van Aalst, in 1978 ook beschermd als monument én als stadsgezicht. Het werd een eclectische of historiserende interpretatie, gekenmerkt door eveneens elf boogtraveeën, centrale donjontoren en kantelen. Volgens ingewijden werd in 1994 ook de buitengaanderij van het nieuwe stadsarchief aan de Oude Vismarkt hierop geïnspireerd.

Beschrijving

Het hoekgebouw van de Grote Markt en de Nieuwstraat is opgetrokken in bak- en zandsteen. Het vertoont drie traveeën aan de Nieuwstraat en elf traveeën bekroond met vier topgevels en een centrale toren aan de Grote Markt. Het vertoont twee bouwlagen en de vier barokke topgevels met in- en uitzwenkende top stuiten dwarse zadeldaken, die bedekt zijn met natuurleien.

De gevel wordt vooral gekenmerkt door de galerij van het gelijkvloers, bestaande uit rondboogarcades op bijzonder slanke zandstenen ronde zuilen met achzijdige sokkel. De geprofileerde zandstenen rondbogen met sluitsteenmotief worden gedragen door verhoogde kapitelen met specifieke decoratie en achthoekig tussenstuk. De zwikken tussen de rondbogen zijn versierd met cartouches waarop wapenschilden en de jaartallen 1630 en 1634 voorkomen.

Ook op de verdieping wordt het horizontalisme benadrukt door repetitie, maar ook door lijstwerk. De borstwering is gevat tussen druiplijsten in zandsteen, waarboven elf kruisramen met zandstenen neggen en monelen. De ramen zijn voorzien van kleurrijke buitenluiken aan de onderlichten, geschilderd in de Aalsterse kleuren: rood, wit en geel. Onder ieder raam is een accoladevormige decoratie aangebracht die het horizontalisme verzacht. Boven de kruisramen met klassiek zandstenen ontlasting is nog een doorlopende druiplijst aangebracht.

De vier topgevels boven de zwaar geprofileerde kroonlijst hebben telkens een rondboogvenster en een blinde oculus in elke top. Tussenin is opnieuw een zware horizontale waterlijst aangebracht. Iedere topgevel is dan bekroond met een segmentboogfronton en een smeedijzeren topstuk. Twee vlakke verticale stijlen in natuursteen flankeren ieder rondboograam. De stijlen zijn doorgetrokken tot op de borstwering onder de geprofileerde kroonlijst. Ook de in- en uitzwenkende contouren van het volume van de topgevels zijn geaccentueerd met natuursteen en contrasteren kleurrijk met het baksteenmetselwerk.

De centrale achzijdige lantaarntoren onder peerspits bevindt zich boven de zesde travee. Hij verdeelt als het ware de gevel in twee volledig symmetrische delen: vijf linkse en vijf rechtse traveeën, telkens bekroond met twee topgevels. Van deze sierlijke toren is algemeen bekend dat hij was vernield door een brand en in 1908 werd heropgericht.

De bovenste gevelankerrij ter hoogte van de vloer van de zolderverdieping verraadt een verschillende plafondhoogte op de verdieping in beide delen. De aandachtige kijker bemerkt tevens een andere dakstructuur bij de twee rechtse topgevels dan bij de twee linkse, wat eveneens wijst op twee onderdelen in het gebouw. Op oudere foto's is de scheiding van de twee onderdelen nog duidelijk gemarkeerd door een dwarse trapgevel. Binnen de ogenschijnlijke eenheid lijken de linkse vijf traveeën een afzonderlijk, mogelijk ouder gebouw te omvatten, de overige traveeën, met inbegrip van de centrale travee met de toren, blijkt er tegenaan gebouwd te zijn als uitbreiding

We keren terug naar het gelijkvloers. De gevel achter de arcade - die de rooilijn vormt - vertoont achter elke boog een doorbreking: telkens een kruisraam, behalve in twee vakken waar een deuropening met neobarokke omlijsting voorkomt. In de middelste travee is dit de hoofdingang. De rechtse travee bevat een kloosterkozijn én een gelijkaardige toegangsdeur, gebruikt als dienstingang, met een weliswaar smallere en eenvoudiger omlijsting.

4. Huidige toestand. Detail arcade en eerste verdieping.

Onder de arcade zijn de bepleisterde bakstenen kruisgewelven gescheiden door natuurstenen gordelbogen, gedragen door de zuilen en door consoles in de achterliggende gevelmuur. We stellen dus vast dat de arcade met bovenliggende uitbouw volledig vóór de rooilijn van de andere woningen van deze zijde van de Grote Markt ligt en dus als het ware een deel van het openbaar domein inneemt. Het is ondenkbaar dat een particulier bouwheer hiervoor een vergunning zou verkregen hebben.

De korte gevel aan de Nieuwstraat vertoont op de benedenverdieping twee vernieuwde kruisramen en een rondboog. Op de verdieping zijn er drie kruisramen geïntegreerd, gelijkaardig met de ramen op de verdieping van de marktzijde. De borstwering met dezelfde accolade-decoratie onder ieder raam en de kroonlijst, die wordt afgesloten met een bakgoot, versterken ook hier het horizontaliserende karakter. Een centrale dakkapel met 18de-eeuwse kenmerken doorbreekt het zadeldak dat zoals de andere dakvlakken bedekt is met natuurleien. In tegenstelling met de ogenschijnlijk perfect haakse voorgevel vertoont deze zijgevel een aanzienlijke uitbuiking op de verdieping met bijhorende doorzakking van de nok.

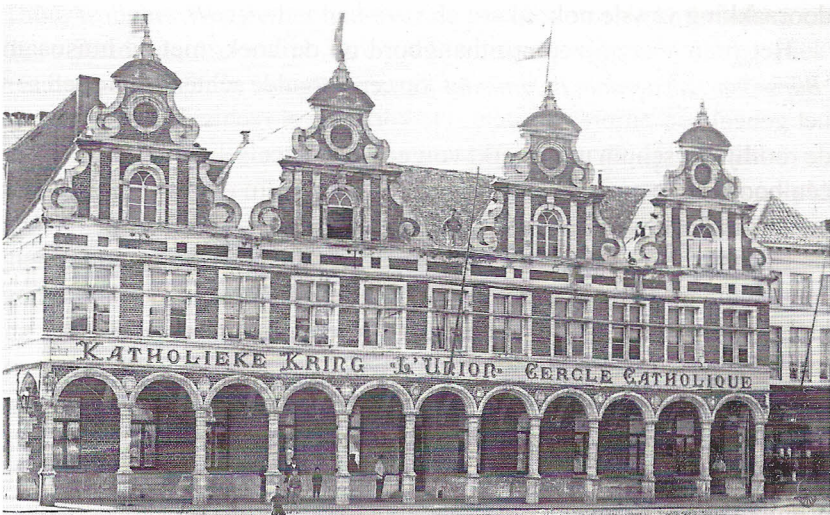
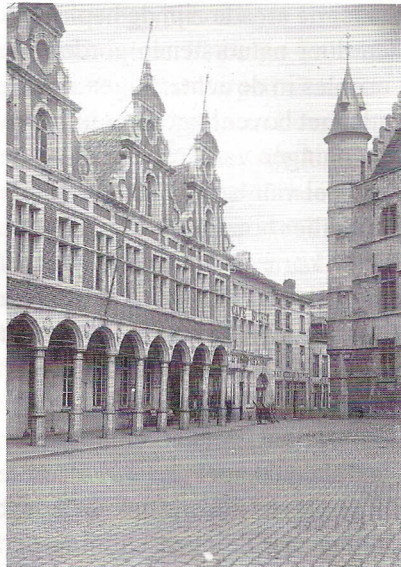
Het fraai smeedijzeren uithangbord op de hoek, met de huisnaam '*Borse van Amsterdam Restaurant*' op een vergulde achtergrond geeft aan het geheel een pittoresk accent. De korte gevel rechts die uitspringt op de rooilijn, is schuin uitgewerkt volgens de perceelscheiding en vertoont één boogtravee op het gelijkvloers, een kruisraam op de verdieping en een dakkapel boven de kroonlijst met bakgoot.

Het interieur is blijkbaar volledig verbouwd : links tot gelagzaal, centraal de trap en rechts het restaurant. De ruimte werd vrij recent nog grondig aangepast. We gaan hier niet verder op in.

Origineel?

Bij een dergelijk complex gebouw rijst onmiddellijk de vraag naar de originaliteit. Een eerste vergelijking met het algemeen bekende iconografisch materiaal verraadt reeds vele verbouwingen die, naar men zegt, bij de "restauratie" van 1908 onder leiding van toenmalig stadsarchitect Julius Goethals en bij latere verbouwingen werden uitgevoerd.

We spitsen eerst de aandacht toe op de gemakkelijk opspoorbare verbouwingen om dan in de bouwgeschiedenis naar de chronologie te zoeken. Het meest in het oog springend is de verbouwing op het gelijkvloers van al de raamopeningen door de repetitieve inbreng van

5a. Toestand vóór 1879

b. Toestand in 1894

c. Het gebouw vóór 1906 tijdens dakwerken.

kruisramen, die geplaatst zijn onder een traditioneel boogontlastings-systeem naar Antwerpse traditie. Deze werkwijze staat in tegenstelling met het ontlastingssysteem bij de kruisramen van de verdieping, met natuurstenen tussenstukken, een werk dat zeer verzorgd is uitgevoerd en ongetwijfeld origineel is.

Opvallend is ook de toevoeging van de kleurrijke buitenluiken aan de onderlichten van de kruisramen van de verdieping. Bij nader toezien bemerkt men ook dat de rondboogramen in de vier topgevels een zware T-vormige natuurstenen onderverdeling kregen, ter vervanging van licht spitsboogvormig schrijnwerk : een horizontale tussendorpel ter hoogte van de boogaanzet wordt nu geschraagd door een moneel. Dit blijkt een weinig doordachte en minder gelukkige ingreep te zijn, die wel de stoerheid en het oppervlakkig authenticiteitsgevoel versterkt.

Verder werd het houten buitenschrijnwerk overal vernieuwd en werd glas-in-loodbeglazing systematisch en integraal toegepast. Twee neobarokke toegangsdeuromlijstingen werden geïntegreerd op het gelijkvloers en de bepleisterde verhoogde plint onder de ramen op het gelijkvloers werd vervangen door baksteen. De gestileerde accolade-decoratie op de borstwering van de verdieping blijkt volgens de oudste pentekeningen (1796 en 1826) origineel te zijn. Circa 1845 werd de ganse strook bepleisterd en voorzien van het opschrift HOTEL DE LA BOURSE D'AMSTERDAM, vervolgens werd vóór 1879 de ganse gevel gewit en verdween ook het opschrift. In 1894 was een baksteen-imitatie aanwezig. Kort vóór 1906 werd de originele baksteen ontbloot, behalve op de borstwering waar het opschrift KATHOLIEKE KRING L'UNION CERCLE CATHOLIQUE werd aangebracht. In 1908 kreeg de gevel zijn huidige uitzicht. Tenslotte merken we op dat op de hoek waar nu het huisnaambord hangt vroeger een straatlantaarn hing. En dan is er natuurlijk het verhaal van de heroprichting van de centrale toren.

Bouwgeschiedenis

De genese van het gebouw zoals we het nu kennen heeft blijkbaar een lange historiek. De Borse zou zich naar verluidt zowat op de plaats bevinden waar sedert het einde van de 14de eeuw het Vleeshuis stond. Het oudste deel van het huidige ondiepe gebouw, de hoek met de Nieuwstraat, zou opgetrokken zijn tussen 1630 en 1634 in renaissancestijl door bouwmeester Jan du Can en Gaspar van der Moesen. Tot het ein-

de van de 18de eeuw deed de bovenverdieping van het gebouw vooral dienst als lokaal van de rederijderskamer Sint-Barbara, en volgens het beschermingsbesluit blijkbaar ook voor de Catharinisten. Van een vergissing of verwarring tussen beide kan hier moeilijk sprake zijn, gezien de reeds hoger vernoemde en algemeen bekende rivaliteit tussen beide rederijders- en toneelgenootschappen.

In de *Annalen van den Oudheidkundigen Kring van de stad en het voormalig Land van Aalst* van 1907 publiceerde Juliaan Roegiers, geestelijk directeur van de Gasthuizusters en het Sint-Elisabethziekenhuis van Aalst als bestuurslid van de Oudheidkundige Kring een belangwekkende bijdrage met als titel *De Kring "De Eendracht" te Aalst*. Deze studie had blijkbaar vooral tot doel om de reconstructie van de verdwenen gewaande toren aan te kaarten en te ondersteunen. Naast het belfort en het oud schepenhuis wordt dit gebouw terecht geroemd als *schoonste sieraad van de Grote Markt*, maar tevens bestempeld als verminkt door het ontbreken van de toren. Zoals verder zal blijken was zowel het plan tot terugplaatsen als het uitzicht dat deze reconstructie moest krijgen, gebaseerd op een pentekening van 1796.

Vrije Vleeshuis

Als leidraad volgen we hier het verhaal zoals opgetekend door Juliaan Roegiers, aangevuld met wat Petrus Van Nuffel hieraan nog kon toevoegen. Als inleiding vat deze erudiet de bouwgeschiedenis van de Borse als volgt samen: "Opgericht op de erve van het Vrije Vleeschhuis (1391-1630), diende het eerst tot *Corps-de-garde* of Hoofdwachthuis en op de tweede verdieping tot *Weezerij* of kamer der Weesheren of Oppervoogden en tevens tot vergaderplaats der Leenmannen ten Steene (1630-1663). De Weezerij werd de Sinte-Barbarakamer (1663) om later bij het gasthof 'De Beurze van Amsterdam' ingelijfd te worden.

Het Vrije Vleeshuis kwam tot stand ten gevolge van de grondige verwoesting van de stad door de Gentenaars in 1380. Bij gebrek aan middelen stond het stadsbestuur aan het beenhouwersambacht een erve af op de markt, naast het schepenhuis, waar dit ambacht op eigen kosten een vleeshuis zou oprichten. Zij die de bouw zouden realiseren en hun nakomelingen bleven ten eeuwigden dage eigenaars van dit slachthuis en zouden voortaan als vrije vleeshouwers erkend worden. Zij die hun medewerking weigerden bleven ten eeuwigden dage onvrij.

Het Vrije Vleeshuis werd gebouwd op de Grote Markt in de onmiddellijke nabijheid van het belfort, aan de hoek met de Nieuwstraat,

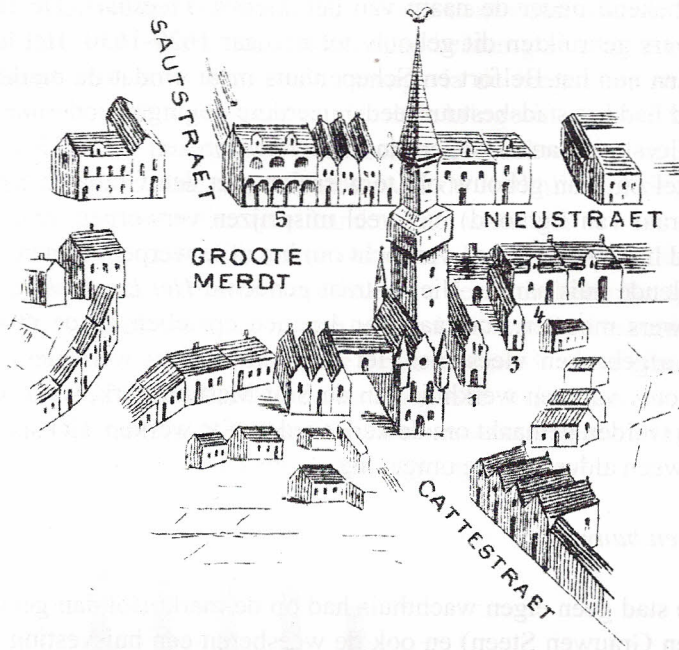
en stond bekend onder de naam van het *Nieuwe Vleeshuis*. De vrije beenhouwers gebruikten dit gebouw tot het jaar 1629-1630. Het huis paalde bijna aan het Belfort en Schepenhuis maar omdat de markt te klein werd had het stadsbestuur reeds meerdere pogingen ondernomen om het Vleeshuis aan te kopen en af te laten breken. In 1613 werd het voorstel om hun gebouw om te wisselen met den Grauwen Steen (nu De Graaf van Egmond) met veel misprijzen verworpen, maar in 1629 werd het huis dan toch verkocht om het af te werpen, samen met het aanpalende huis aan de Nieuwstraat genoemd *Het Lammeken*. De Vleeshouwers moesten voortaan hun kramen opstellen op de markt, naast het afgebroken vleeshuis. Het afbraakmateriaal werd gebruikt voor de bouw van een werkhuis aan de Sint-Martinuskerk, waar toen aanstalten werden gemaakt om de kerk verder af te werken. Het slachthuis verdween aldus in deze omgeving.

De nieuwen bouw

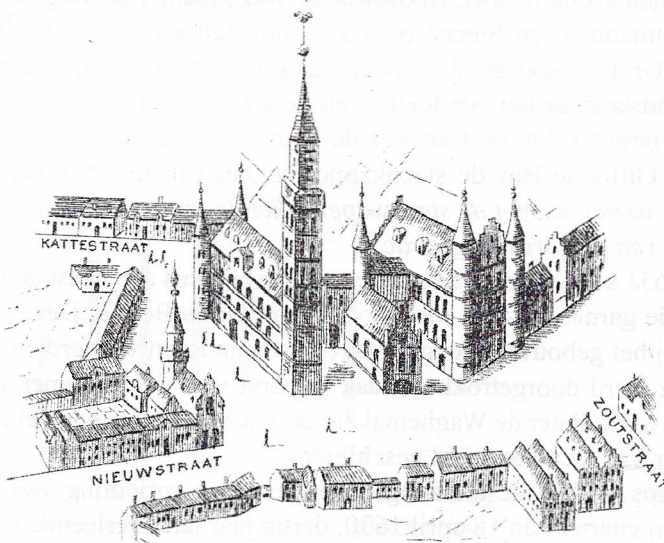
Omdat de stad geen eigen wachthuis had op de markt (tot dan gehuisvest in den Grauwen Steen) en ook de weesheren een huisvesting behoefden, kocht de stad in 1629 nog een pand aan gelegen naast het afgebroken '*Het Lammeken*' en richtte er in 1630 een nieuw gebouw op dat zou dienen als de nieuwe Hoofdwacht, Wezenkamer en vergaderplaats der leenmannen ten Steene (ook Leenhof genoemd). Als verfraaiing van de Grote Markt deed ze er een galerij of zuilengang aanbrengen. Het Landsbestuur gaf een toelage en de werken werden voor 900 gulden aanbesteed. Jan du Can was de bouwmeester, Jaak de Laporte de metser, Gillis de Bus de steenkapper en Jan van Bentheden schilderde de *twee vaentjens met de stadswapens diende tot de peramiden van de vendels van de corps de garde*.

In 1631 kochten de schepenen ook nog het huis aan naast de nieuwe Corps de garde, huis dat toebehoorde aan Gillis Boone. Deze woning werd bij het gebouw gevoegd, met een stenen toren versierd en de zuilengang werd doorgetrokken. Jaak Laporte was de aannemer van het nieuwe werk. Peter de Waghmakere en Jan Maes bouwden het torenken dat door Van Bentheden werd geschilderd.

Philips IV had de toelating gegeven tot de oprichting van dit gebouw bij charter van 18 april 1630; dertig jaar later verleende dezelfde vorst bij charter van 7 juli 1663 ook de machtiging om *den nieuwen bouw* te verkopen. Hieruit blijkt dus dat de Corps de garde zeker niet meer het Vleeshuis van weleer was, zoals in navolging van De Potter en

6. De Grote Markt vóór de vergroting, naar het stadsplan De Dijn van 1629.

7. De Grote Markt naar het stadsplan in *Fandria illustrata*, gepubliceerd door A. Sanderus in 1644.

Broeckaert vaak wordt beweerd, maar dat de *nieuwen bouw* de nieuwe wand van het ruim vergrote marktplein vormde.

Door een buitengewoon toeval, met name door twee gedateerde figuratieve kaarten uit deze periode, beschikken we hierbij over interessant iconografisch materiaal dat de archiefteksten illustreert.

Op het 'stadsplan van Philips De Dijn', gedateerd oktober 1629, ziet men de oude situatie (zie afbeelding). De locatie op de kaart werd overgenomen en geduid in de publicatie van Roegiers. De afbeelding is noord-zuid georiënteerd. Hierbij staat (1) bij het oud vleeshuis dat eerst werd afgebroken, (2) voor het *Lammeken*, nadien afgebroken, (3) het huis van Olivier Van den Hauwe en dit van Gillis Boone, in twee fasen omgebouwd tot Corps de garde, Wezenkamer en Leenhof, (4) de meierij, (5) het huis De Roose verder op de Grote Markt. Terloops merken we op dat het huis De Roose, waar van 1489 tot 1598 het Landhuis – het tweede in rij – gevestigd was, dus ook een openbaar gebouw, reeds voorzien was van een galerij, die in 1782 gesloopt werd.

Op het stadsplan, opgenomen in *Flandria illustrata* (1644) van A. Sanderus zien we de nieuwe situatie. Het "nieuwe werk" is er afgebeeld. De oriëntering van het stadsplan is nu zuid-noord gericht. Merkwaardig is dat de Corps de garde een topgevel heeft naar de Nieuwstraat gericht. Ook de stenen toren is afgebeeld, maar de galerij en het deel rechts van de toren is niet weergegeven. Was dit deel nog niet gebouwd toen de tekening gemaakt werd?

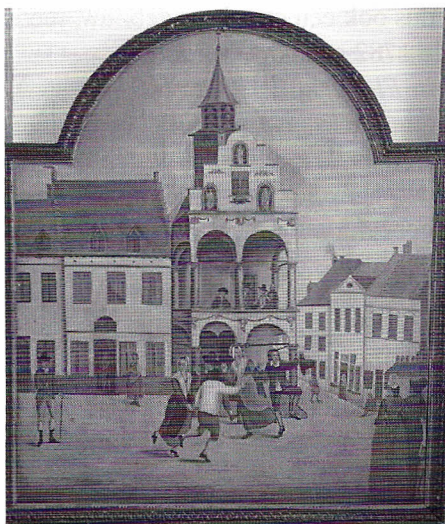
Toren en zuilengalerij

Aangezien het duidelijk een stenen toren was, heeft deze wellicht te maken met de 'wachtpost' en had hij tot doel de situatie vanuit de hoogte te kunnen bekijken of in het oog te houden. Dergelijke toren is wellicht typologisch vergelijkbaar met de 'Pagaddertoren' in Antwerpen of met de torens in de Italiaanse steden, zoals bewaard in Bologna of San-Gimignano. Kan het een toeval zijn dat ook de Heilige Barbara een toren als attribuut heeft? Later zal hij ten andere de Barbaratoren worden genoemd.

Het realiseren van een zuilengalerij rond het marktplein was een betrachting van stedenbouwkundige aard, waarvan er dus reeds een aanzet gerealiseerd was in het huis De Roose, het voormalig Landhuis op de hoek met de Zoutstraat. Hierbij weze vermeld dat een deel van de oude Roose in de kern nog bestaat: nog in 1980 was het in twee huizen verdeeld. Bij een ontleistering van de gevel in de jaren 1980, gevolgd

door een herpleistering, waren op de ongewoon verhoogde borstwering van de verdieping de sporen van de aangebouwde galerij nog duidelijk zichtbaar.

Voor zuilengalerijen inspireerde men zich op Italiaanse en Franse steden, waarvan Bologna wellicht het meest bekende voorbeeld is: kilometers lange overdekte galerijen voor het gelijkvloers van de huizen en verder uitgebouwd tot het bedevaartsoord in de heuvels ver buiten de stad. Galerijen waren vaak ook een kenmerk voor openbare gebouwen, zoals bij stadshallen of raadhuizen. Een bekend voorbeeld, weliswaar veel ouder, vindt men aan de achtervleugel van de stadshallen in Brugge, en verder aan het voormalige stadhuis van Ninove, ons bekend door een 18de-eeuwse schilderij, waar een galerij in twee verdiepingen voor de rooilijn is uitgebouwd.

8. Publieke galerij op twee niveaus in het 18de-eeuwse stadhuis van Ninove.

9. De galerij van de Borse, hier nog gebruikt als publieke ruimte.

Zeer vergelijkbaar met het Aalsterse gebouw is de 'Hoge Wacht' te Veurne, het gebouw van de nachtwacht op de Grote Markt. Dit hoekgebouw dateert uit de 14de eeuw en uit het tweede kwart van de 17de eeuw. Het werd gebouwd in 1636, op kosten van de kasselrij. Het heeft een natuurstenen bogengalerij op de begane grond met vijf rondbogen en een vijfzijdig huistorentje centraal aanleunend aan de linkse zijgevel. Het Veurnse gebouw heeft verder het aspect van een dwarshuis van drie bouwlagen met trapgevel en is van omvang ongeveer één vierde van de Borse.

Voor wat het uitzicht van de Grote Markt in 1644 betrof, is ook de vroegere toestand van de Grauwen Steen een interessant gegeven, met twee hoektorens die de puntgevel aan de markt flankeren en de overbrugging over de Kattestraat met doorgang naar het Schepenhuis.

Van Wezenkamer tot Barbarakamer

Door de beroerde financiële toestand van de stadskas door oorlogssperikelen en het voortdurend kazerneren van troepen in openbare gebouwen zag de stad zich genooddaakt een gedeelte van *het Nieuwwerk* of *den nieuwen bouw* op de Grote Markt van de hand te doen. Bovendien werd in 1663 de vergaderzaal der Wezenmeesters afgestaan aan de gildebroeders van de H. Barbara. De Wezerij kreeg voortaan de naam van Sint-Barbarakamer, naam die zij droeg tot begin 19de eeuw, en de toren werd voortaan Sinte-Barbaratoren genoemd. Hiertoe verlieten de Barbaristen hun oude kamer in de Nazarethstraat en vroegen ze aan de schepenen vrijdom van logement van soldaten op hun nieuwe rederijkerskamer gedurende tien jaar. Het is ook bekend dat tijdens onlusten en oorlog notabelen de wacht hielden op de Sinte-Barbarakamer en wellicht gebruik maakten van de uitkijkpost van de Barbaratoren.

Vernieuwing

Ondertussen, *gelijk alle dingen hier op aarde verslijten en vergaan*, aldus Roegiers, werden het Corps de garde en de Barbarakamer met haar stenen toren bouwvallig. Op advies van Gillis Bockaert, een deskundige uit Gent, moest het gebouw hersteld worden en de toren afgebroken. In 1683 was de Barbaratoren afgebroken en in 1684 begon de Aalsterse meester-metser Gaspard Van der Moesen, J.-B. Bodé en Joost van de Waeter, in opdracht van de stad aan het vernieuwen van het gebouw voor de Corps de garde. Uit deze stadsrekeningen kan dus worden opgemaakt dat het gebouw in zijn latere voorkomen niet van 1620 dateert, zoals in de tijd van Roegiers nog aangegeven was op één van de cartouches, en ook niet van 1630 en 1634, zoals nu nog op twee cartouches staat aangegeven. Alhoewel! In 1684-1685 werd het grondig vernieuwd of minstens gedeeltelijk herbouwd. Volgens Roegiers zou het jaar 1620 er kunnen op wijzen dat dit deel van de gevel niet werd afgebroken en dat het linkse gedeelte nog van 1630 dateert. Het rechtse gedeelte, vanaf de afgebroken toren, zou dan van 1683 dateren.

De wapenschilden en jaartallen op de cartouches vormen alleszins

een probleem op zich en zijn wellicht herhaaldelijk bijgewerkt en herschilderd. Twee van de andere cartouches bevatten respectievelijk het wapenschild van de Koning van Spanje, en van Claudius de Croy, graaf van Roelux en hoogbaljuw van het Land van Aalst in 1624. Op een vierde cartouche (uiterst rechts) prijkt een teken dat als steenhouwersmerk kan geïnterpreteerd worden en waarin initialen van Gaspard Van der Moesen kunnen herkend worden. In bijlage vindt men de lijst van de cartouches zoals stadsarchivaris A. Van der Heyden ze in 1952 aan het bestuur heeft overgemaakt. De huidige cartouches werden in 1985 nog herschilderd.

Brand

Tijdens de daaropvolgende oorlogen diende de Barbarakamer toch weer herhaaldelijk als logement voor de troepen. Op 19 maart 1743 werd dit noodlottig. De aftrekkende Engelse troepen staken het gebouw in brand. Het relaas luidt als volgt: *"Alsoo op den achthienden maerte van dezen loopende jaere ten dienste van hare Majesteit is gelogeert geweest op de camer van de Ste Barbara eene compagnie van het Engels Regiment Rottes, waardoor de selve camer den volghenden dagh ontrent den vyffuren des 's morghens in brant is gecommen, soo danigh dat deselve benefens een groot gedeelte van het gebauw der gemelde Confrerie teenemaal is gerunieert ende dat de cortegarde als oock de neven staende camer daer onder, synde toebehooren aen dese stadt, ende dat de gone van de meergemelde Confrerie verclaeren tot het heirstellen van hunne camer ende voordere geleden schaede in geenen staet te wesen, mede oock dat den brant gecauseert is geweest door de aldaer gelogeert hebbende trouppen, ende dat daer door de te doen restauratie dese stadt oock sal commen voordeel te genieten, ter causen van de aen hun competeerende cortegarde en de camer onder staende, soo ist dat Borgemeester ende Schepenen hebben geresolveert soo sy doen by desen aen de gemelde Confrerie van de H. Barbara te jonnen en geven eene somme van seventhien hondert en vyftigh guldens courant omme te heirstellen ende restaureeren hemlieden beschaedighde battementen, ditte sonder gevolgh ofte connen getrocken worden in consequentie, ende op conditie dat de gemelde camer int toecommende oock sal dienen tot het logeren de passerende militaire trouppen soo ende gelyck sy voor deesen gedaen heeft". Frans Ledeghen had zich bij het blusschen "overwerckt" en bleef "sieck te bedde ligghen, sonder hem te connen bogeren ende synen coste te winnen..."*

Na de noodlottige brand van 1743 werd het gebouw dus uit zijn puinen heropgericht, al dan niet met toren (zie verder). Door het bestuur van het gilde werd beslist om de Barbarakamer aan de stad over te laten.

Privatisering

Tijdens en na de Franse Overheersing kwam het gebouw in handen van particulieren, behalve het wachthuis dat tot 1898 als politiebureel dienst deed. Sedert het begin van de 19de eeuw hielden de Barbaristen hun vergaderingen op andere plaatsen zoals in *De Koning van Spanje* en in *Sint-Maarten*. In 1852 was de kamer van de broederschap gebouwd boven de 'Groote Wacht' op de markt, ingelijfd in het 'Gasthof der Beurze van Amsterdam'. Het laatste feestmaal der Barbaristen had plaats op 6 december 1846, waarna het Gilde ontbonden werd. In het overige gedeelte kwam dus het drankhuis 'De Vetzak' of 'de Borse van Amsterdam', dat in 1828 gehouden werd door Judocus van Varenbergh, later door Jan Gheeraerds, Frans Heyvaert en Ferdinand De Muynck.

Hier duikt voor het eerst de naam van "Borse van Amsterdam" op, niet toevallig in de Hollandse periode, of zelfs vroeger. Het spijshuis ontving blijkbaar reeds zijn betiteling op 8 februari 1804, wanneer de toenmalige uitbater Charles Du Bois, *vendeur de bierre en detail*, van meier Egidius Van Boterdael toelating kreeg om zijn bestaand cabaret in *La Borse d'Amsterdam* om te dopen. Sommigen suggereren hier een verband met de bloeiende hophandel met Nederland. Op 4 april 1829 werd een deel van het gebouw bij openbare veiling door de stad verkocht aan Judocus Van Vaerenberg. Op 19 juni 1834 verwierf dezelfde een ander gedeelte dat toebehoorde aan Antonius Arents.

Bijzonder relevant is de bouwaanvraag ingediend door en toegeestaan aan Gheeraerds in 1845 en vergezeld van twee tekeningen.

"De vanouds gezegde kamer van Ste Barbara met de beneden plaats aengekocht hebbende en verlangende de zelve te vereenigen met mijne woonst komende ten voorhoofde op de Groote Markt dezer stad. Verzoek ik Ul. mij de toelating te willen vergunnen ten gelijkvloer (rez de chaussée) in ieder der drij arcaden van de galerij naest stads politie wacht, in plaats van de thans er bestaende kleyne deur en venster aangewezen op het hier bijgevoegd plan lettera A, te mogen plaatsen drij vensters gelijk aen de gene mijner estaminet plaats gevende in de voordere arcaden zoo als is verbeeld op het plan hier agter. De vensters van de eerste verdieping (l'étage) zich in den meest onzienelijken en onbruikbaren staet bevindende moet ik tevens Ul. ook verzoeken te willen

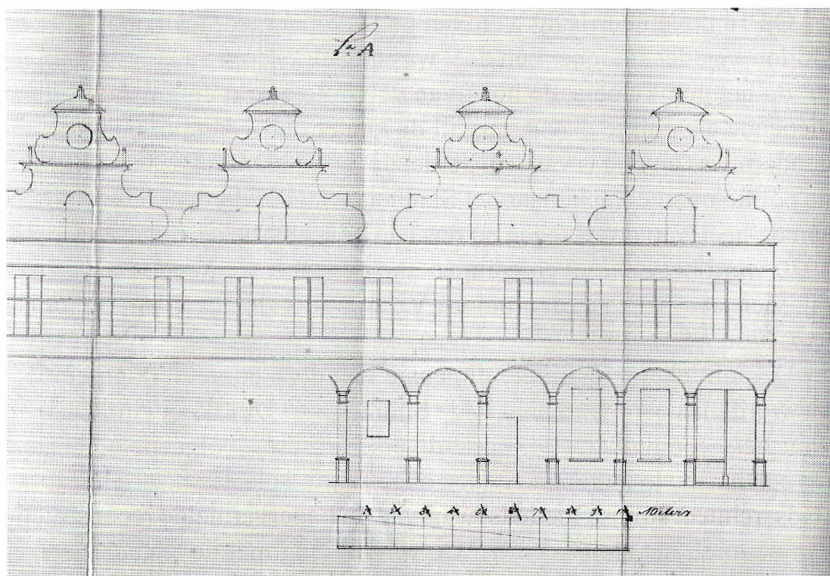
toelaten dat de kleyne vervallen doodglazen vervangen worden door groot glas zonder verandering aen het bouworder of architecture."

In 1845 heeft van Vaerenberg dus reeds verkocht aan Gheeraerds.
Katholieke Kring

10a. Porseleinkaart door lithograaf Van den Bossche, 1840-45.

b. Hotel de la Bourse d'Amsterdam uitgebaat door Gheeraerds, ca. 1845-47.

11. Bestaande toestand, gevoegd bij bouwaanvraag Gheeraerds uit 1845.

Op 6 juli 1863 verwierf Leon Leirens Eliaert, senator van Aalst, de Borse van Amsterdam voor de som van 40 000 fr. Hij kocht “een huis met zijn erve en afhankelijkheden en al wat er met wortel en nagel vast aan is , te samen uitmakende een afspanning genaamd “De Borse van Amsterdam”, gestaan en gelegen te Aalst aan de Grote Markt en den hoek van de Nieuwstraat uitmakende”. Senator Leirens was fictieve eigenaar. Tot de wet op de maatschappijen zonder winstgevend doel (1924) waren de verenigingen verplicht hun eigendom op de naam van een particulier in te schrijven, wat natuurlijk niet zonder gevaar was, aldus Moyersoën, en wat aanleiding gaf tot zware fiscale rechten in geval van overlijden van de fictieve eigenaar.

Op 8 december 1863 volgde reeds de installatie van de Kring. Enkele maanden later, op 16 maart 1864 werd bij onderhandse akte een vereniging gesticht onder de naam van ‘cercle l’Union’ die voor doel had, zeggen de in het Frans opgestelde standregels: *de procurer à ses membres et à leur famille, un agrément honnête et instructif par la lecture de bons livres et journaux, conférences, jeux, concerts, réunions journalières, etc.* En artikel 2 stipuleert : *que déjà à cet effet ils ont chargé Monsieur Leirens Eliaert d’acquérir pour être mis la disposition du dit cercle, la maison appelée: la Bourse d’Amsterdam.*

Op 14 november 1889 werd het gebouw overgedragen op naam van Odilon Van der Haeghe. Een deel was nog eigendom van de stad, nl. 60 m² op het gelijkvloers, de hoek van de Grote Markt en de Nieuwstraat dienende als politie wacht, terwijl de kelder onder het politiebureel eigendom was en nog is van een derde, de familie Druk. Pas in 1898 werd de politie overgebracht naar het Stadhuis en werd dit deel ook verkocht aan de heer Van der Haeghe en dus aan de Katholiek Kring. Op 22 mei 1920 werd het pand overgedragen aan de samenwerkende maatschappij, vier jaar later omgevormd tot VZW, onder de naam van *De Borse van Amsterdam*.

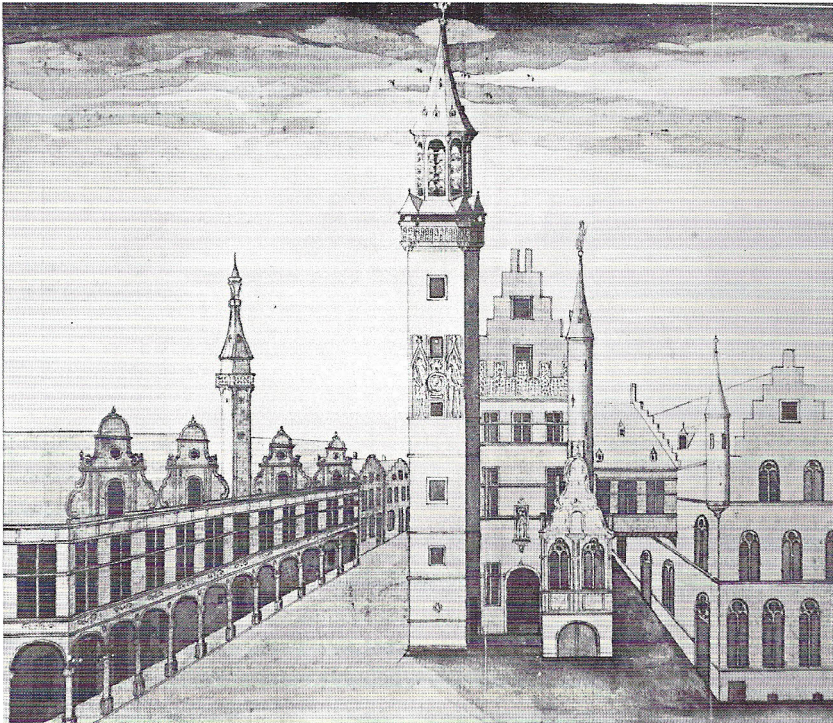
De politieke en culturele dimensie van deze en verdere geschiedenis wordt uitvoerig verhaald in de bijdrage van Dirk Podevijn. De zorg voor het gebouw berustte bij de diverse achtereenvolgende eigenaars. De belangrijkste ingrepen vonden ongetwijfeld plaats onder leiding van stadsarchitect Julius Goethals, waarvan de hogervermelde reconstructie van de toren het sluitstuk was. De vergelijking met de restauratietekening die voorkomt in de publicatie van Roegiers toont aan hoe ingrijpend Goethals wel te werk was gegaan. De meeste, zo niet alle ingrepen die hoger werden beschreven zijn onder zijn leiding uitgevoerd.

Goethals en de toren

De stenen Barbaratoren werd dus afgebroken in 1683. Op het vernieuwde gebouw stond mogelijk geen toren. Er is immers nergens een archivalische of iconografische verwijzing naar deze vermeende toren te vinden, tot die plotseling opduikt op het einde van de 18de eeuw. Toen na de brand van 1743 de Barbarakamer door de stad werd hersteld, zou blijkbaar het slanke (houten of stenen?) torentje, dat voorkomt op de tekeningen in het hierna vermelde handschrift, aangebracht zijn. Van de historische verhandeling over de geschiedenis van de stad en het Land van Aalst door stadsgriffier Romaan de Visschere († ca. 1620) getiteld *De comitatu Alostano ejusque descriptione attributis et proprietatibus* werd omstreeks 1780-90 een kopie gemaakt door advocaat Philipus Willem Van den Broucke († Aalst, 1790). Dit handschrift, bewaard in het Stadsarchief te Aalst, bevat 14 anonieme pentekeningen, waarvan één gedateerd is in 1796. Twee tekeningen beelden de Barbarakamer af. De ene tekening toont vooral de west- en de noordwand van de Grote Markt, de andere tekening toont de Barbarakamer, het schepenhuis met belforttoren en de Grauwen Steen in detail. Beide tekeningen tonen een slanke toren midden op de Barbarakamer. Dit torentje vertoont grote

gelijkenis met dat van het Sanderusplan van 1644. Deze iconografische bron, de enige van de 18de eeuw voor de Barbarakamer, is zeer precies en gedetailleerd en toont zelfs de accolades onder de ramen en de cartouches tussen de bogen. Vervolledigde de tekenaar het bestaande gebouw – ook in andere tekeningen paste hij dit procedé toe – met een denkbeeldige toren naar het model van het Sanderusplan, dat in hetzelfde handschrift door hem is nagetekend, of tekende hij de toren naar de werkelijkheid? Indien het torentje toch na 1683 zou zijn heropgebouwd en na de brand van 1743 zou zijn hersteld naar het vroegere model, moet het alleszins in het begin van de 19de eeuw zijn afgebroken. Volgens alle iconografische bronnen uit de 19de eeuw was de toren er toen alleszins niet meer en geen enkele bron uit die eeuw vermeldt de afbraak. De grotere ruimte tussen de tweede en de derde topgevel duidde evenwel nog de plaats aan waar hij vroeger kon gestaan hebben.

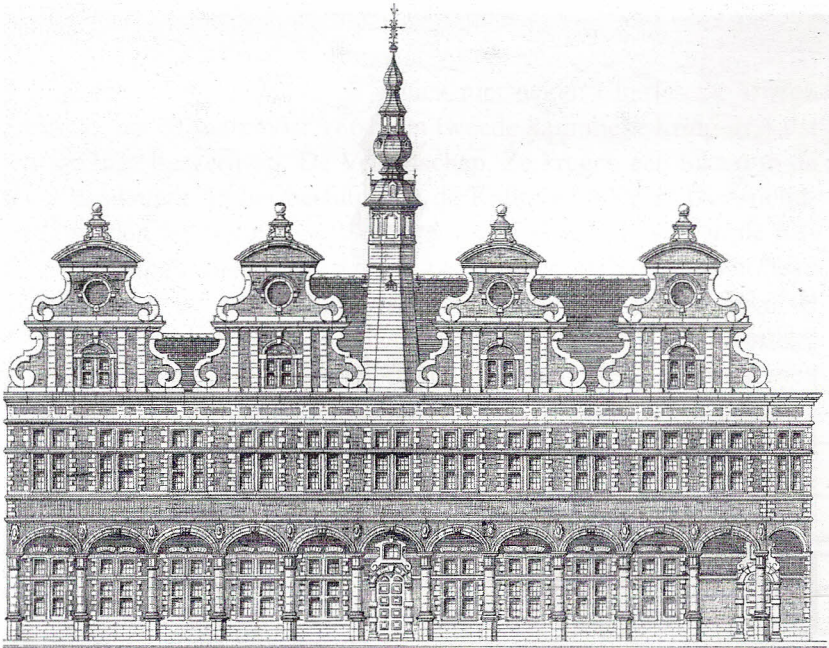
Het zijn deze twee afbeeldingen van 1796 waarop J. Roegiers en architect Julius Goethals zich in 1907 zullen beroepen om de toren te reconstrueren.

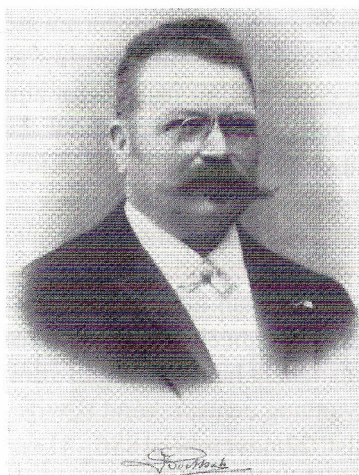
12. Pentekening van de Markt met de Barbarakamer en het Belfort, gesitueerd rond 1796.

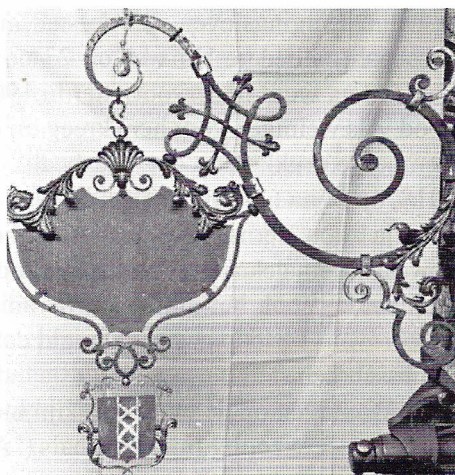
13. Bestaande toestand vóór de verbouwing van 1906.

14. Het restauratieproject van Goethals, gepubliceerd in 1907.

15. Portret van stadsarchitect Julius Goethals, voorzitter van de Catharinisten.

16. Uithangbord met stadswapen van Amsterdam, wellicht een ontwerp van Bernard Goethals.

Restauratie 1906-1908

Eén van de oudste foto's toont het gebouw tijdens herstellingswerken aan de bedaking (afb. 5c). Er circuleerde toen een plan van de stadsbouwkundige Julius Goethals, ook opgenomen in de publicatie van Roegiers, voor de gehele herstelling van het gebouw waarop een ontwerp voor de nieuwe toren is ingetekend. *Zo zou het monument, tot versiering van de schoone en ruime markt van Aalst vernieuwd en voltrokken worden.* En Roegiers vroeg zich bijkomend af waarom het kunstminnende stadsbestuur ook niet de oude Grauwen Steen in zijn vorige staat zou herstellen, met zijn trapgevel en zijn vier kanttorentjes zoals hij voorkomt op verschillende afbeeldingen? *Zou aldus de markt van Aalst dan niet in eene der fraaiste plaatsen van Vlaanderen herschapen worden?* Dergelijke uitspraken passen volledig in de tijdsgeest van *Oud-Vlaendren*, waarvan de ingrepen in het stadsbeeld van Gent voor de Wereldtentoonstelling van 1913 nog een sprekende uiting zijn.

Julius Guiliëlmus Goethals werd geboren te Gent op 5 oktober 1855. Hij studeerde af aan het Sint-Lucasinstituut te Gent in 1877. Hij werd bouwkundige van de stad Aalst in 1882 en woonde vanaf 5 mei 1889 in de Dirk Martensstraat 14. In 1883 werd hij benoemd tot bestuurder van de stedelijke Academie voor Schone Kunsten. Hij was blijkbaar een zeer vooraanstaande persoonlijkheid en vervulde een belangrijke rol

in het verenigingsleven van de stad, niettegenstaande zijn zeer zware beroepsbezigheden. Hij was op 23 november 1896 erelid van de Catharinisten, werd ondervoorzitter in 1908, en voorzitter in 1909 tot zijn dood. Als weinigen voor hem kreeg hij de gelegenheid zijn persoonlijke stempel te drukken op het stadsbeeld. Hij overleed te Aalst op 10 juni 1918, op bijna 63-jarige leeftijd.

Zijn zoon Bernard Goethals staat bekend voor het ontwerp van het bewaarde en gekoesterde uithangbord van de Catharinisten (1906); wellicht kan ook het uithangbord van de Borse aan hem worden toegeschreven. Terloops weze vermeld dat het ijzersmeedwerk in de Sint-Lucasscholen steeds een vooraanstaande aandacht heeft gekregen : ook de bekroningen op de topgevels zijn hiervan nog een sprekend bewijs.

Een andere zoon Emiel Goethals (°Aalst, 22 november 1886 - †Leuven, 29 november 1951), was ingenieur-architect en professor aan de KU Leuven van 1930 tot 1951.

Als belangrijkste ontwerpen of werken onder toezicht van J. Goethals uitgevoerd te Aalst zijn bekend: de Meuleschettekapel (1894), de neogotische oud-hospitaalvleugel en de toegangspoort aan de Onderwijsstraat (1883), de kerk en pastorie van Onze-Lieve-Vrouw-Bijstand te Mijlbeek (1902), het Klooster en de kerk van de paters Kapucijnen (1910), het Hospitaalcomplex op de Hertshage (1905), de huizenrij in de Dirk Martensstraat, waaronder zijn eigen woning (nr. 14), het graanmagazijn van De Wolf-Cosijns aan de Denderkaai (1883); verder belangrijke herstellingswerken aan de Sint-Martinuskerk in 1893 en in 1900, het stadhuis (1900), de herstelling van de Barbarakamer in 1908, waarvan hij dus het torentje ontwierp als toevoeging (1909) en tenslotte de vergroting van de Heilige Geestkapel in de Kattestraat (1909) en restauratie van het Belfort (1912).

Ook buiten de stad verwezenlijkte hij talrijke opdrachten, waaronder de kerken van Sint-Gaugericus Pamel (1903), Sint-Niklaas van Tolentijn De Pinte, Uitbergen, de Sint-Andrieskerk in Strijpen, Koeke-lare, Opwijk-Droeshout, Sint-Lambertus Beerse, Ciney. Vooral stond hij in voor een aantal uitgebreide herstellingen en vergrotingen aan de kerken van Sint-Antonius Borsbeke, Sint-Amandus Denderhoutem (1888), Sint-Amandus Iddergem, (1894-95), Kerksken, O.-L.-Vrouw Sint-Niklaas, Sint-Bartholomeus Hillegem (toren, 1890), Sint-Walburga Meldert (1891), Meerbeke, Pittem en H. Kruis Stekene. Als burgerlijke gebouwen tekende hij voor de kastelen van Aalter, Lovendegem en Leignon en voor de gasthuizen van Essene, Pamel, Ninove (school H. Harten) en Sint-Niklaas.

Goethals was een typisch product van de Sint-Lucasscholen. Hij behoort bij de groep die eclectisch werkte. Zijn komst naar Aalst staat wellicht niet los van zijn relaties met de Kortrijkse familie de Bethune, die een belangrijke rol speelde in de ontwikkeling van de neogotiek en de Sint-Lucasscholen en met de Aalsterse tak van de familie. Goethals behoorde bij de groep die trouw bleef aan de uiterlijke vormen van de neogotiek en een zeker academisme praktiseerde dat zijn vindingrijkheid beperkte tot het uitdenken van allerhande nieuwe combinaties met de bekende archeologische elementen. De invloed van de Art Nouveau, waarbij technische en ruimtelijke effecten vanuit de neogotiek werden beoogd, heeft hij blijkbaar niet ondergaan. Voorbeeld van deze strekking was Ir.-Arch. Louis Cloquet, de ontwerper van de Gentse universitaire instituten, het centrale postgebouw (1903) en het Sint-Pietersstation (1905-1913). Goethals daarentegen blijft vooral bekend voor zijn talrijke brave restauraties van parochiekerken in steeds dezelfde trant. Zijn inbreng bij de "restauratie" van de Borse is zeker niet onbelangrijk en hij is verantwoordelijk voor het hybride karakter van het huidige gebouw, waarbij de creatie van een historiserend ideaalbeeld belangrijker werd geacht dan een authentieke restauratie.

Restauratie en onderhoud na WO II

Een dergelijk gebouw vergt regelmatig onderhoud en tijdige herstellingen vanwege de eigenaar. We geven hier een kort relaas van de ingrepen, gebaseerd op het archief dat gedeponneerd werd in het Stadsarchief.

Na de oorlog werd zware schade vastgesteld: de gevel was blijkbaar losgekomen ten gevolge van het oorlogsgeweld en het zware verkeer in de Nieuwstraat. Dank zij de hogervermelde bescherming als monument op 27 september 1945 konden de zaken grondig en deskundig worden aangepakt. Voorlopige schoringen werden aangebracht om de schade te stabiliseren. Architect Adriën Bressers (1897-1986) uit Gent, een autoriteit in het vak, afgestudeerd aan het Gentse Sint-Lucas in 1922 en nog opgeleid in de geest van de neogotiek, werd aangesteld als ontwerper. Bressers was geen vreemde in Aalst. Zo vernieuwde hij in 1937 de gevel aan de Pontstraat van het Sint-Jozefscollege in een vernieuwende interbellumstijl en bouwde er de studiezaal en de nieuwe klasvleugel. Op Provinciaal vlak stonden de werken onder toezicht van provinciaal architect-bestuurder Van den Bogaerde, corresponderend lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen. Het lastenboek werd op 7 oktober 1947 goedgekeurd door het opdracht-

gevend bestuur. De werken werden toegewezen aan de Firma Flor Bruxelman uit Gent met financieringsverdeling van 60/20/15/5 % voor de som van 723 314,65 Fr. Machtiging tot uitvoering werd bekomen op 17 maart 1949. Al spoedig bleek dat er een aantal bijkomende werken noodzakelijk waren. Uiteindelijk kwamen er drie dossiers bijkomende werken, die voor wat de stabiliteit betrof onder leiding stonden van het ingenieursbureau Riessauw uit Gent met wie het bureau Bressers vaak samenwerkte voor restauraties, zoals bijvoorbeeld de Sint-Niklaaskerk te Gent. De uiteindelijke kostprijs liep op tot 2 066 612 Fr., waarin De Kring het toen aanzienlijke bedrag van 296 744 Fr. bijdroeg.

Ten einde ten eeuwigen dage er de gedachtenis van te bewaren werd bij de inhuldiging op 17 november 1952 een perkament ingemetseld dat het relaas van de herstellingswerken bevat.

Herstel van de toren in de periode 1960-2000

In 1959 was er een nieuwe huurovereenkomst met brouwerij De Gheest. De brouwerij verzorgt de nieuwe inrichting, met tussenkomst van de Cerkel.

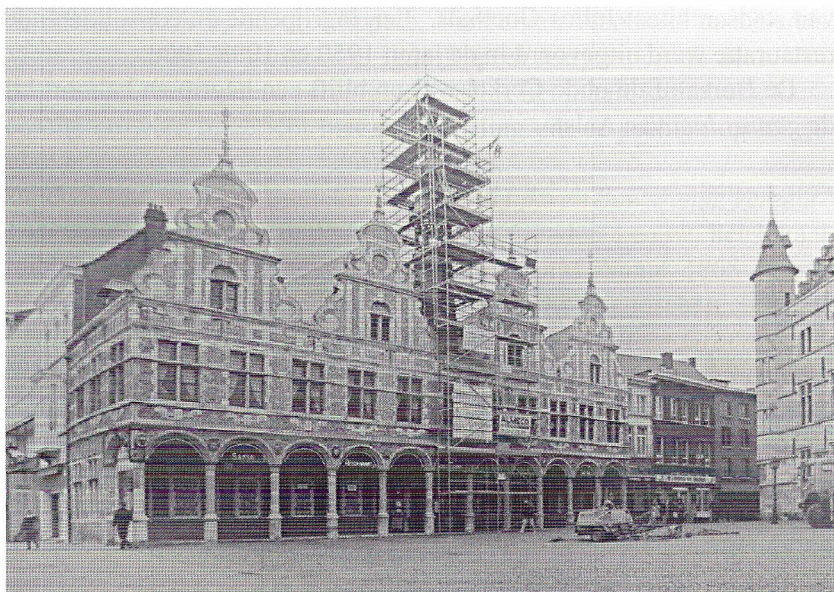
Naar ontwerp van Architect Adrien Bressers gedateerd december 1960 en juli 1962 en met raming van 509 066 Fr, werd de toren grondig hersteld door aannemer Cyriel Redant van Nieuwerkerken. De werken werden gesubsidieerd door staat, provincie en stad, met verdubbeld aandeel van 20 % door gemeente en slechts 5 % door De Eendracht. De eindafrekening bedroeg 530 200 Fr en de definitieve oplevering vond plaats op 22 januari 1968.

In 1978 werden de gewelven, de gevels en het buitenschrijnwerk aangepakt, opnieuw onder leiding van architectenbureau Bressers. In 1985 werden de wapenschilden herschilderd door Provo uit Gent onder leiding van Willy De Wuffel, oud leraar schildertechnieken van de Stedelijke Academie Aalst.

In 1998-2000 volgde een nieuwe restauratie van het exterieur door Flor Bruxelman Gent en o.l.v. Michel Hoste en Philippe De Potter van Bureau Bressers, eveneens twee alumni van Sint-Lucas Gent. Tijdens deze onderhouds- en restauratiewerken aan het exterieur werd vastgesteld dat de torenconstructie, die in 1908 naar een ontwerp van architect Goethals op het gebouw werd geplaatst, en reeds in 1968 hersteld, was losgekomen, door aantasting van de dragende stijlen binnen een volledig met lood beschermde voetplaat ter hoogte van het onderste platform. Gezien de grote kosten die de stabilisering en het herstel met

zich brachten werd een dossier “bijkomende werken” opgesteld, dat voorzag in de inwendige versterking van de torenconstructie met staal. Door de inwendige werkwijze konden de aanvankelijk onvermijdelijk geachte demontage van de toren en het hieraan verbonden prijskaartje worden vermeden. Het was een schoolvoorbeeld van vroegtijdige degradatie van consistente materialen door verstikking en van het belang van verluchttingsvoorzieningen.

In hogervermelde opsomming spreken we nog niet van allerlei kleinere onderhoudswerken en van de inbreng van uitbaters en eventueel brouwerijen bij de uitbating van de zaak. Bij vele ingrepen die het onderhoud ten goede komen kan nu dankbaar gebruik worden gemaakt van de onderhoudspremie die door de overheid werd ingesteld ten behoeve van privé-eigenaars. Voor een regelmatige controle kan beroep worden gedaan op Monumentenwacht.

17. Restauratiewerken aan de toren in 2000.

Besluit

Wat te onthouden van deze parel van de Aalsterse Grote Markt? Het is een stadsgebouw, opgericht door het stadsbestuur in 1630-1634, met steun van het Landscollege, als decoratieve afsluitende wand van de vergrote Grote Markt. Het is een breed uitgesmeerde stedenbouwkundige ingreep ter verfraaiing van de omgeving van het Belfort, gekenmerkt door de bogengalerij met overbouw van het openbaar domein en vier renaissancistische topgevels.

Het “nieuwe werk” herbergde enkele openbare functies, zoals de Corps de Garde, de Wezenkamer en een zaal gebruikt door de redrijkerskamer Sint-Barbara en later een afspanning. Het is een verfijnd ontwerp, geconcipteerd en uitgevoerd door deskundige vaklui. In 1684 werd het gebouw hersteld en mogelijk gedeeltelijk herbouwd en na de brand van 1743 was er ook een ingrijpend herstel nodig.

In 1863 komt het in handen van de toenmalige katholieke machthebbers die er hun lokaal en culturele kring van maken. De naam *Borse van Amsterdam* stamt nog van vóór de Hollandse periode en werd overgenomen van de afspanning die in het rechtse gedeelte was gevestigd. De lokalen met openbare functie werden bij het geheel gevoegd.

Een belangrijke historiserende restauratie, waarbij ook een nieuwe toren werd gerealiseerd, had plaats in 1906-1908 en stond onder leiding van stadsarchitect Julius Goethals. Een ingrijpende en consoliderende restauratie werd uitgevoerd in de jaren 1950 en 1998-2000.

De Borse of de oude Cerkel was en blijft een begrip en behoort bij de *genius loci* van Aalst.

Luc Robijns
Putstraat 1
9310 Aalst-Meldert

Bijlagen

1. Uitbaters sedert begin 19de eeuw: hotel, café, restaurant

Charles Du Bois 1804
 Judocus. Van Varenbergh 1828
 Jan Gheeraerds 1845
 Frans Heyvaert-Vleminckx Françoise
 Ferdinand De Muynck-Schamp Odonie 1870
 Cornelius Van den Bossche-Cobbaut Maria
 Karel Van den Bossche-De Wilde Irma 1925 tot einde 1929
 Eduard Clement-Consolin Suzanne 1933
 Remi Berckmoes-Simon Suzette 1945
 Jean-Verduyn-Catelain Liliane 1960
 Cuvelier-Sallet Brasserie 1994

2. Wapenschilden en opschriften op de cartouches

(Geïdentificeerd en beschreven door A. Van der Heyden, stadsarchivaris, 1952)

1. Wapenschild van Vilain, burgemeester van Aalst in 1630
2. Veld van Sabel met zilveren hoofddek
3. Wapenschild van Piersene
4. Blazoën van de koning van Spanje
5. Wapenschild van Claudius de Croy, Graaf van Roeulx en Hoogbaljuw van het Land van Aalst
6. Jaartal 1630
7. Le Boiteulx, schepen
8. Wapenschild van Joost Collins, schepen van Aalst rond 1630
9. Wapenschild van Jonkheer Dierickx van Vaernewijk
10. Wapenschild van De Wilde, Schepen
11. Wapenschild Hendrick Du Smet, heer Van Roeckenburgh
12. Jaartal 1634
13. Monogram van Broecke, griffier van de Wezenkamer

Geraadpleegde bronnen

Archief van de Cercle, cfr. ook Albert MAES

Aalst, Stadsarchief, Inventaris Houtman

2 De Visschere, De comitatu Alostano

23 Resolutieboek 1731-1747

393 Stadsrekening 1631

395 Stadsrekening 1633-34

663 Ordonnantieboek van 1684

664 Ordonnantieboek 1744

Aalst, Stadsarchief, regesten

186 18 april 1660

233 7 juli 1663

Bibliografie

- Aalst in kaart, beeld, prent*, Aalst, 1976, nrs. 122, 152, 155, 156, 162, 164, 166, 167, 168, 170, 171, 175, 177.
- Bouwen door de eeuwen heen*, dl. 5n1, Arrondissement Aalst, Gent, 1978, p. 29.
- D. CALLEBAUT, e.a., *Aalst. Archeologie en Archief*, Zellik-Aalst, 1994.
- J. DE MAEYER, e.a., *De Sint-Lucasscholen en de neogotiek. 1862-1914*, Leuven, 1988, p. 52, 346.
- F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis der stad Aalst*, 4 dln., Gent, 1873-1876.
- F.J. DE SMET, *Description de la ville et du comté d'Alost*, 1852, p. 45.
- V. D'HONDT, *Geschiedenis van het Tooneel te Aalst*, Aalst, 1908.
- J. GHYSENS en F. TAS, *Aalst in Vlaanderen*, Aalst, 1981, p. 51-52.
- J. GHYSENS, *Herbergen en verenigingen. Aalst 1880-1900*, Aalst, 1988.
Hotels, p. 35 Hotel-restaurant *La Bourse d'Amsterdam*
Herbergen, p. 54 *A la Bourse d'Amsterdam*
Wetenschap, p. 128 Cercle de l'Union ; Cercle Litteraire et artistique
Politiek, p. 185-191 De Katholieke partij
- J. GHYSENS, *Industrie, handel en merknamen. Aalst, 1840-1940*, Aalst, 1997, afb. p. 71 en 346.
- J. GHYSENS, *Geschiedenis der straten van Aalst*, Aalst, 1986, p. 156-157.
- K. HEIREMAN, *Philips De Dijn's plan van Aalst (oktober 1629)*, in: *Het Land van Aalst*, 28, 1976 (1), p. 1-25. (plan bewaard in het Jezuïetencollege te Aalst).
- E. HOUTMAN, *Inventaris van het oud archief van de Stad Aalst*, Brussel, 1974.
- L. KIECKENS en C. UYTTERSROT, *De Catharinisten in de negentiende en de twintigste eeuw*, Aalst, 1984, p. 101, 207-209, noot 43.
- J.-B. LUYCKX, *De wedergekomen Pierlala (1757-1836)*, ed. P. VAN NUFFEL, Aalst, 1928.
- A. MAES, *Kring "De Eendracht". Geschiedenis van de "Borse van Amsterdam"*, Erpe, 1964.
- A. MAES, *Borse van Amsterdam. Oude akten en dokumenten. 1829-1959*, Aalst, 1986.
- (dok. 25 : Rede uitgesproken door de Heer Baron Moyersoën, voorzitter, op 27 nov.1952).
- L. ROBIJNS, in *Beschermde monumenten stads- en dorpsgezichten en landschappen in Oost-Vlaanderen. Arrondissementen Aalst en Oudenaarde*, Gent, 1991, p. 15, 13, 19, 21.
- L. ROBIJNS, in *Monumentenzorg en Cultuurpatrimonium. Jaarverslag van de Provincie Oost-Vlaanderen, 2000*, Gent, 2001, p. 92.
- J. ROEGIERS, *De Kring "De Eendracht" te Aalst (Annalen van den Oudeheidkundigen Kring van de stad en het voormalig Land van Aalst*, jg. 3, 1907), Aalst, 1907, 31 blz. en afb.

- A. SANDERUS, *Flandria illustrata*, Keulen, 1641-1644 : stadsplan *Alostum vulgo Aelst*.
Unesco Werelderfgoedconventie. Belgische inspanningen voor mondiale erfgoedzorg. 40 jaar. 2012, 2013, p. 30-31. (Nr. 943)
- S. VAN BELLINGEN, *De drie resterende stationsgebouwen van architect Jean-Pierre Cluysenaar op de Dender-Waaslijn : Aalst, Ternat en Zandbergen*, (*Erfgoed van Industrie en Techniek*, 2013, 4), p. 2-9.
- D. VAN DE PERRE, *Op de grens van twee werelden. Beeld van het architectuuronderwijs aan het Sint-Lucasinstituut te Gent in de periode 1919-1965/1974*, Gent, 2003, p. 174 en 175.
- D. VAN DE PERRE, *De Gentse Sint-Lucasschool, de vroege neogotiek en de Denderstreek*, in: *Het Land van Aalst*, 65, 2013 (2), p. 139-144.
- W. VAN HERREWEGHE, *Aalst en haar Souvereine Gûlde*, Aalst, 1994, p. 70.
- H. VAN HERREWEGHEN, *100 jaar Sint-Gaugericuskerk te Pamel (1903-2003)*, Roosdaal, 2003, p. 56.
- P. VAN NUFFEL, *Opschriften op oude gevels*, in: *Het voormalig klooster der Carmelieten te Aalst*, Aalst, 1908, bijlage III, p. 42-43.
- P. VAN NUFFEL, *Historiek der oude straten, markten, pleinen en gebouwen der stad Aalst*, Aalst, 1914-15, p. 284-286.
- V.V.A.K. *Oude Gevels. Fraaier Stadsbeeld. Inventaris van het Architectonisch Patrimonium van Aalst, Het Land van Aalst*, 7, 1955.
- Waar is de tijd. 1000 jaar Aalst*, dl. 12, *De mooiste monumenten*, p. 276 en 278.

Herkomst van de afbeeldingen

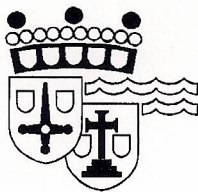
1. Grote Markt Aalst (Google).
2. KIKIRPA Brussel : B96793.
3. KIKIRPA Brussel : A125761.
4. Eigen foto
- 5a. KIKIRPA Brussel : A3041.
- 5b. *Waar is de tijd*, 12, 2005, p. 276
- 5c. KIKIRPA Brussel: A125762.
6. Roegiers, plaat I. (1620-1630).
7. Roegiers, plaat I. (1644).
8. Stad Ninove, Collectie Oud-Stadhuis.
9. KIKIRPA Brussel : E38924.
- 10a. Ghysens, Industrie, p. 346.
- 10b. Aalst, Archief van de Cercle.
11. Aalst, Archief van de Cercle.
12. Aalst, S.A., nr. 2 : *De comitatu* (genomen uit *Aalst in kaart...*, 122i).
13. Roegiers, plaat IIII.
14. Roegiers, plaat V.
15. Kieckens en Uyttersprot, p. 101.
16. Aalst, Archief van de Cercle.
17. Robijns, 2001, p. 92.

Inhoudstafel

Luc ROBIJNS

Van 'Hoofdwachtpost' tot 'Brasserie Borse van Amsterdam'

Inleiding	69
Beschermd monument	70
Beschrijving	72
Origineel?	
Bouwgeschiedenis	77
Vrije Vleeshuis	
De nieuwen bouw	
Toren en zuilengalerij	
Van wezenhuis tot Barbarakamer	
Vernieuwing	
Brand	
Privatisering	85
Katholieke Kring	
Goethals en de toren	88
Restauratie in 1906-1908	
Restauratie en onderhoud na WO II	93
Herstel van de toren in de periode 1960-2000	
Besluit	96
Bijlagen	97
1. Uitbaters sedert begin 19de eeuw: hotel, café, restaurant	
2. Wapenschilden en opschriften op de cartouches	
Geraadpleegde bronnen	
Bibliografie	
Herkomst van de afbeeldingen	

GESCHIEDKUNDIGE
VERENIGING
HET LAND VAN AALST

LOSSE NUMMERS - OUDE JAARGANGEN - PUBLICATIES

Los nummer: € 5 • Volledige jaargang: € 18

H. VAN ISTERDAEL, e.a., Bibliografie van de Gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983), 2 banden - 915 blz.: € 30

G. VANDE WINKEL, W. VERNAEVE, Systematisch register op de jaargangen 1 - 50 van het geschiedkundig tijdschrift Het Land van Aalst 1949 -1998, Aalst, 1999 - 158 blz.: € 6

Horenbaultkaart (1596) van het "Land van Aalst" - kleurendruk - 1988: € 25
Sanderuskaart van het "Land van Aalst" - kleurendruk - 1998: € 5

Vijf reproducties van Sanderusprenten - kleurendruk - 1998-2000

- Waterkasteel - Moorsel
- Kasteel - Zandbergen
- Abdij Ten Roosen - Aalst
- Miniemenklooster - Geraardsbergen
- Kasteel - Idegem

per stuk: € 2,5

volledige reeks in mapje: € 10

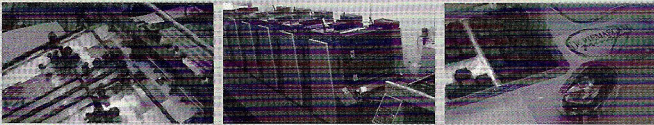
Stadsplattegronden van Aalst (1), Ninove (2) en Geraardsbergen (2) van Jacob van Deventer (1565) - kleurendruk - 2008.

per kaartblad: € 12

volledige reeks van 5 bladen: € 50

De prijzen zijn te verhogen met de verzendingskosten. Vooraleer te bestellen, neem eerst contact op met Marc Uyttersprot: uyttersprot.marc@skynet.be

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekening-nummer 393-0303276-46 van Het Land van Aalst, Asserendries 118, 9300 Aalst

Nukerkeplein 9 • B-9681 Nukerke
Tel. 055 21 14 04 • Fax 055 21 20 00
info@deriemaecker.be • www.deriemaecker.be

Op de kaft is de penning van "Het Land van Aalst" (1617) weergegeven. Op de voorzijde staat het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, op de achterzijde dat van de vijf baronissen Rode, Gavere, Zottegem, Boelare en Schorisse.

D. PODEVIJN

150 jaar Katholieke Kring De Eendracht 1863-2013 83-148

L. ROBIJNS

Van 'Hoofdwachtpost' tot Brasserie 'Borse Van Amsterdam'
149-180

